

Hansti Duniya (Punjabi)

♦ Vol. 44 • No. 11-12

♦ NOV-DEC 2020

₹15/-

ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ

ਰੇਸ਼ਨੀ ਨੂੰ ਅਪਨਾਈ ਏ

ਹੰਸਤੀ ਦੁਨੀਆ

• Vol.44 • ਅੱਕ - 11/12 • ਨਵੰਬਰ - ਦਸੰਬਰ 2020 • Pages : 52
(ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਬੌਧਿਕ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਅਨੇਖੀ ਪਤ੍ਰਿਕਾ)

Also published in Hindi, English & Marathi

Printer & Publisher C.L. Gulati, on behalf of Sant Nirankari Mandal, Delhi-9, printed at M.P. Printers, B-220, Phase-II, NOIDA - 201305 (UP) & published at Sant Nirankari Satsang Bhawan, Sant Nirankari Colony, Delhi-110009

Managing Editor : Sulekh Singh 'Sathi'

Editor (Honorary)

Sulekh Singh 'Sathi'

Email: editorial@nirankari.org

Ph.: 011-47660200

Fax: 011-27608215

Website: <http://www.nirankari.org>
kids.nirankari.org

Subscription Value

Country	1 Year	3 Years	5 Years	11 Years
India/Nepal	₹ 150	₹ 400	₹ 700	₹ 1500
U.K.	£15	£40	£70	£150
Europe	€20	€55	€95	€200
USA	\$25	\$70	\$120	\$250
Canada/Australia	\$30	\$85	\$140	\$300

Other Countries

Equivalent to U.S. Dollars as mentioned above.

ਸਤੰਬਰ

ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ	04
ਵਿਗਿਆਨ ਪ੍ਰਸ਼ਨਤੀ	10
ਹਾਸਾ-ਖੇਡਾ	16
ਸਾਧਾਰਣ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਸ਼ਨਤੀ	19
ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹੋ?	27
ਕਦੇ ਨਾ ਭੁਲੋ	42
ਬੁੱਧੀ ਦੀ ਪਰਖ	50

ਚਿੱਤਰਕਥਾਵਾਂ

ਕਿੱਟੀ	20
ਦਾਦਾ ਜੀ	46

12

28

24

31

ਕਹਾਣੀਆਂ

ਹੈਪੀ ਕ੍ਰਿਸਮਸ

- ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ 'ਆਸਟ'

06

ਧਾਟੀ ਅਤੇ ਪਹਾੜ

- ਰਾਧੇਲਾਲ ਨਵਚੱਕਰ

09

ਸਜ਼

- ਓਕਾਰ ਸੁਦ

12

ਤੇਤਾ, ਚਿੜੀ ਤੇ ਕਬੂਤਰ ਦੀ ਦੋਸਤੀ

- ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਕੜੌਨਾ

24

ਪਿਆਰ ਹੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਹੈ

- ਬੀ.ਐਸ. ਗੁਰਦਾਸਪੁਰੀ

28

ਸਿਆਲਾ ਤੇਤਾ

- ਸੁਰਿੰਦਰ ਕੌਰ ਰੋਮੀ

31

ਚਟਾਨਾਂ ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ

- ਅਮਨਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ

36

ਮੈਂ ਬੇਈਮਾਨ ਨਹੀਂ

- ਪਰਿਧੀ ਜੈਨ

38

ਪੰਛੀ ਅਤੇ ਗਰੀਬ ਇਨਸਾਨ

- ਏ.ਪੀ. ਸਿੰਘ

44

ਗੀਤ-ਕਵਿਤਾਵਾਂ

ਦੀਵਾਲੀ

- ਜਗਠੂਰ ਸਿੰਘ

05

ਭਾਲੂ

- ਪੀ. ਆਰ. ਸ਼ਕਲ

11

ਤਿਉਹਾਰ ਦੀਵਾਲੀ ਦਾ

- ਬਲਵਿੰਦਰ 'ਬਾਲਮ'

26

ਮੱਖੀਆਂ

- ਬਿੱਕਰ 'ਮਾਣਕ'

34

ਦੋ ਕਵਿਤਾਵਾਂ

- ਰਾਮ ਕੁਮਾਰ

40

ਬੇਟੀ ਬਚਾਓ ਬੇਟੀ ਪੜਾਓ,

- ਮਦਨ-ਰਾਣਾ

45

ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਲੇਖ

ਜਲਕਾਰਾ

- ਡਾ. ਪਰਸੂਰਾਮ

08

ਜਿਰਾਫ

- ਅੰਕੁਸ਼ੀ

14

ਹਰ ਬੱਚੇ ਦੇ 'ਚਾਚਾ ਨਹਿਰੂ'

- ਡਿੰਪਲਜੀਤ ਰੰਧਾਵਾ

18

ਵਿਟਾਮਿਨ 'ਸੀ'..

- ਮੈਡਮ ਪ੍ਰਤਾ

30

ਛਾਪਾਖਾਨਾ (ਪ੍ਰੈਸ) ਦੀ ਖੋਜ

- ਰਾਧਾ ਨਾਚਿਜ਼

32

ਭੇੜੀਏ ਦੀ ਗਜ਼ਬ ਸ਼ਕਤੀ

- ਕਮਲ ਸੌਂਗਾਨੀ

35

ਕੁੱਖਾਂ ਤੋਂ ਪੇਦਾ ਹੋਏਰੀ ਬਿਜਲੀ ...

- ਕਿਰਣ ਬਾਲਾ

41

ਵੱਡੇ ਦੰਦਾਂ ਵਾਲਾ ਬਬੀਕੁਸਾ

- ਮਨਮੋਹਣ ਸਿੰਘ

43

ਰੋਸ਼ਨੀ ਨੂੰ ਅਪਨਾਈਏ

ਪਿ ਆਰੇ ਬੱਚਿਓ ! ਸਰਦੀਆਂ ਅਰੰਭ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਉਮੀਦ ਹੈ ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੇ ਇਸ ਮੌਸਮ ਦਾ ਅਨੰਦ ਮਾਣ ਰਹੇ ਹੋਵੋਗੇ। ਪਰ ਧਿਆਨ ਵੀ ਰਖਣਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਬਦਲਦੇ ਮੌਸਮ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਕੁਝ ਬੀਮਾਰੀਆਂ ਵੀ ਸਾਨੂੰ ਅਪਣੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੋਣ ਲੈ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਾਇਰਲ ਹਵਾ ਵਿਚ ਫੈਲੇ ਹੋਏ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਾਰਣ ਬੁਖਾਰ, ਖਾਂਸੀ ਅਤੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਹੀ ਕੁਝ ਹੋਰ ਸਮਸਿਆਵਾਂ ਹੋ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਆਪਣੀ ਸਿਹਤ ਦਾ ਪੂਰਾ ਧਿਆਨ ਰਖਣਾ ਹੈ। ਖਸ ਕਰ ਗਰਮ ਕਪੜਿਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਬੱਚਿਓ! ਪਿਛਲੇ ਦਿਨੀਂ ਅਸੀਂ ਦੋ ਮਹਤਵਪੂਰਣ ਤਿਉਹਾਰ ਮਨਾਏ ਹਨ, ਦਸਹਿਰਾ ਅਤੇ ਦੀਵਾਲੀ। ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਤਿਉਹਾਰ ਸਾਨੂੰ ਜੀਵਨ ਦੀ ਹਕੀਕਤ ਤੋਂ ਵਾਕਿਫ਼ ਕਰਵਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਪਣੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਅੰਧਕਾਰ ਅਤੇ ਅਹੰਕਾਰ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣਾ ਹੈ; ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵਿਚ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਬਿਤਾਉਣਾ ਹੈ; ਇਹ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਸਾਨੂੰ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਰਾਵਣ, ਅਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ ਬਹੁਤ ਵਿਦਵਾਨ ਸੀ, ਚਾਰ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਗਿਆਤਾ ਸੀ, ਪ੍ਰਭੂ ਭਗਤੀ ਕਰਕੇ ਅਨੇਕਾਂ ਵਰਦਾਨ ਉਸ ਨੇ ਹਾਸਿਲ ਕਰ ਲਏ ਸਨ, ਪਰ ਇਸ ਸਭ ਦੇ ਅਹੰਕਾਰ ਕਾਰਣ ਚੰਗੇ ਅਤੇ ਬੁਰੇ ਦੇ ਅੰਤਰ ਨੂੰ ਹੀ ਭੁਲ ਗਿਆ ਅਤੇ ਅਜਿਹਾ ਕਰਮ ਕਰ ਬੈਠਾ ਜਿਸਨੇ ਉਸਦੀ ਸਾਰੀ ਵਿਦਵਤਾ, ਸਾਰੀ ਭਗਤੀ ਨੂੰ ਇਕ ਪਾਸੇ ਕਰ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਇਕ ਬੁਰੇ ਵਿਅਕਤੀਤਵ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਸੋ ਬੱਚਿਓ! ਅਸੀਂ

ਪੜੀਏ, ਲਿਖੀਏ, ਵਿਦਵਤਾ ਹਾਸਿਲ ਕਰੀਏ ਪਰ ਸਦਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਕਦੇ ਮਨੋਂ ਨਾ ਵਿਸਾਰੀਏ।

ਦੀਵਾਲੀ ਦਾ ਤਿਉਹਾਰ 'ਤਮਸੋ ਮਾ ਜਯੋਤੀਰ ਰਾਮ', ਭਾਵ ਹਨੇਰੇ ਤੋਂ ਉਜਾਲੇ ਵਲ ਵਧਣ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਭਗਵਾਨ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਜੀ ਜਦੋਂ 14 ਸਾਲ ਦੇ ਬਨਵਾਸ ਮਗਰੋਂ ਅਜੁਧਿਆ ਨਗਰੀ ਵਾਪਿਸ ਪਰਤੇ ਤਾਂ ਨਗਰ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਦੀਪਮਾਲਾ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੁਆਗਤ ਕੀਤਾ, ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਮਨਾਈਆਂ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਹਰਦੇਵ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜਾ ਦਾ ਕਥਨ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਦਸਹਿਰਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਮਗਰੋਂ ਦੀਵਾਲੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਭਾਵ ਪਹਿਲਾਂ ਝੂਠ ਉਤੇ ਸੱਚ ਦੀ ਜਿੱਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਉਜਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਸੋ ਬੱਚਿਓ ! ਅਸੀਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਸੱਚ ਨੂੰ ਅਪਨਾਉਣਾ ਹੈ, ਸਦਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਅਪਨਾਉਣਾ ਹੈ। ਕਦੇ ਵੀ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੇ ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ ਜੀਵਨ ਨਹੀਂ ਜੀਉਣਾ ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਅਗਿਆਨਤਾ ਅਤੇ ਅੰਧਕਾਰ ਵਿਚ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਠੋਕਰਾਂ ਹੀ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਪਤਨ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਆਪ ਵੀ ਠੋਕਰਾਂ ਤੋਂ ਬਚਣਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਠੋਕਰਾਂ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣਾ ਹੈ। ਹਮੇਸ਼ਾ ਰੋਸ਼ਨੀ ਨੂੰ ਅਪਨਾਈਏ; ਅਰ ਆਂਗਨ ਅਤੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਰੋਸ਼ਨ ਕਰੀਏ; ਅਜਿਹੀ ਹੀ ਸੁਭਕਾਮਨਾ ਸਾਰਿਆਂ ਲਈ ਕਰਦੇ ਰਹੀਏ।

ਸੁਲੇਖ 'ਸਾਰੀ'
ssathi_2007@yahoo.com

□ ਜਗਨੂਰ ਸਿੰਘ

ਦੀਵਾਲੀ

ਆਈ ਦੀਵਾਲੀ ਆਈ ਦੀਵਾਲੀ,
ਦੀਵਿਆਂ ਵਾਲੀ ਬੱਤੀਆਂ ਵਾਲੀ।

ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਅੱਜ ਦੀਵੇ ਬਣਾਉ,
ਪਾ ਕੇ ਕੌੜਾ ਤੇਲ ਜਗਾਉ।
ਨੀਲੀਆਂ, ਬਸੰਤੀ, ਗੁਲਾਬੀ ਰੱਤੀਆਂ,
ਸਾਰੇ ਜਗਾਉ ਮੌਮਬੱਤੀਆਂ।
ਆਈ ਦੀਵਾਲੀ ...

ਬਾਪੂ ਲਿਆਇਆ ਢੇਰ ਫੁਲਝੜੀਆਂ,
ਰੰਗ ਬਿਰੰਗੀਆਂ ਨੇ ਫੁਲਝੜੀਆਂ।
ਇਕ ਦੋ ਤਿੰਨ ਨਾ ਲੈਣੇ ਚਾਰ,
ਬੰਬ, ਪਟਾਕੇ ਨਾ ਹੀ ਅਨਾਰਾ।
ਆਈ ਦੀਵਾਲੀ ...

ਆਉ ਚਲਾਈਏ ਸੁਰਸ਼ਰੀਆਂ,
ਚੁਮਣ ਤਾਰੇ ਸੁਰਸ਼ਰੀਆਂ।
ਰੱਜ-ਰੱਜ ਕੇ ਅੱਜ ਖਾਉ ਮਿਠਾਈ,
ਲੱਡੂ, ਪੇੜੇ ਅਤੇ ਖਤਾਈ।
ਆਈ ਦੀਵਾਲੀ ...

ਪਾਉ ਜਲੇਬੀਆਂ ਹਲਵਾ ਰਬੜੀ,
ਲਕਸ਼ਮੀ ਪੂਜਾ ਦਿੰਦੀ ਖੁਸ਼ੀ।
ਸਾਰੇ ਜੱਗ ਨੂੰ ਦਿਉ ਵਧਾਈ,
ਆਈ ਅੱਜ ਦੀਵਾਲੀ ਆਈ।

ਆਈ ਦੀਵਾਲੀ, ਆਈ ਦੀਵਾਲੀ,
ਦੀਵਿਆਂ ਵਾਲੀ, ਬੱਤੀਆਂ ਵਾਲੀ।

□ ਦਰਸਨ ਸਿੰਘ 'ਆਸਟ'

ਹੈਪੀ ਕ੍ਰਿਸਮਸ

ਬੱਚੇ

ਚੇ ਖੁਸ਼ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਹੇ ਸਨ। ਕ੍ਰਿਸਮਸ ਦਾ ਤਿਉਹਾਰ ਜੋ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਡੇਵਿਡ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਪਾਰਕ ਵਿੱਚ ਘੁੰਮਦੇ ਹੋਏ ਲਾਰੰਸ ਨੂੰ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਸੀ, "ਕੱਲ੍ਹ ਪਾਪਾ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਪੰਜ ਸੌ ਰੁਪਏ ਦਿੱਤੇ ਨੇ। ਇਸ ਵਾਰ ਮੇਲੇ ਵਿੱਚ ਖੂਬ ਖਿੱਡੇਣੇ ਖਰੀਦਾਂਗਾ। ਬੰਦੂਕ ਦੀਆਂ ਗੋਲੀਆਂ ਨਾਲ ਗੁਬਾਰਿਆਂ ਤੇ ਬੜੇ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਲਗਾਵਾਂਗਾ।"

ਲਾਰੰਸ ਬੋਲਿਆ, "ਮੈਂ ਤੈਂਚੇ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਖਿੱਡੇਣੇ ਖਰੀਦਾਂਗਾ। ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਵੀ ਕਾਫੀ ਰੁਪਏ ਜਮਾ ਨੇ।"

ਅਜੇ ਦੋਵੇਂ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਹੀ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣਿਓਂ ਡੈਨੀ ਅੰਕਲ ਆਉਂਦੇ ਵਿਖਾਈ ਦਿੱਤੇ।

"ਉਦੇ, ਔਹ ਆ ਰਹੇ ਨੇ ਡੈਨੀ ਅੰਕਲ। ਚੱਲ ਭੱਜੀਏ।" ਲਾਰੰਸ ਨੇ ਡੇਵਿਡ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਤਾਂ ਡੇਵਿਡ ਬੋਲਿਆ, "ਅਸੀਂ ਕਿਉਂ ਭੱਜੀਏ? ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੰਗ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਫਿਰ ਭਲਾ ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਕੁਝ ਕਿਉਂ ਆਖਣਗੇ? ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਡਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ।"

ਲਾਰੰਸ ਬੋਲਿਆ, "ਕੱਲ੍ਹ ਐਬਟ ਮੈਨੂੰ ਆਖ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਡੈਨੀ ਅੰਕਲ ਉਹਦੇ ਪਿਛੇ ਪੈ ਗਏ ਸਨ।"

"ਕਿਉਂ?"

"ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਅੰਕਲ ਦਾ ਮਜ਼ਾਕ ਉਡਾ ਕੇ ਭੱਜ ਰਿਹਾ ਸੀ।"

"ਇਹ ਤਾਂ ਐਬਟ ਦੀ ਗਲਤੀ ਸੀ। ਛੱਤਰ ਖਾਣ ਵਾਲੀ ਹਰਕਤ ਤੇ ਉਹ ਆਪ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਵੱਡਿਆਂ

ਦਾ ਮਜ਼ਾਕ ਉਡਾਉਣਾ ਕੋਈ ਸਮਝਦਾਰੀ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਐ ਭਲਾ?"

ਡੈਨੀ ਅੰਕਲ ਹੋਰ ਨੇੜੇ ਆ ਗਏ।

ਦੋਹਾਂ ਦੋਸਤਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 'ਗੁੱਡ ਈਵਨਿੰਗ' ਕਿਹਾ ਤਾਂ ਡੈਨੀ ਅੰਕਲ ਨੇ ਬੜੇ ਪਿਅਰ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗੁੱਡ ਈਵਨਿੰਗ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ।

ਡੈਨੀ ਅੰਕਲ ਬੜੇ ਸਿੰਘੇ ਸਾਦੇ ਪਰ ਹੱਸਮੁਖ ਸੁਭਾਅ ਵਾਲੇ ਸਨ। ਸਰੀਰਕ ਪੱਖੇ ਉਹ ਕਾਫੀ ਮੋਟੇ ਸਨ। ਕਈ ਸ਼ਗਰਤੀ ਬੱਚੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਜ਼ਾਕ ਉਡਾਉਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ।

ਐਬਟ, ਡੇਵਿਡ ਤੇ ਲਾਰੰਸ ਦਾ ਹਾਣੀ ਸੀ। ਉਹ ਵੀ ਸ਼ਗਰਤੀ ਸੁਭਾਅ ਦਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਡੈਨੀ ਅੰਕਲ ਨੂੰ ਵੇਖਦਾ ਤਾਂ ਦੂਰ ਤੋਂ ਹੀ ਮਜ਼ਾਕ ਕਰਕੇ ਦੌੜ ਜਾਂਦਾ। ਡੈਨੀ ਅੰਕਲ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਬੱਚੇ ਚੰਗੇ ਨਹੀਂ ਸਨ ਲੱਗਦੇ। ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨਾ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

ਇਕ ਦਿਨ ਡੇਵਿਡ ਤੇ ਲਾਰੰਸ ਨੇ ਵੀ ਐਬਟ ਨੂੰ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਵੱਡਿਆਂ ਦਾ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਰਾਦਰ ਕਰਨਾ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਆਖਿਰ ਐਬਟ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਗਲਤੀ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਹੁੰਦਾ ਗਿਆ ਤੇ ਇਕ ਦਿਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਖਣ ਲੱਗਾ, "ਮੈਂ ਅੱਗੇ ਤੋਂ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਦਾ ਮਜ਼ਾਕ ਨਹੀਂ ਉਡਾਵਾਂਗਾ।"

ਕ੍ਰਿਸਮਸ ਦਾ ਦਿਨ ਆ ਗਿਆ।

ਸਾਰੇ ਬੱਚੇ ਨਵੇਂ-ਨਵੇਂ ਕਪੜੇ ਪਾ ਕੇ ਮੇਲੇ ਵਿੱਚ ਘੁੰਮਦੇ ਨਜ਼ਰ ਆਉਣ ਲੱਗੇ। ਸਰਦੀ ਅੰਤਾਂ ਦੀ ਪੈ ਰਹੀ ਸੀ। ਕੁਝ ਬੱਦਲਵਾਈ ਵੀ ਛਾਈ ਹੋਈ ਸੀ। ਡੇਵਿਡ, ਲਾਰੰਸ ਤੇ ਐਬਟ ਮੇਲੇ ਵਿੱਚ ਘੁੰਮ ਰਹੇ ਸਨ।

ਮੇਲੇ ਵਿੱਚ ਘੁੰਮਦੇ-ਘੁੰਮਦੇ ਡੇਵਿਡ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਇਕ ਅਜਿਹੇ ਬੱਚੇ 'ਤੇ ਪਈ ਜਿਹੜਾ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਇਕ ਬੋਰੀ ਵਿੱਛਾ ਕੇ ਸਿੱਟੀ ਦੇ ਬਣੇ ਛੋਟੇ-ਛੋਟੇ ਖਿੱਡੇਣੇ ਵੇਚ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਟੁੱਟੀ ਜਿਹੀ ਚੱਪਲ ਸੀ। ਉਹ ਸਰਦੀ ਵਿੱਚ ਠੁਰੁਠੁਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਖਿੱਡੇਣੇ ਵੇਚਣ ਲਈ ਉਚੀ-ਉਚੀ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਮਾਰ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਉਸ ਦੀ ਅਜਿਹੀ ਹਾਲਤ ਡੇਵਿਡ ਤੋਂ ਵੇਖੀ ਨਾ ਗਈ। ਉਹ ਅੱਗੇ ਨਾ ਵਧ ਸਕਿਆ। ਕੁਝ ਸੋਚਣ ਲੱਗਾ।

"ਹੁਣ ਸਿੱਟੀ ਦੇ ਖਿੱਡੇਣੇ ਖਰੀਦਣ ਲਈ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਮਨ ਕਰ ਰਿਹਾ? ਲੱਗਦੈ, ਦੁਬਾਰਾ ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਸਾਲ ਦਾ ਬੱਚਾ ਬਣਨ ਨੂੰ ਜੀਅ ਕਰ ਰਿਹੈ?" ਲਾਰੰਸ ਨੇ ਉਹਨੂੰ

ਛੇਤ੍ਰਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਬੋਲਿਆ, "ਮੈਂ ਕੁਝ ਸੋਚ ਰਿਹਾ ਹਾਂ।"

ਐਬਟ ਇਟਪਟ ਬੋਲਿਆ, "ਮੇਲੇ ਵਿੱਚ ਵੀ ਆ ਕੇ ਸੋਚਣ ਦੀ ਤੇਰੀ ਆਦਤ ਨਹੀਂ ਗਈ। ਉਏ ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲੱਗੇ ਕਿ ਸਾਡੇ ਫਿਲਾਸਫਰ ਸਾਹਬ ਕੀ ਸੋਚ ਰਹੇ ਨੇ?"

ਡੇਵਿਡ ਬੋਲਿਆ, "ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਹ ਸੋਚ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਸਰਦੀ ਵਿੱਚ ਗਰਮ ਕੱਪੜੇ ਤੇ ਬੂਟ ਜੁਗਾਬਾਂ ਪਾਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਨੇ ਪਰ ਕਿਸੇ ਕੋਲ ਬੂਟ ਤੱਕ ਨਹੀਂ।"

"ਕਹਿਣਾ ਕੀ ਚਾਹੁੰਨੈ? ਸਾਫ਼ ਸਾਫ਼ ਦੱਸ?" ਐਬਟ ਨੇ ਉਹਨੂੰ ਟੋਕਿਆ।

ਡੇਵਿਡ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਨ ਦੀ ਗੱਲ ਦੋਸਤਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸ ਦਿੱਤੀ।

ਦੋਸਤਾਂ ਨੂੰ ਡੇਵਿਡ ਦੇ ਮਨ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਇਕਦਮ ਛੁਹ ਗਈ। ਉਹ ਇਟਪਟ ਉਸ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਹੋ ਗਏ।

ਤਿੰਨਾਂ ਦੋਸਤਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਆਪਣੀ ਜੋਬ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ ਗੁਪਟੇ ਕੱਢੇ, ਇਕੱਠੇ ਕੀਤੇ ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਦੁਕਾਨ ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਉਸ ਬੱਚੇ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਦੇ ਮੇਚ ਦੇ ਬੂਟ ਤੇ ਜੁਗਾਬਾਂ ਖਰੀਦ ਲਿਆਏ।

"ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਾ ਕੇ ਵੇਖ। ਠੀਕ ਮੇਚ ਆ ਰਹੇ ਨੇ?" ਡੇਵਿਡ ਨੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਬੂਟ ਜੁਗਾਬਾਂ ਦਿੰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ।

"ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਬੂਟ ਮੇਰੇ ਲਈ ਲਿਆਏ ਓਇ?" ਖਿੱਡੋਣੇ ਵੇਚ ਰਹੇ ਬੱਚੇ ਨੇ ਬੜੀ ਉਤਸੁਕਤਾ ਨਾਲ ਪੁੱਛਿਆ।

"ਹਾਂ, ਤੇਰੇ ਲਈ ਨੇ।" ਡੇਵਿਡ ਨੇ ਕਿਹਾ।

ਮੁਸਕਰਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਬੱਚੇ ਨੇ ਝੱਟਪਟ ਨਵੇਂ ਬੂਟ ਤੇ ਜੁਗਾਬਾਂ ਪਾ ਲਈਆਂ। ਬੋਲਿਆ, "ਹਾਂ, ਬਿਲਕੁਲ ਮੇਚ ਆ ਗਏ ਨੇ। ਧੰਨਵਾਦ।"

ਤਿੰਨੇ ਦੋਸਤ ਉਸ ਨੂੰ ਬਾਏ-ਬਾਏ ਕਰਦੇ ਅੱਗੇ ਚਲੇ ਗਏ।

ਅਚਾਨਕ ਹੀ ਸਾਹਮਣਿਉਂ ਆਉਂਦੇ ਲੰਮੀ ਦਾੜੀ ਅਤੇ ਮੁੱਛਾਂ ਵਾਲੇ ਸਾਂਤਾ ਕਲਾਜ਼ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਪਈ ਤਾਂ ਉਹ ਇਕਦਮ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਗਏ। ਸਾਂਤਾ ਕਲਾਜ਼ ਆਪਣੇ ਲੰਬੇ ਕੋਟ ਦੀ ਜੋਬ ਵਿੱਚੋਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਟਾਫੀਆਂ, ਚਾਕਲੇਟ ਤੇ ਹੋਰ ਤੋਹਫੇ ਵੰਡਦਾ ਹੋਇਆ ਬੜੀ ਸ਼ਾਨ ਨਾਲ ਹੋਲੀ ਹੋਲੀ ਟਹਿਲਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਇੱਕਠ ਸੀ।

ਜਿਉਂ ਹੀ ਡੇਵਿਡ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਦੋਸਤ ਸਾਂਤਾ ਕਲਾਜ਼ ਕੋਲ ਆਏ ਤਾਂ ਸਾਂਤਾ ਕਲਾਜ਼ ਨੇ ਆਪਣੀ ਆਵਾਜ਼ ਬਦਲ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਹੱਥ ਮਿਲਾਉਂਦਿਆਂ ਕਿਹਾ, "ਹੈਪੀ ਕ੍ਰਿਸਮਸ ਡੇ।"

ਤਿੰਨਾਂ ਨੇ ਸਾਂਤਾ ਕਲਾਜ਼ ਦੀ ਹੈਪੀ ਕ੍ਰਿਸਮਸ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ।

ਸਾਂਤਾ ਕਲਾਜ਼ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕੋਟ ਦੀ ਜੋਬ ਵਿੱਚ ਹੱਥ ਪਾਇਆ, ਤਿੰਨ ਚਾਕਲੇਟ ਕੱਢੇ। ਤਿੰਨਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਇਕ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਫਿਰ ਮੁਸਕਰਾ ਕੇ ਆਪਣੀ ਅਸਲੀ ਆਵਾਜ਼ ਵਿੱਚ ਪੁੱਛਣ ਲੱਗਾ, "ਮੈਨੂੰ ਪਛਾਣਿਆਂ?"

ਇਕਦਮ ਜਾਣੀ ਪਛਾਣੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣ ਕੇ ਐਬਟ ਇਕਦਮ ਬੋਲਿਆ, "ਡੈਨੀ ਅੰਕਲ, ਤੁਸੀਂ? ਸਾਂਤਾ ਕਲਾਜ਼?"

"ਹਾਂ ਹਾਂ ਬੱਚਿਓ, ਅੱਜ ਮੈਂ ਸਾਂਤਾ ਕਲਾਜ਼ ਹਾਂ। ਆਉ, ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਕ੍ਰਿਸਮਸ ਦੇ ਪਵਿੱਤਰ ਦਿਨ ਦਾ ਆਨੰਦ ਮਾਣੋ...।"

ਤਿੰਨੇ ਦੋਸਤ ਬਾਕੀ ਬੱਚਿਆਂ ਨਾਲ ਡੈਨੀ ਅੰਕਲ ਦੇ ਪਿੱਛੇ-ਪਿੱਛੇ ਹੋ ਗਏ।

ਬੱਚਿਆਂ ਦੀਆਂ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਆ ਰਹੀਆਂ ਸਨ, "ਹੈਪੀ ਕ੍ਰਿਸਮਸ ਡੇ, ਹੈਪੀ ਕ੍ਰਿਸਮਸ ਡੇ।"

ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਦੁਗਣੀ ਚੌਗੁਣੀ ਹੋ ਗਈ। ■

ਪੰਡੀ ਜਗਤ : ਡਾ. ਪਰਮੁਚੁਆ

ਪਾਣੀ ਦਾ ਕਾਂ :

ਜਲਕਾਗ

ਕਾਂ ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਜਾਣੂ ਹਾਂ। ਇਹ ਇਕ ਚਲਾਕ ਪੰਡੀ ਹੈ। ਨਗਰ ਅਤੇ ਪਿੰਡ ਦੀਆਂ ਬਸਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਘਰਾਂ ਦੀਆਂ ਛੱਤਾਂ ਅਤੇ ਖੁਲ੍ਹੇ ਵਿਹੜੇ ਆਦਿ ਵਿੱਚ ਵੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਕਦੇ-ਕਦੇ ਤਾਂ ਇਹ ਘਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਖਾਣ-ਪੀਣ ਦੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਲੈ ਕੇ ਉਡੱ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਜਲਕਾਗ ਦੀਆਂ ਅਨੇਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਅਤੇ ਗੁਣ ਆਮ ਕਾਂ ਵਾਂਗ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਦੋਵੇਂ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਆਲੂਣਾ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ ਪ੍ਰੰਤੂ ਦੋਵੇਂ ਪੰਡੀਆਂ ਵਿੱਚ ਜ਼ਮੀਨ-ਆਸਮਾਨ ਦਾ ਫਰਕ ਹੈ।

ਜਲਕਾਗ ਪਾਣੀ ਦਾ ਪੰਡੀ ਹੈ। ਇਹਨੂੰ ਪਨਕਾਂ ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦਾ ਆਕਾਰ ਜੰਗਲੀ ਕਾਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਲਕਾਗ ਦੇ ਸਰੀਰ ਦਾ ਰੰਗ ਵੀ ਕਾਂ ਦੇ ਸਮਾਨ ਕਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪ੍ਰੰਤੂ ਇਸਦੀ ਚੁੰਝ ਪਤਲੀ ਅਤੇ ਨੁਕੀਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਚੁੰਝ ਦਾ ਅਗਲਾ ਹਿੱਸਾ ਹੇਠਾਂ ਵੱਲ ਮੁੜਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਲਕਾਗ ਦੀ ਗਰਦਨ ਤੇ ਸਫੈਦ ਰੰਗ ਦਾ ਇਕ ਧੱਬਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਿਰ ਤੇ ਬਹੁਤ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਕਲਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਪੂੜ ਕਾਲੇ ਖੰਭਾਂ ਦੀ ਅਤੇ ਲੰਮੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਹ ਸਰਲਤਾ ਨਾਲ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਤੈਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਜਲਕਾਗ ਭਾਰਤ ਦੇ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹਨੂੰ ਝੀਲਾਂ, ਤਲਾਬਾਂ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਪਾਣੀ ਵਾਲੇ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਇਕੱਲੇ ਜਾਂ ਝੁੰਡ ਦੇ ਨਾਲ ਅਕਸਰ ਵੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਜਲਕਾਗ ਦਾ ਪ੍ਰਮੁਖ ਭੋਜਨ ਮੱਛੀ ਹੈ। ਇਹ ਇਕ ਕੁਸ਼ਲ ਤੈਰਾਕ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਨਾਲ ਅਤਿਅੰਤ ਕੁਸ਼ਲ ਗੋਤਾਬੇਰ ਵੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਹਨੂੰ ਮੱਛੀਆਂ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਤਕਲੀਫ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਇਹ ਮੱਛੀਆਂ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਇਕੱਲੇ ਵੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਝੁੰਡ ਬਣਾ ਕੇ ਵੀ। ਜਲਕਾਗ ਸ਼ਿਕਾਰ ਕਰਨ ਦੇ ਬਾਦ ਪਾਣੀ ਦੇ ਕੋਲ ਹੀ ਕਿਸੇ ਉਚੀ ਚਟਾਨ ਤੇ ਬੈਠ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬੜੇ ਆਰਾਮ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਖੰਬ ਸੁਕਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਜਲਕਾਗ ਦਾ ਪ੍ਰਜਨਨਕਾਲ ਉਤੱਤੇ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਦੱਖਣ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹੈ। ਉਤੱਤੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਜਲਕਾਗ ਦਾ ਪ੍ਰਜਨਨਕਾਲ ਜੁਲਾਈ ਤੋਂ ਸਤੰਬਰ ਤਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਦਕਿ ਦੱਖਣ ਭਾਰਤ ਦੇ ਜਲਕਾਗਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਜਨਨਕਾਲ ਨਵੰਬਰ ਤੋਂ ਫਰਵਰੀ ਤਕ। ਪ੍ਰਜਨਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਲਕਾਗ ਆਮ ਘੇਲੂ ਕਾਂ ਦੇ ਵਾਂਗ ਕਿਸੇ ਰੁੱਖ ਤੇ ਘਾਹ-ਫੂਸ, ਤਿਨਕਿਆਂ, ਖੰਭਾਂ ਅਤੇ ਵਿਭਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਰੋਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਕਟੋਰੇ ਦੇ ਆਕਾਰ ਦਾ ਆਲੂਣਾ ਬਣਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਆਲੂਣਾ ਅੰਦਰੋਂ ਕਾਫ਼ੀ ਮੁਲਾਇਮ, ਗੱਦੇਦਾਰ ਅਤੇ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਆਲੂਣੇ ਵਿੱਚ ਮਾਦਾ ਜਲਕਾਗ ਚਾਰ ਜਾਂ ਪੰਜ ਅਂਡੇ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਆਂਡਿਆਂ ਦਾ ਰੰਗ ਹਲਕਾ ਹਰਾ-ਪੀਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਨਰ ਅਤੇ ਮਾਦਾ ਜਲਕਾਗ ਆਂਡਿਆਂ ਅਤੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਦੇਖਭਾਲ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਮੂਹਿਕ ਰੂਪ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਪਾਲਣ-ਪੋਸ਼ਣ ਕਰਦੇ ਹਨ। ■

ਪ੍ਰੇਰਕ ਪੁਸ਼ਟਿ - ਰਾਧੇਲਾਲ ਨਵਚੱਕਰ

ਆਟੀ ਅਤੇ ਪਹਾੜ

ਇ

ਕ ਆਟੀ ਸੀ। ਕੋਲ ਹੀ ਇਕ ਪਹਾੜ ਵੀ ਸੀ। ਇਕ ਦਿਨ ਪਹਾੜ ਘੁਮੰਡ ਵਿੱਚ ਬੋਲਿਆ - "ਮੈਂ ਕਿੰਨਾ ਉਚਾ ਹਾਂ। ਇਥੋਂ ਮੈਨੂੰ ਦੂਰ-ਦੂਰ ਤਕ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।"

"ਹੋਰ ਉਚਾ ਹੋ।" ਆਟੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਤੈਨੂੰ ਉਚਾ ਉਠਦਾ ਵੇਖ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।"

"ਝੂਠ।" ਪਹਾੜ ਨੂੰ ਆਟੀ ਦੀ ਗੱਲ ਤੇ ਜਗ ਵੀ ਯਕੀਨ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਉਹ ਨਫਰਤ ਦੇ ਸੁਰ ਵਿੱਚ ਬੋਲਿਆ। "ਸੱਚ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਉਚਾ ਉਠਦੇ ਵੇਖ ਕੇ ਏਗਲਾ ਨਾਲ ਸੜਦੀ ਹੈ। ਤੂੰ ਹੇਠਾਂ ਅਤੇ ਹਨੌਰੇ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੀ ਭਲਾ ਮੈਨੂੰ ਕੀ ਸਮਝ ਸਕੇਗੀ?"

ਆਟੀ ਇਸ ਤੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਬੋਲੀ। ਚੁੱਪ ਰਹੀ ਪਰ ਉਧਰੋਂ ਗੁਜਰ ਰਹੇ ਇਕ ਮਾਨਵ ਨੇ ਦੋਵਾਂ ਦੀ ਗੱਲਬਾਤ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਣ ਲਈ ਸੀ। ਉਹ ਮੁਸਕਰਾ ਪਿਆ।

ਮਾਨਵ ਦਾ ਮੁਸਕਰਾਉਣਾ ਕੁਝ ਅਜਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਪਹਾੜ ਨੂੰ ਖੁਬ ਚੁਭਿਆ। ਜਗ ਵੀ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਾ। ਉਹ ਪੁੱਛ ਬੈਠਾ, "ਸਾਡੀ ਗੱਲਬਾਤ ਤੇ ਤੂੰ ਕਿਉਂ ਮੁਸਕਰਾਇਆ?"

"ਤੇਰੀ ਅਕ੍ਰਿਤਾਵਾਨਾ ਤੇ।" ਮਾਨਵ ਨੇ ਦੋ ਟੁੱਕ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ।

"ਮਤਲਬ?" ਪਹਾੜ ਨੂੰ ਮਾਨਵ ਦੀ ਗੱਲ ਬਿਲਕੁਲ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਈ।

"ਅਰੇ ਮੁਰਖ, ਆਟੀ ਤਾਂ ਤੇਰੀ ਮਾਂ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੇ ਆਪਣਾ ਸਭ ਕੁਝ ਦੇ ਕੇ ਤੈਨੂੰ ਉਚਾ ਉਠਣ ਦਾ ਭਰਪੂਰ ਅਵਸਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।"

ਮਾਨਵ ਨੇ ਅਗੇ ਕਿਹਾ, "ਹਰ ਮਾਂ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਵੇਖ ਕੇ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਬੇਹੁਦ ਖੁਸ਼। ਪਰ ਤੂੰ ਅੱਜ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਤਿਆਗ ਨੂੰ ਭੁਲਾ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਨਿਰਾਦਰੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੂੰ ਨਫਰਤ ਦੀਆਂ ਜ਼ਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਵੇਖਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਕੀ ਹੈ? ਤੇਰੀ ਅਕ੍ਰਿਤਾਵਾਨਾ ਹੀ ਹੈ ਨਾ। ਯਾਦ ਰੱਖ ਆਟੀ ਦੇ ਬਿਨਾ ਤੇਰੀ ਕੋਈ ਹੋਂਦ ਨਹੀਂ ਹੈ।"

ਪਹਾੜ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਭੁੱਲ ਹੁਣ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝ ਵਿੱਚ ਆ ਗਈ। ਉਸਦਾ ਘੁਮੰਡ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ। ਸਿਰ ਝੁਕ ਗਿਆ। ਆਟੀ ਦੇ ਲਈ ਉਸ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਸੱਚੀ ਸ਼ਰਧਾ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਈ। ਉਸ ਨੇ ਆਟੀ ਕੋਲੋਂ ਆਪਣੀ ਗਲਤੀ ਦੀ ਮਾਫ਼ੀ ਮੰਗੀ।

ਆਟੀ ਗਦ ਗਦ ਹੋ ਉਠੀ। ਪਹਾੜ ਵਿੱਚ ਬਦਲਾਵ ਵੇਖ ਕੇ ਮਾਨਵ ਫਿਰ ਮੁਸਕਰਾਇਆ। ਇਸ ਵਾਰ ਮਾਨਵ ਦਾ ਮੁਸਕਰਾਨਾ ਪਹਾੜ ਨੂੰ ਜਗ ਵੀ ਬੁਰਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਾ। ਬਲਕਿ ਚੰਗਾ ਲੱਗਾ।

ਮਾਨਵ ਆਪਣੀ ਰਾਹ ਚਲ ਪਿਆ।

ਵਿਰਾਆਨ

ਪ੍ਰਸ਼ਨੋਤਤਰੀ

□ ਘੰਟੀਲਾਲ ਅਗਰਵਾਲ

ਪ੍ਰਸ਼ਨ : ਪਰਾਗਣ ਕਿਰਿਆ ਕੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ?

ਉਤੱਤਰ : ਬੱਚਿਉ! ਤੁਸੀਂ ਰੰਗ-ਬਿਰੰਗੇ ਛੁੱਲਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਜੂਰ ਵੇਖਿਆ ਹੋਵੇਗਾ? ਇਹ ਛੁੱਲ ਰੰਗ-ਬਿਰੰਗੇ ਕਿਉਂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ? ਦਰਅਸਲ ਭੌਰਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਲ ਖਿੱਚਣ ਲਈ ਕੁਦਰਤ ਨੇ ਛੁੱਲਾਂ ਨੂੰ ਵੰਨ-ਸੁਵੰਨੇ ਰੰਗ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ਤਾਂ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਵਿਚ ਪਰਾਗਣ ਕਿਰਿਆ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਛੁੱਲ ਦੇ ਨਰ ਭਾਗ ਤੋਂ ਪਰਾਗਣਾ ਨੂੰ ਛੁੱਲ ਦੇ ਮਾਦਾ ਭਾਗ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਨੂੰ ਪਰਾਗਣ ਕਿਰਿਆ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪਰਾਗਣ ਦੇ ਕਈ ਤਰੀਕੇ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਕੀਟ ਪਰਾਗਣ, ਵਾਯੂ ਪਰਾਗਣ, ਜਲ ਪਰਾਗਣ ਆਦਿ। ਪਰਾਗਣ ਦੇ ਬਾਅਦ ਹੀ ਛੁੱਲਾਂ ਵਿਚ ਬੀਜਾਂ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਕਾਰਣ ਛੁੱਲ ਅਤੇ ਫਲ ਲਗਦੇ ਹਨ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ : ਜੁਕਾਮ ਕਿਉਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?

ਉਤੱਤਰ : ਉਜ ਤਾਂ ਜੁਕਾਮ ਕਿਸੇ ਵੀ ਰੁੱਤ ਵਿਚ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਸਰਦੀਆਂ ਵਿਚ ਤਾਂ ਅਕਸਰ ਹੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਣ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਅੰਗ ਆਪਣਾ-ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਤਾਂ ਕਰਦੇ ਹਨ ਪਰੰਤੂ ਜੋ ਕਿਸੇ ਕਾਰਣ ਨੱਕ, ਕੰਨ, ਚਮੜੀ ਜਾਂ ਪਿਸ਼ਾਬ ਨਲੀ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਤਾਂ ਕੁਦਰਤ ਵੱਲੋਂ ਸਰੀਰ ਦੀ ਸਫ਼ਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਜੁਕਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ : ਛੁੱਲਾਂ ਦੇ ਆਸ-ਪਾਸ ਰਹਿਣਾ ਫਾਇਦੇਮੰਦ ਕਿਉਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?

ਉਤੱਤਰ : ਘਰ ਅੰਦਰ ਛੁੱਲਾਂ ਨੂੰ ਸਜਾਉਣ ਨਾਲ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਖੁਸ਼੍ਬੂ ਸਾਡੇ ਦਿਮਾਗ ਉਤੇ ਬਹੁਤ ਚੰਗਾ ਅਸਰ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਘਰ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਬਾਹਰੋਂ ਆਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀ ਵੀ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਛੁੱਲਾਂ ਨਾਲ ਦਿਮਾਗ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਰਸਾਇਣ ਜਲਦੀ-ਜਲਦੀ ਵਧਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਛੁੱਲ ਨਾ ਕੇਵਲ ਡਿਪ੍ਰੋਜ਼ਨ ਦੂਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਸਗੋਂ ਸਰੀਰਕ ਬਕਾਵਟ ਨੂੰ ਵੀ ਘੱਟ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ : ਕਾਗਜ਼ ਦੀ ਕਿਸਤੀ ਹਵਾ ਵਿਚ ਕਿਉਂ ਉਡੇਂਦੀ ਹੈ?

ਉਤੱਤਰ : ਬੱਚਿਉ! ਤੁਸੀਂ ਕਾਗਜ਼ ਦੀ ਕਿਸਤੀ ਬਣਾ ਕੇ ਹਵਾ ਵਿਚ ਉਡਾਈ ਤਾਂ ਹੋਵੇਗੀ। ਜਾਣਦੇ ਹੋ ਕਾਗਜ਼ ਦੀ ਕਿਸਤੀ ਹਵਾ ਵਿਚ ਕਿਉਂ ਉਡੇਂਦੀ ਹੈ? ਦਰਅਸਲ, ਕਾਗਜ਼ ਦੀ ਉਪਰਲੀ ਪਰਤ ਦੇ ਉਤੇ ਵਾਹਿੰਦੀ ਹੋਈ ਹਵਾ ਜੋ ਦਬਾਅ ਬਣਾਂਦੀ ਹੈ ਉਹ ਦਬਾਅ ਉਸਦੇ ਥੱਲੇ ਦੇ ਦਬਾਅ ਤੋਂ ਘੱਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਹਵਾ ਸਥਿਰ ਹੈ। ਥੱਲੇ ਦਾ ਦਬਾਅ ਹੀ ਕਾਗਜ਼ ਨੂੰ ਉਪਰ ਵਲ ਉਡਾਂਦਾ ਹੈ। ਬਸ ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਕਾਗਜ਼ ਦੀ ਬਣੀ ਕਿਸਤੀ ਹਵਾ ਵਿਚ ਉਡੇਂਦੀ ਹੈ।

ਭਾਲੂ

ਇਸ ਧਰਤੀ ਤੇ ਸੱਤ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ,
ਰੋਚਕ ਭਾਲੂ ਪਾਏ ਜਾਂਦੇ।
ਕਾਲੇ ਭੂਰੇ ਸਫੈਦ ਰੰਗ ਨਾਲ,
ਵਾਲਾਂ ਵਾਲੀ ਚਮੜੀ ਸਜਾਉਂਦੇ।

ਕੋਡਿਯਾਕ ਰਾਕੀ ਪਰਬਤ ਦਾ,
ਬੜਾ ਸਾਹਸੀ ਰੂਪ ਦਿਖਾਉਂਦਾ,
ਬੱਚਿਉ, ਇਸ ਦੇ ਇਕ ਵਾਰ ਨਾਲ,
ਜੰਗਲ ਦਾ ਭੈਸਾ ਤਕ ਮਰ ਜਾਂਦਾ।

ਦਿਨ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਗੁਫਾ ਦੇ ਅੰਦਰ,
ਬੜੀ ਸ਼ਾਨ ਨਾਲ ਲੇਟ ਹੈ ਜਾਂਦਾ।
ਅਤੇ ਰਾਤ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਆ ਕੇ।
ਕੰਦ-ਮੂਲ ਫਲ ਗੰਨੇ ਖਾਂਦਾ।

ਛੱਤਾ ਤੌੜ ਸ਼ਹਿਦ ਪੀ ਕੇ ਵੀ,
ਵਾਲਾਂ ਦੇ ਕਾਰਣ ਹੈ ਬਚ ਜਾਂਦਾ।
ਅਤੇ ਕਦੇ ਚੜ ਰੁੱਖ ਤੇ,
ਤਾਜ਼ੀ ਪੀ ਕੇ ਧੂਮ ਮਚਾਉਂਦਾ।

ਭਾਰੀ ਭਰਕਮ ਹੋਣ ਤੇ ਵੀ,
ਬੜੀ ਤੇਜ਼ ਇਹ ਦੌੜ ਲਗਾਉਂਦਾ।
ਅਤੇ ਕਲੰਦਰ ਦੇ ਕਹਿਣ ਤੇ,
ਨਵੇਂ-ਨਵੇਂ ਕਰਤੱਥ ਦਿਖਾਉਂਦਾ।

□ ਉਮਕਾਰ ਸੂਦ

ਸਤਾ

ਤ

ਨਮੁਨ ਚੂਹਾ ਬੜਾ ਸ਼ਗਾਰਤੀ ਸੀ। ਉਹ ਜਮਾਤ ਵਿੱਚ ਹਮੇਸ਼ਾ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਸ਼ਗਾਰਤ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਪੜ੍ਹਾਈ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੁਸ਼ਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਰ ਇੱਲਤਾਂ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਨੰਬਰ-ਵਨ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਉਸ ਦੀ ਮੈਡਮ ਸੰਮੀ ਗਲਹਿਰੀ ਪੜ੍ਹਾ ਰਹੀ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਉਹ ਜ਼ਰੂਰ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਇੱਲਤ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਸ਼ਗਾਰਤ ਕਰਕੇ ਉਹ ਬੜਾ ਸਾਉ ਜਿਹਾ ਬਣ ਕੇ ਚੁੱਪਚਾਪ ਬੈਠ ਜਾਂਦਾ ਅਤੇ ਸ਼ਗਾਰਤ ਦਾ ਇਲਜ਼ਾਮ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਤੇ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ। ਉਹ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਨੂੰ ਸਜਾ ਮਿਲਦਾ ਵੇਖ ਕੇ ਮਨ ਹੀ ਮਨ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਦਿਨੋ-ਦਿਨ ਉਸ ਦੀਆਂ ਸ਼ਗਾਰਤਾਂ ਕਰਨ ਦੀ ਆਦਤ ਵਧਦੀ ਹੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਹ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਘਰੋਂ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਨਵੀਂ ਸ਼ਗਾਰਤ ਸੋਚ ਕੇ ਆਉਂਦਾ ਤੇ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਬੱਚੇ ਦੀ ਮੁੰਮੰਤ ਹੁੰਦੀ ਵੇਖ ਕੇ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਸੀ।

ਉਹ ਅੱਜ ਸਕੂਲ ਆਉਂਦੇ ਸਮੇਂ ਮਿੱਠੂ ਖਰਗੋਸ਼ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਤੋਂ ਮੈਥ ਦੀ ਕਾਪੀ ਲੈਣ ਲਈ ਗਿਆ। ਜਦੋਂ ਮਿੱਠੂ ਨੇ ਚੁਨਮੁਨ ਚੁਹੇ ਵਾਸਤੇ ਕਾਪੀ ਲੈਣ ਲਈ ਦੁਕਾਨ ਦੇ ਉਪਰਲੇ ਬਣੇ ਖਾਨੇ ਵਿੱਚੋਂ ਕਾਪੀ ਕੱਢਣ ਲਈ ਮੂੰਹ ਘੁਸਾਇਆ ਤਾਂ ਚੁਨਮੁਨ ਨੇ ਅੱਖ ਦੇ ਫੇਰ ਵਿੱਚ ਉਸ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਦੇ ਮੂਹਰੇ ਸਮਾਨ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਲਾਲ ਬੰਬਾਂ ਦਾ

ਪੈਕਟ ਅਤੇ ਇਕ ਮਾਚਿਸ ਦੀ ਡੱਬੀ ਉਠਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਬਸਤੇ ਵਿੱਚ ਸੁੱਟ ਲਈ। ਭੇਲਾ-ਭਾਲਾ ਜਿਹਾ ਮੂੰਹ ਬਣਾ ਕੇ ਚੁਨਮੁਨ ਚੂਹਾ ਚੁੱਪਚਾਪ ਮਿੱਠੂ ਖਰਗੋਸ਼ ਤੋਂ ਕਾਪੀ ਫੜ ਕੇ ਸਕੂਲ ਵੱਲ ਹੋ ਤੁਰਿਆ। ਸ਼ਗਾਰਤੀ ਚੁਨਮੁਨ ਨੂੰ ਜਮਾਤ ਵਿੱਚ ਵੀ ਚੈਨ ਕਿੱਥੇ? ਉਹ ਬਸਤੇ ਵਿੱਚੋਂ ਪਟਾਕਿਆਂ ਦਾ ਪੈਕਟ ਅਤੇ ਮਾਚਿਸ ਦੀ ਡੱਬੀ ਕੱਢ ਕੇ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਵੇਖ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਇਉਂ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਉਸ ਨੇ ਪਟਾਕਿਆਂ ਦਾ ਪੈਕਟ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਇੱਕ ਬੰਬ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਫੜ ਲਿਆ। ਪੜ੍ਹਾਈ ਵਿੱਚ ਨਿਰਕੰਮਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਹ ਜਮਾਤ ਵਿੱਚ ਸਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਪਿਛੇ ਬੈਠਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਕਈ ਵਾਰ ਮੈਡਮ ਸੰਮੀ ਗਲਹਿਰੀ ਨੇ ਕਤਾਰ ਵਿੱਚ ਅੱਗੇ ਬਿਠਾਇਆ ਵੀ ਸੀ ਪਰ ਉਹ ਮੌਕਾ ਪਾ ਕੇ ਫਿਰ ਪਿਛੇ ਜਾ ਬੈਠਦਾ ਸੀ। ਪਿੱਛੇ ਬੈਠਣਾ ਉਸ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਲੱਗਦਾ ਸੀ। ਪਿੱਛੇ ਬੈਠ ਕੇ ਉਹ ਕੋਝੀਆਂ ਹਰਕਤਾਂ ਕਰਦਾ ਕਿਸੇ ਦੀ ਨਜ਼ਰੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪੈਂਦਾ। ਇਉਂ ਸ਼ਗਾਰਤ ਕਰਕੇ ਉਹ ਸਾਫ਼ ਬਚ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਅੱਜ ਜਦੋਂ ਮੈਡਮ ਸੰਮੀ ਗਲਹਿਰੀ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਲਈ ਜਮਾਤ ਵਿੱਚ ਆਈ ਤਾਂ ਆਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਲੱਗ ਪਈ। ਉਹ ਮੈਥ ਦਾ ਸਵਾਲ ਸਮਝਾਉਣ ਲਈ ਚਾਕ ਲੈ ਕੇ ਬਲੈਕ-ਬੋਰਡ ਦੇ ਮੂਹਰੇ ਖੜੀ ਹੋ ਗਈ। ਜਿਉਂ ਹੀ

12

ਗੰਸਤੀ ਦੁਨੀਆ

ਨਵੰਬਰ-ਦਸੰਬਰ 2020

ਉਸ ਨੇ ਸਵਾਲ ਹੱਲ ਕਰਨ ਲਈ ਮੂੰਹ ਘੁਮਾਇਆ ਸਾਰੀ ਜਮਾਤ ਦਾ ਧਿਆਨ ਬਲੈਕ-ਬੋਰਡ ਉਤੇ ਕੇਂਦਰਿਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਹਣ ਚੰਗਾ ਮੌਕਾ ਸਮਝ ਕੇ ਚੁਨਮੁਨ ਚੂਹੇ ਨੇ ਮਾਚਿਸ ਨਾਲ ਬੰਬ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲਗਾ ਕੇ ਮੈਡਮ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਵੱਲ ਨੂੰ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ। ਅਚਾਨਕ ਚੱਲੇ ਪਟਾਕੇ ਨਾਲ ਪੂਰੀ ਜਮਾਤ ਡਰ ਗਈ। ਸੰਮੇਂ ਗਲਹਿਰੀ ਦੀ ਤਾਂ ਡਰ ਕੇ ਚੀਕ ਹੀ ਨਿਕਲ ਗਈ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਹੰਝੂ ਆ ਗਏ। ਕੁਝ ਚਿਰ ਬਾਅਦ ਉਸ ਨੇ ਪਟਾਕਾ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲੇ ਦਾ ਨਾਂ ਜਾਣਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਪਰ ਕੁਝ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਚੱਲਿਆ। ਸਾਰੇ ਬੱਚੇ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵੱਲ ਵੇਖ ਰਹੇ ਸਨ। ਸੰਮੇਂ ਮੈਡਮ ਨੇ ਸਾਰੀ ਜਮਾਤ ਖੜ੍ਹੀ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਆਪ ਜਮਾਤ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਚਲੀ ਗਈ।

ਥੋੜੀ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਵਾਪਸ ਮੁੜੀ ਤਾਂ ਪ੍ਰਿਸੀਪਲ ਅਕੜੂ ਭਾਲੂ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਜਮਾਤ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋਇਆ। ਪ੍ਰਿਸੀਪਲ ਅਕੜੂ ਭਾਲੂ ਨੇ ਸਾਰੀ ਜਮਾਤ ਤੋਂ ਪਤਾ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਵੀ ਕੁਝ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਚੱਲਿਆ ਕਿ ਪਟਾਕਾ ਕਿਸ ਨੇ ਚਲਾਇਆ ਸੀ। ਅਖੀਰ ਅਕੜੂ ਨੇ ਕਲਾਸ ਮੁਨੀਟਰ ਚਾਰੂ ਹਿਰਨ ਨੂੰ ਸਭ ਦੇ ਬਸਤੇ ਖੇਲ੍ਹ ਕੇ ਵੇਖਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਸ਼ਾਇਦ ਕੋਈ ਸਬੂਤ ਹੱਥ ਆ ਜਾਵੇ। ਚਾਰੂ ਹਿਰਨ ਨੇ ਇਕ-ਇਕ ਕਰਕੇ ਸਭ ਦੇ ਬਸਤੇ ਚੈਕ ਕੀਤੇ। ਅਖੀਰ ਪਿੱਛੇ

ਬੈਠੇ ਚੁਨਮੁਨ ਚੂਹੇ ਦੀ ਵਾਰੀ ਆ ਗਈ। ਉਹ ਬਸਤਾ ਦਿਖਾਉਣ ਤੋਂ ਟਾਲ-ਮਟੋਲ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਚਾਰੂ ਹਿਰਨ ਨੇ ਜ਼ਬਰਦਸਤੀ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦਾ ਬਸਤਾ ਫਰੋਲਿਆ। ਅਖੀਰ ਸਬੂਤ ਚਾਰੂ ਹਿਰਨ ਦੇ ਹੱਥ ਆ ਹੀ ਗਿਆ। ਬੰਬਾਂ ਦਾ ਪੈਕਟ ਅਤੇ ਮਾਚਿਸ ਦੀ ਡੱਬੀ ਚਾਰੂ ਹਿਰਨ ਨੇ ਲਿਆ ਕੇ ਅਕੜੂ ਪ੍ਰਿਸੀਪਲ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਫੜਾ ਦਿੱਤੀ। ਸਾਰੀ ਕਹਾਣੀ ਸਭ ਦੀ ਸਮਝ ਆ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਚੁਨਮੁਨ ਦੇ ਸਫ਼ਾਈ ਦੇਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਕਿਸੇ ਨੇ ਉਸ ਉਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਅਕੜੂ ਭਾਲੂ ਦੀਆਂ ਦੋ ਚਪੇੜਾਂ ਪੈਂਦਿਆਂ ਹੀ ਚੁਨਮੁਨ ਨੇ ਸਭ ਕੁਝ ਸੱਚ-ਸੱਚ ਉਗਲ ਦਿੱਤਾ। ਮਿੱਠੂ ਖਰਗੋਸ਼ ਦੀ ਦੁਕਾਨ ਵਿਚੋਂ ਪਟਾਕੇ ਚੋਰੀ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਵੀ ਉਸ ਨੇ ਸਭ ਨੂੰ ਦੱਸ ਦਿੱਤੀ। ਸੁਣ ਕੇ ਸਭ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਏ। ਐਨੀ ਦੇਰ ਤੋਂ ਜਮਾਤ ਵਿੱਚ ਸ਼ਰਾਰਤ ਕਰਕੇ ਇਲਜ਼ਾਮ ਦੂਜਿਆਂ ਦੇ ਸਿਰ ਮਡਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਪ੍ਰਿਸੀਪਲ ਅਕੜੂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬਸਤਾ ਚੁਕਵਾ ਕੇ ਘਰ ਨੂੰ ਤੋਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਕੱਲ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਆਉਣ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਕੱਲ ਸਕੂਲ ਵਿਚੋਂ ਨਾਂ ਕੱਟ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਹ ਫਰਮਾਨ ਵੀ ਪ੍ਰਿਸੀਪਲ ਅਕੜੂ ਭਾਲੂ ਨੇ ਜਾਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ■

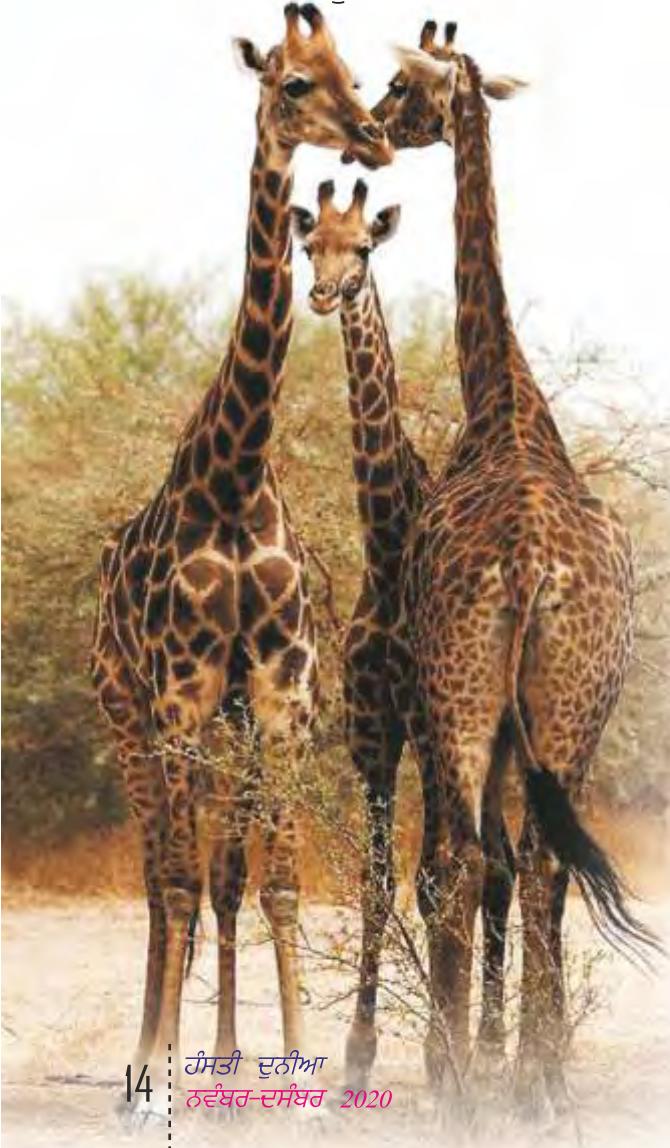

□ ਅੰਕਸ਼੍ਰੀ

ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਉਚਾ ਪ੍ਰਾਣੀ ਜਿਗਾਫ

ਅ ਫਰੀਕਾ ਦੇ ਰੇਗਿਸਤਾਨੀ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਤੇਜ਼ ਦੌੜਨ ਵਾਲਾ, ਉਠ ਵਰਗਾ ਥਣਧਾਰੀ ਅਨੋਖਾ ਪਸੂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਪਸੂ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ਜਿਗਾਫ। ਕੱਦ ਵਿੱਚ ਇਹ ਹਾਥੀ ਤੋਂ ਕਰੀਬ ਦੋ ਗੁਣਾ ਅਤੇ ਮਨੁਖ ਤੋਂ ਕਰੀਬ ਤਿੰਨ ਗੁਣਾ ਉਚਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਆਮਤੌਰ ਤੇ ਇਸਦੀ ਉਚਾਈ ਸਾਡੇ ਪੰਜ ਤੋਂ ਛੇ ਮੀਟਰ ਤਕ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਨਰ ਜਿਗਾਫ ਦੀ ਉਚਾਈ ਮਾਦਾ ਜਿਗਾਫ ਤੋਂ ਥੋੜੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਜਿਗਾਫ ਧਰਤੀ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਉਚਾ ਪ੍ਰਾਣੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਇਸ ਉਚਾਈ ਦਾ ਕਾਰਣ ਇਸ ਦੀ ਲੰਮੀ ਬੱਚੇਦਾਨੀ ਹੈ। ਉਠ ਦੀ ਗਰਦਨ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਗਾਫ ਦੀ ਗਰਦਨ ਲੰਮੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਜੰਤੂ ਇਕ ਵੰਸ਼ ਦੇ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਜਿਗਾਫ ਦੇ ਮੂੰਹ ਦੀ ਬਨਾਵਟ ਉਠ ਦੇ ਮੂੰਹ ਨਾਲ ਮਿਲਦੀ-ਜੁਲਦੀ ਹੈ। ਲੰਮੀ ਪਤਲੀ ਜੀਭ ਨਾਲ ਉਹਨੂੰ ਰੁਖਾਂ ਦੀਆਂ ਪੱਤੀਆਂ ਨੌਚਣ ਵਿੱਚ ਸਹੂਲਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸਿਰ ਤੇ ਦੋ ਸਿੰਗਨੁਮਾ ਅੰਗ ਜਿਗਾਫ ਦੀ ਇਕ ਹੋਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਿੰਗ ਖੱਲ ਨਾਲ ਮੜੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਿਰ ਦੀ ਹੱਡੀ ਨਾਲ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਸੰਬੰਧ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਸਿਰਾਂ ਤੇ ਵਾਲਾਂ ਦਾ ਇਕ-ਇਕ ਗੁੱਛਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਸਿੰਗਾਂ ਦੀ ਜਿਗਾਫ ਲਈ ਕੋਈ ਉਪਯੋਗਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਰੱਖਿਆ ਲਈ ਵੀ ਉਹ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਉਪਯੋਗ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਜਿਗਾਫ ਖੁਰ ਅਤੇ ਚਾਰ ਪੈਰਾਂ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਸਰੀਰ ਦਾ ਰੰਗ ਹਲਕਾ- ਭੂਗ ਪੀਲੇਪਨ ਦੀ ਮਿਲਾਵਟ ਵਾਲਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਤੇ ਚੀਤੇ ਦੀ ਖੱਲ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗਹਿਰੇ ਜਾਂ ਬਾਦਾਮੀ ਜਾਂ ਮਟਮੇਲੇ ਰੰਗ ਦੀਆਂ ਗੱਲ ਲੰਮੀਆਂ ਚਿੱਤੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਹਨਾਂ ਨਾਲ ਇਹ ਖੂਬਸੂਰਤ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਚਿੱਤੀਆਂ ਦੀ ਵਜ੍ਹਾ ਨਾਲ ਉਹ ਆਮਤੌਰ ਤੇ ਸ਼ਿਕਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਸ਼ੇਰ ਵਰਗੇ ਜਾਨਵਰਾਂ ਤੋਂ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਜਿਗਾਫ ਦਾ ਹਰ ਅੰਗ ਅਨੋਖਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਸਰੀਰ ਛੋਟਾ, ਪਰ ਟੰਗਾਂ ਅਤੇ ਗਰਦਨ ਕਾਫ਼ੀ ਲੰਮੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਗਾਫ ਦਾ ਸਰੀਰ ਅਗੇ ਤੋਂ ਪਿਛੇ ਵੱਲ ਢਾਲ੍ਹ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਅਗਲਾ ਹਿੱਸਾ ਕਾਫ਼ੀ ਉਚਾ ਅਤੇ ਪਿਛਲਾ ਹਿੱਸਾ ਹੇਠਾਂ ਰਹਿਣ ਦੇ ਕਾਰਣ ਅਗਲੀਆਂ ਟੰਗਾਂ ਤੋਂ ਪਿਛਲੀਆਂ ਟੰਗਾਂ ਬਰਾਬਰ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਦੀ ਗਰਦਨ ਉਠ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੰਮੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਸ ਤੇ ਕਾਫ਼ੀ ਵਾਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਸੰਕਟ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਜਿਗਾਫ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਟੰਗਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਆਪਣੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸ਼ੇਰ ਵਰਗੇ ਹਿੰਸਕ ਜਾਨਵਰ ਵੀ ਜਿਗਾਫ ਦੀਆਂ ਟੰਗਾਂ ਦੀ ਮਾਰ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰਹਿਣ ਵਿੱਚ ਹੀ ਆਪਣੀ ਅਕਲ ਸਮਝਦੇ ਹਨ।

ਜਿਗਾਫ ਦਾ ਸਿਰ ਛੋਟਾ, ਜਬਾੜਾ ਲੰਮਾ ਅਤੇ ਨੁਕੀਲਾ ਜਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਛੋਟੀਆਂ ਪਰ ਵੇਖਣ ਵਿੱਚ ਖੂਬਸੂਰਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਕਾਫ਼ੀ ਤੇਜ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਆਪਣੀ ਨੱਕ ਜਦ ਚਾਹੇ ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਾਂ

ਬੰਦ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਇਹਨਾਂ ਵਿਸੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਨਾਲ ਇਹ ਰੇਤੀਲੇ ਤੂਫਾਨ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਨੌਕ ਬੰਦ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਡਦੀ ਹੋਈ ਰੇਤ ਤੋਂ ਆਪਣਾ ਬਚਾਵ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸਮਰਥ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਕੰਨ ਨੁਕੀਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦੀ ਪੂਛ ਲਗਭਗ 40 ਤੋਂ 50 ਮੈਟੀਮੀਟਰ ਲੰਮੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਤੇ ਵਾਲਾਂ ਦਾ ਗੁੱਛਾ ਜਿਹਾ ਬਣਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਜੀਭ ਵਿਲੱਖਣ ਅਤੇ ਕਾਫ਼ੀ ਲੰਮੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਲਗਭਗ 40 ਮੈਟੀਮੀਟਰ ਦੀ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਹਨੂੰ ਨਰਮ ਅਤੇ ਸਖਤ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਚਾਨਣ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਭੋਜਨ ਖਾਣ ਵਿੱਚ ਆਸਾਨੀ ਗਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਗੁੱਖ-ਪੇਂਦਿਆਂ ਦੇ ਪੱਤੇ ਅਤੇ ਚੋਟੀਆਂ ਨੂੰ ਜੀਭ ਨਾਲ ਲਪੇਟ ਕੇ ਤੋੜ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬੜੇ ਚਾਅ ਨਾਲ ਖਾਂਦਾ ਹੈ।

ਜ਼ਿਗਾਫ ਦਾ ਕੱਦ ਉਚਾ ਅਤੇ ਗਰਦਨ ਲੰਮੀ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਇਹਨੂੰ ਪਾਣੀ ਪੀਣ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਕਠਿਨਾਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਆਪਣੀਆਂ ਟੰਗਾਂ ਨੂੰ ਕਾਫ਼ੀ ਚੌੜਾਈ ਵਿੱਚ ਫੈਲਾ ਕੇ ਹੀ ਪਾਣੀ ਤਕ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸ਼ਾਕਾਹਾਰੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਿਰਫ ਰੁੱਖਾਂ ਦੀਆਂ ਪੱਤੀਆਂ ਆਦਿ ਹੀ ਖਾਂਦਾ ਹੈ। ਹਰੀਆਂ ਵਸਤੂਆਂ ਨਾਲ ਇਸ ਦੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਕਾਫ਼ੀ ਮਾਤਰਾ ਵਿੱਚ ਪਾਣੀ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਸ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਦੀ ਪਿਆਸ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਲੱਗਦੀ ਹੈ।

ਕੁਦਰਤੀ ਰੂਪ ਨਾਲ ਜ਼ਿਗਾਫ ਅਫਰੀਕੀ ਮਹਾਂਦੀਪ ਦੇ ਮੱਧਭਾਗ ਦੇ ਜੰਗਲਾਂ (ਜਿਥੇ ਕਾਗੋ, ਜਾਇਰੇ, ਤੰਜਾਨੀਆ, ਜਾਂਬੀਆ ਆਦਿ ਰਾਜ ਹਨ।) ਵਿੱਚ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਸੁਭਾਅ ਤੋਂ ਉਹ ਬੜੇ ਡਰਪੋਕ, ਸ਼ਾਂਤੀਪ੍ਰਿਯ ਅਤੇ ਅਹੰਸਕ ਹਨ। ਹਲਕੇ ਸੁਨਹਿਰੀ ਰੰਗ, ਸਰੀਰ ਤੇ ਫੈਲੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਚਿੱਤਿਆਂ ਅਤੇ ਵੱਡੀਆਂ-ਵੱਡੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਕਾਰਣ ਇਹ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦੇ ਸੁੰਦਰ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇਕ ਹਨ।

ਜ਼ਿਗਾਫ ਦੇ ਬਾਰੇ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਅਨੌੰਖੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਚੁਪ-ਚੁਪੀਤਾ ਪ੍ਰਾਣੀ ਹੈ। ਹੁਣ ਤਕ ਇਹਨੂੰ ਬੋਲਦੇ-ਚੀਕਦੇ ਨਹੀਂ ਸੁਣਿਆ। ਹੋਰਾਨੀ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਿਸੂ ਜ਼ਿਗਾਫ ਬੋਲ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਨੌਜਵਾਨ ਹੁੰਦੇ ਹੀ ਉਸ ਦੇ ਬੋਲਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਭਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਜ਼ਿਗਾਫ ਦਾ ਸਰੀਰ ਗਰਦਨ ਤੋਂ ਪਿਛੇ ਪੂਛ ਵੱਲ ਢਲਵਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਪੂਛ ਗੁੱਛੇਦਾਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਮਾਦਾ 14-15 ਮਹੀਨੇ ਬਾਅਦ ਬੱਚਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਜ਼ਿਸੂ ਦਾ ਵਜਨ ਲਗਭਗ 60 ਕਿਲੋਗ੍ਰਾਮ ਅਤੇ ਉਚਾਈ ਲਗਭਗ ਦੋ ਮੀਟਰ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਉੱਝ ਬਾਲਗ ਜ਼ਿਗਾਫ ਕਰੀਬ ਘੰਟੇ ਭਰ ਬਾਅਦ ਹੀ ਚਲਣ-ਫਿਰਨ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜ਼ਿਗਾਫ ਦੀ ਔਸਤਨ ਉਮਰ 25 ਸਾਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਜ਼ਿਗਾਫ ਝੁੰਡ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣਾ ਪਸੰਦ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਝੁੰਡ ਵਿੱਚ ਵੀ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ 8-10 ਜ਼ਿਗਾਫ ਅਤੇ ਵੱਡੇ ਝੁੰਡਾਂ ਵਿੱਚ 100 ਤਕ ਜ਼ਿਗਾਫ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਇਸ ਦੀਆਂ ਟੰਗਾਂ ਬਹੁਤ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਲਗਭਗ 45 ਤੋਂ 50 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਪ੍ਰਤੀ ਘੰਟੇ ਦੀ ਰਫਤਾਰ ਨਾਲ ਦੌੜ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੌੜ ਕੇ ਵੀ ਇਹ ਆਪਣਾ ਬਚਾਅ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦੀ ਲਾਰ ਖਾ ਕੇ ਪ੍ਰਾਣੀ ਮਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸ਼ੇਰ ਆਦਿ ਜਾਨਵਰਾਂ ਨੂੰ ਲੱਤ ਮਾਰ ਕੇ ਇਹ ਆਪਣੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਤਦ ਇਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਲੱਤਾਂ ਤੇਜ਼ ਗਤੀ ਨਾਲ ਚਲਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਧੂੜ ਦਾ ਗੁਬਾਰ ਉੜਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ■

ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਖੱਲ ਕਾਫ਼ੀ ਕੀਮਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਪੂਛ ਅਤੇ ਪਿਛਲੇ ਪੈਰਾਂ ਦੀਆਂ ਹੱਡੀਆਂ ਵੀ ਕੰਮ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਕਾਰਣ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਖੂਬ ਸ਼ਿਕਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ। ਹੁਣ ਅਫਰੀਕਾ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਤੇ ਪਾਬੰਧੀ ਲਗਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਤਾਂਕਿ ਇਸ ਸੁੰਦਰ ਜਾਨਵਰ ਦੀ ਨਸਲ ਨੂੰ ਬਚਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ। ■

ਹੁਸਾ ਬੇਡਾ

ਸਬਜੀ ਵੇਚਣ ਵਾਲੇ ਦੇ ਘਰ ਜਦ ਬੱਚਾ
ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਇਕ ਔਰਤ ਨੇ ਪੁਛਿਆ -
ਵਧਾਈ ਹੋਵੇ, ਬੱਚਾ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਹੈ?
ਇਕਦਮ ਤਜ਼ਾ ਹੈ, ਭੈਣ ਜੀ!
- ਸਬਜੀ ਵੇਚਣ ਵਾਲੇ ਨੇ ਜਵਾਬ ਦਿਤਾ

.....
ਦਿਨੇਸ਼ ਨੇ ਸੁੱਤੇ ਹੋਏ ਸੇਰ ਨੂੰ ਲੱਤ ਮਾਰ ਕੇ
ਜਗਾਇਆ ਅਤੇ ਪ੍ਰਵੀਣ ਨੂੰ ਬੋਲਿਆ -
ਪ੍ਰਵੀਣ - ਭੱਜ ਚਲ!
ਪ੍ਰਵੀਣ ਬੋਲਿਆ - ਮੈਂ ਕਿਉਂ ਭੱਜਾਂ ਲੱਤ
ਮੈਂ ਬੇੜੀ ਮਾਰੀ ਏ?

.....
ਮੌਹਨ : ਡਾਕਟਰ ਸਾਹਿਬ ਮੇਰੀ
ਪਤਨੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ
ਚਥਾਉਣ ਦੀ
ਬੁਰੀ ਆਦਤ
ਹੈ। ਕੀ ਕਰਾਂ?

.....
ਡਾਕਟਰ : ਇਸ ਵਿੱਚ
ਚਿੰਤਾ ਦੀ ਕੀ
ਗੱਲ ਹੈ।
ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਨੂੰ
ਦੀਦਾਂ ਦੇ ਡਾਕਟਰ
ਕੋਲ ਲੈ ਜਾਓ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਦੰਦ
ਕੱਢਵਾ ਦਿਓ।

- ਪ੍ਰਤੀਕਸਾ ਕਸਵਾਹਾ

.....
ਡਾਕਟਰ : ਪਿਛਲੀ ਵਾਰ ਯਾਦਦਾਸਤ ਵਧਾਉਣ
ਲਈ ਜੇ ਦਵਾ ਲੈ ਗਏ ਸੀ ਉਸ
ਨਾਲ ਕੁਝ ਫਰਕ
ਪਿਆ?

ਮਰੀਜ਼ : ਹੁਣ ਤਕ
ਕੁਝ ਫਰਕ
ਨਹੀਂ ਪਿਆ,
ਰੋਜ਼ ਦਵਾ
ਲੈਣਾ ਹੀ
ਭੁਲ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ।

.....
ਇਕ ਸਾਹਬ ਨੇ ਬੜੀ ਦੇਰ ਤਕ ਟ੍ਰੈਨ ਦੇ
ਨਾਲ ਭੱਜ ਕੇ ਟ੍ਰੈਨ ਫੜ ਹੀ ਲਈ।
ਅੰਦਰ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਯਾਤਰੀਆਂ ਨੇ ਕਿਹਾ -
“ਬੜੀ ਹਿੰਮਤ ਕੀਤੀ ਆਪ ਨੇ।”

ਵਿਅਕਤੀ ਬੋਲਿਆ -

.....
ਬਾਈ ਹਿੰਮਤ ਕੀ ਕੀਤੀ, ਜਿਸ
ਨੂੰ ਚੜਾਉਣ ਆਇਆ ਸੀ ਉਹ
ਤਾਂ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੇ ਹੀ ਰਹਿ
ਗਿਆ।

.....
ਹਨੀ ਫਜ਼ਿਕਸ ਦਾ ਇਮਤਿਹਾਨ ਦੇਣ ਗਿਆ,
ਪੇਪਰ ਵਿੱਚ ਸਵਾਲ ਪੁੱਛਿਆ ਗਿਆ -
‘ਕਿਹੜਾ ਲੀਕਵਡ ਗਰਮ ਕਰਨ ਤੇ ਸਾਲਿਡ
ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?’
ਹਨੀ ਦਾ ਜਵਾਬ : - ‘ਬੇਸਨ ਦੇ ਪਕੋੜੇ।’

- ਰਸਿਤ

ਭਿਖਾਰੀ : ਸਾਹਿਬ, ਪੰਜ ਰੂਪਏ ਦੇ ਦਿਉ।

ਸਾਹਿਬ : ਤੇਰੇ ਕੋਲ ਖੁਲ੍ਹੇ ਹਨ?

ਭਿਖਾਰੀ : ਹਾਂ ਸਾਹਿਬ ਹਨ।

ਸਾਹਿਬ : ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਹ ਖਰਚ ਕਰ ਲੈ। ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਖੁਲ੍ਹੇ ਨਹੀਂ ਹਨ।

ਅਧਿਆਪਿਕਾ : ਰਾਹੁਲ ਦੱਸੋ, ਹਾਥੀ ਦੀ ਕੀ ਪਹਿਚਾਣ ਹੁੰਦੀ ਹੈ?

ਰਾਹੁਲ : ਮੈਡਮ ਜੀ, ਹਾਥੀ ਦੀਆਂ ਦੋ ਪੂਛਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ
ਇਕ ਅਗੇ ਅਤੇ ਇਕ ਪਿਛੇ।

ਕਾਲਾ : (ਵਿੱਕੀ ਨੂੰ) ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਅਜਿਹੀ ਗੱਡੀ ਹੈ ਜੋ ਬਿਨਾ ਡਰਾਈਵਰ ਦੇ ਚਲਦੀ ਹੈ।

ਵਿੱਕੀ : ਕਿਵੇਂ?

ਕਾਲਾ : ਚਾਬੀ ਭਰਨ ਨਾਲ।

ਮੱਛਰ ਦਾ ਬੱਚਾ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਉਡਿਆ। ਜਦ ਵਾਪਿਸ ਆਇਆ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਪਿਤਾ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ -
ਕਿਵੇਂ ਲੰਗਾ ਉੱਡੁੱਕੇ।

ਬੱਚਾ ਬੋਲਿਆ - ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਜਿਧਰ ਵੀ ਗਿਆ, ਲੋਕ ਤਾਜ਼ੀਆਂ ਵਜਾ ਰਹੇ ਸਨ।

ਬੇਟਾ (ਪਿਤਾ ਨੂੰ) ਪਿਤਾ ਜੀ,

ਮੈਨੂੰ ਤਿੰਨ ਵਿਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਇਕੋ ਜਿਹੇ ਅੰਕ ਮਿਲੇ ਹਨ।

ਪਿਤਾ : ਬੇਟਾ, ਇਹ ਤਾਂ ਵਧੀਆ ਗੱਲ ਹੈ।
ਜਗ ਮੈਂ ਵੀ ਤਾਂ ਸੁਣਾ ਮੇਰੇ ਬੇਟੇ ਨੇ
ਇਕੋ ਜਿਹੇ ਕਿੰਨੇ ਅੰਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਹਨ?

ਬੇਟਾ : ਪਿਤਾ ਜੀ ਜੀਰੋ-ਜੀਰੋ-ਜੀਰੋ।

- ਸਨੌਰਾ

ਇਕ ਨੌਜਵਾਨ ਕਮਰ
ਨਾਲ ਰੱਸੀ ਬੰਧੂ ਕੇ
ਪਹਾੜ ਤੇ ਚੜ੍ਹਨ ਦੀ
ਟ੍ਰੈਨਿੰਗ ਲੈ ਰਿਹਾ ਸੀ।
ਤਦ ਉਸ ਨੇ ਗਾਇਡ ਨੂੰ
ਪੁੱਛਿਆ -

ਸਰ, ਰੱਸੀ ਇਕਦਮ ਮਜ਼ਬੂਤ
ਹੋ ਨਾ। ਟੁੱਟੇਰੀ ਤਾਂ ਨਹੀਂ।

ਗਾਇਡ ਬੋਲਿਆ - ਫਿਕਰ ਨਾ ਕਰੋ, ਸਾਡੇ ਕੋਲ
ਰੱਸੀਆਂ ਦੀ ਘਾਟ ਨਹੀਂ ਹੈ।

- ਜਿਉਤੀ, ਗੀਤੂ ਖਨੋਜਾ

• ਡਿੰਪਲਜੀਤ ਰੰਧਾਵਾ

ਹਰ ਬੱਚੇ ਦੇ ‘ਚਾਚਾ ਨਹਿਰੂ’

ਪੰਜਾਬ ਫਿਤ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਨਹਿਰੂ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਪ੍ਰਧਾਨਮੰਤਰੀ ਸਨ। ਉਹ ਇਕ ਮਹਾਨ ਕਵੀ ਵੀ ਸਨ। ਛੋਟੇ-ਛੋਟੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਉਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਆਪਣਾ ਜਨਮਦਿਨ ਹੀ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਨਾਮ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰੋ ਭਾਵੇਂ ਨਾ ਕਰੋ ਪਰ ਮੇਰੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਰਹੋ। ਇਸ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਜਨਮਦਿਨ 14 ਨਵੰਬਰ ਨੂੰ ਬਾਲ ਦਿਵਸ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹਰ ਸਾਲ ਮਨਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਬੱਚੇ ਵੀ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਚਾਚਾ ਨਹਿਰੂ ਹੀ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ।

ਚਾਚਾ ਨਹਿਰੂ ਜੀ ਵੀ ਬੱਚਿਆਂ ਬਾਰੇ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ :

“ਬੱਚੇ ਇਕ ਬਗੀਚੇ ਦੀ ਕਲੀ ਵਾਂਗ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਅੱਜ ਦੇ ਬੱਚੇ ਹੀ ਕੱਲ ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਭਾਰਤ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਸਰਵਪੱਖੀ ਵਿਕਾਸ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਤਰੱਕੀ ਕਰਦੇ ਜਾਣਗੇ।”

14 ਨਵੰਬਰ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਦੇਖਭਾਲ ਅਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇਣ ਲਈ ਸਾਡੇ ਭਾਰਤ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਅੰਦਰ ਜਾਗ੍ਰਤੀ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਛੋਟੇ-ਛੋਟੇ ਬੱਚੇ ਹੀ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਕੁੰਜੀ ਹਨ। ਇਹ ਕੁੰਜੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੁਆਰਾ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਇਕ ਅਨਮੋਲ ਤੋਹਫਾ ਹੈ। ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਰੂਪੀ ਬਗੀਚੇ ਵਿਚ ਬੱਚੇ ਰੂਪੀ ਕਲੀਆਂ ਦੀ

ਦੇਖਭਾਲ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਪਾਲਣ ਪੇਸ਼ਣ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਹੀ ਦਿਸ਼ਾ ਦੇਣਾ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੀ ਗੁਲਾਮੀ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾ ਕੇ 15 ਅਗਸਤ 1947 ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਨੇ ਆਜ਼ਾਦ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੇ ਸਰਵਪੱਖੀ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਸੁਧਨੇ ਵੇਖੇ ਸਨ ਜੋ ਕਿ ਬੱਚਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਸਾਕਾਰ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ।

ਅੱਜ ਸਿਰਫ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਰੋਂ ਪੂਰੇ ਵਿਸ਼ਵ ਨੂੰ ਪ੍ਰੇਮ ਅਤੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਹਰ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹੈ ਕਿ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਬੜੇ ਪ੍ਰੇਮ ਪੁਰਵਕ ਨੈਤਿਕ ਅਤੇ ਮੌਲਿਕ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇਵੇ। ਇਸ ਲਈ 14 ਨਵੰਬਰ ਨੂੰ ਸ਼ੁਕ੍ਲਾਂ ਅਤੇ ਕਾਲਿਜਾਂ ਵਿਚ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਕੀਤੇ ਵੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦਿਨ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮਨਪਸੰਦ ਤੋਹਫੇ ਵੀ ਦੇਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ ਪਰਤੂ ਸਭ ਤੋਂ ਅਨਮੋਲ ਤੋਹਫਾ ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਸਿੱਖਿਆ ਹੈ।

“ਜੇਕਰ ਹਰ ਇਕ ਬੱਚਾ ਪੜੇਗਾ ਤਾਂ ਹੀ ਭਾਰਤ ਤਰੱਕੀ ਕਰੇਗਾ।”

ਸਾਧਾਰਣ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਸ਼ਨੋਤੰਤਰੀ?

(ਸਭ ਸਵਾਲਾਂ ਦੇ ਜੁਆਬ 'ਨੀ' ਅੱਖਰ ਤੇ ਖਤਮ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਪੈਨ ਜਾਂ ਪੈਸਿਲ ਉਠਾਉ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਚਿੰਨ ਦੇ ਬਾਅਦ ਉਤੱਤ ਲਿਖਦੇ ਜਾਓ।)

- ਪ੍ਰਸ਼ਨ 1. ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਥੋਲੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਮੁੱਖ ਭਾਸ਼ਾ ਕਿਹੜੀ ਹੈ?
- ਪ੍ਰਸ਼ਨ 2. ਕਿਸ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਬਰਲਿਨ ਹੈ?
- ਪ੍ਰਸ਼ਨ 3. ਹਨੂਮਾਨ ਦੀ ਮਾਂ ਦਾ ਕੀ ਨਾਂ ਸੀ?
- ਪ੍ਰਸ਼ਨ 4. ਮਹਾਤਮਾ ਬੁੱਧ ਦਾ ਜਨਮ ਸਥਾਨ ਕਿਹੜਾ ਹੈ?
- ਪ੍ਰਸ਼ਨ 5. ਰੇਡੀਓ ਦੀ ਥੋੜੀ ਕਿਸ ਨੇ ਕੀਤੀ?
- ਪ੍ਰਸ਼ਨ 6. ਛੱਤਰਪਤੀ ਮਿਵਾਜ਼ੀ ਦੀ ਤਲਵਾਰ ਦਾ ਕੀ ਨਾਂ ਸੀ?
- ਪ੍ਰਸ਼ਨ 7. ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ ਦੇ ਕਿਸ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਸੰਨ 2000 ਦੇ ਓਲੰਪਿਕ ਖੇਡਾਂ ਦਾ ਆਯੋਜਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ?
- ਪ੍ਰਸ਼ਨ 8. ਕੇਰਮ ਦੇ ਖੇਡ ਵਿਚ ਲਾਲ ਰੰਗ ਦੀ ਗੋਟੀ ਕੀ ਕਹਿਲਾਉਂਦੀ ਹੈ?
- ਪ੍ਰਸ਼ਨ 9. ਰਵਿੰਦਰਨਾਥ ਟੈਗੋਰ ਦੀ ਪਤਨੀ ਦਾ ਕੀ ਨਾਂ ਸੀ?
- ਪ੍ਰਸ਼ਨ 10. ਅੰਡੇਮਾਨ ਨਿਕੋਬਾਰ ਦੀਪ ਸਮੂਹ ਦਾ ਪੁਰਾਣਾ ਨਾਂ ਕੀ ਸੀ?
- ਪ੍ਰਸ਼ਨ 11. ਮਸ਼ਹੂਰ ਭਾਰਤੀ ਕੰਪਨੀ ਰਿਲਾਇਸ ਇੰਡੀਆਨ ਲਿਮਿਟੇਡ ਦੇ ਸੰਸਥਾਪਕ ਕੌਣ ਸਨ?
- ਪ੍ਰਸ਼ਨ 12. 2007 ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਆਈ.ਸੀ.ਸੀ. ਟਵੈਟੀ-ਟਵੈਟੀ ਵਰਲਡ ਕੱਪ ਦੀ ਵਿਜੇਤਾ ਭਾਰਤ ਦੀ ਕਿਕੇਟ ਟੀਮ ਦਾ ਕਪਤਾਨ ਕੌਣ ਸੀ?
- ਪ੍ਰਸ਼ਨ 13. ਲਛਮਣ ਦੀ ਮੂਰਛਾ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਸ ਬੂਟੀ ਦਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ?
- ਪ੍ਰਸ਼ਨ 14. ਹਿਟਲਰ ਕਿਸ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਤਾਨਾਸ਼ਾਹ ਸ਼ਾਸਕ ਸੀ?

(ਸਹੀ ਉਤੱਤ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਪੰਨੇ ਤੇ ਵੇਖੋ)

ਕਿੱਟੀ

ਚਿੱਤਰਕਾਰ ਅਤੇ ਲੇਖਕ - ਅਜੈ ਕਾਲੜਾ

ਕਿੱਟੀ ਨੂੰ ਗੁੱਸਾ ਬਹੁਤ ਆਉਦਾ ਸੀ। ਇਕ ਦਿਨ ਉਸ ਦੇ ਪਿਤਾ ਨੇ ਕਿਹਾ - ਕਿੱਟੀ ਜਦੋਂ ਤੈਨੂੰ ਅਗਲੀ ਵਾਰ ਗੁੱਸਾ ਆਏ ਤਾਂ ਇਸ ਲੱਕੜੀ ਦੇ ਛੱਟੇ ਉਤੇ ਕਿੱਲ ਗੱਡ ਦੇਵੀ।

ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਜਦੋਂ ਕਿੱਟੀ ਨੂੰ ਗੁੱਸਾ ਆਇਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਲੱਕੜੀ ਦੇ ਛੱਟੇ ਉਤੇ ਕਿੱਲ ਠੋਕ ਦਿੱਤੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸ ਨੇ ਪਹਿਲੇ ਹੀ ਦਿਨ 10 ਕਿੱਲਾਂ ਠੋਕ ਦਿੱਤੀਆਂ।

ਇਹ ਵੇਖ ਕੇ ਕਿੱਟੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਗੁਸੇ ਉੱਤੇ ਕਾਬੂ ਕਰਨ ਦੀ ਸੋਚੀ। ਕਿੱਟੀ ਆਪਣੇ ਗੁਸੇ ਨੂੰ ਕੰਟਰੋਲ ਕਰਨ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਲੱਗੀ ਅਤੇ ਰੋਜ਼ ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਿੱਲਾਂ ਘੱਟ ਹੁੰਦੀਆਂ ਗਈਆਂ।

ਫਿਰ ਇਕ ਦਿਨ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਆਇਆ ਕਿ ਕਿੱਟੀ ਨੇ ਇਕ ਵੀ ਕਿੱਲ ਨਹੀਂ ਠੋਕੀ। ਜਦ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੋ ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਬੀਤ ਗਏ ਤਾਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲਗੀ -

ਪਿਤਾ ਜੀ ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਗੁਸਾ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਮੈਂ ਪਿਛਲੇ ਦੋ ਤਿੰਨ ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਫੱਟੇ ਵਿਚ ਕਿੱਲ ਨਹੀਂ ਠੋਕੀ।

ਬਹੁਤ ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿੱਟੀ। ਹੁਣ ਤੂੰ ਉਸ ਦਿਨ ਫੱਟੇ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਕਿੱਲ ਕੱਢ ਦੇਵੀ ਜਿਸ ਦਿਨ ਤੈਨੂੰ ਗੁਸਾ ਨਹੀਂ ਆਏਗਾ।

ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਿੱਟੀ ਨੇ ਇਕ
ਕਿੱਲ ਕੱਢਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਜਿਸ
ਦਿਨ ਉਸ ਨੂੰ ਗੁਸਾ ਨਹੀਂ
ਆਉਂਦਾ ਸੀ।

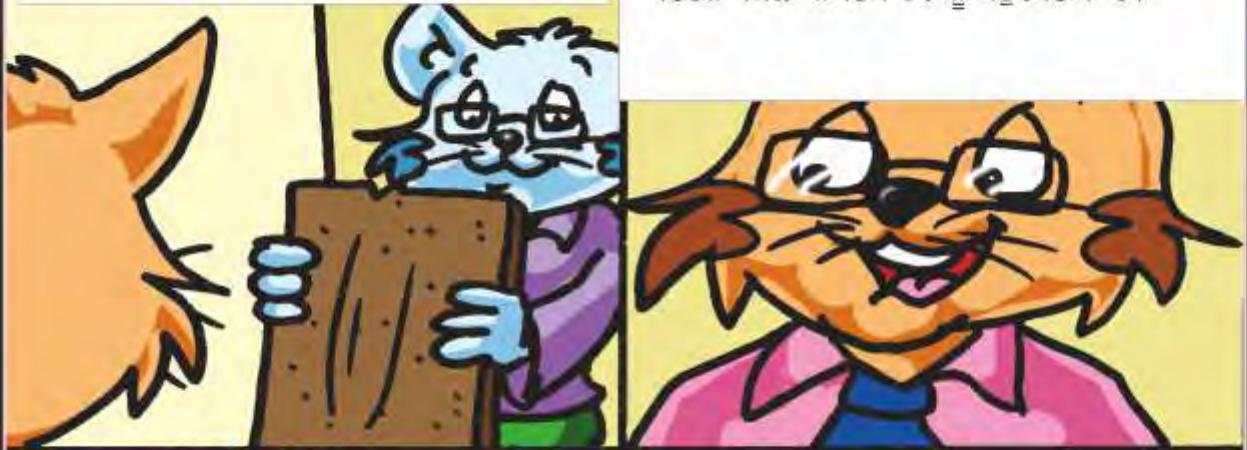
ਪਿਤਾ ਜੀ ਹੁਣ ਸਾਰੀਆਂ ਕਿੱਲਾਂ
ਨਿਕਲ ਗਈਆਂ ਹੁਣ ਮੈਂ ਕੀ ਕਰਾਂ?

ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਉਸ ਦੇ ਛੱਟੇ ਵਿਚੋਂ
ਸਾਰੀਆਂ ਕਿੱਲਾਂ ਨਿਕਲ ਗਈਆਂ।
ਉਹ ਫਿਰ ਛੱਟਾ ਲੈ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ
ਜੀ ਕੋਲ ਗਈ।

ਕਿੱਟੀ, ਇਸ ਲੱਕੜੀ ਦੇ ਫੱਟੇ ਵਿਚ ਕਿੱਨੇ ਛੋਦ ਹਨ? ਇਸ ਵਿਚ ਵੇਖ ਕੇ ਦੱਸ।

ਜਦ ਅਸੀਂ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਸਾਡਾ ਗੁੱਸਾ ਸਾਡੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਇਹਨਾਂ ਕਿੱਲਾਂ ਨੇ ਇਸ ਫੱਟੇ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਹੈ।

ਹੁਣ ਇਹ ਲੱਕੜੀ ਦਾ ਫੱਟਾ ਪਹਿਲਾਂ ਵਰਗਾ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗਾ। ਗੁੱਸਾ ਸਾਡੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਗੁੱਸੇ ਤੇ ਕਾਬੂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਮੈਂ ਸਮਝ ਗਈ ਪਿਤਾ ਜੀ ! ਹੁਣ ਮੈਂ ਕਦੇ ਵੀ ਗੁੱਸਾ ਨਹੀਂ ਕਰਾਂਗੀ।

ਤੇਤਾ, ਚਿੜੀ ਤੇ ਕਬੂਤਰ ਦੀ ਦੋਸਤੀ

ਜੰ

ਗਲ ਦੇ ਇੱਕ ਰੁੱਖ ਤੇ ਤੇਤਾ, ਚਿੜੀ ਤੇ ਕਬੂਤਰ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਸੀ। ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੀ ਮਦਦ ਲਈ ਉਹ ਸਦਾ ਤਿਆਰ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਹਰ ਦੁੱਖ-ਸੁੱਖ ਵਿੱਚ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਕੰਮ ਆਉਣਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਫਰਜ਼ ਸਮਝਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਪਸੀ ਪਿਆਰ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸਾਰੇ ਜੰਗਲ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ। ਇਹ ਹੀ ਕਾਰਨ ਸੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਜੰਗਲ ਦੇ ਰਾਜੇ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰਨੀ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਲਾਹ ਜ਼ਰੂਰ ਲਈ ਜਾਂਦੀ।

ਇਸ ਵਾਰ ਵੀ ਚੋਣਾਂ ਨੇੜੇ ਆ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਲਾਹ ਲੈਣ ਲਈ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਾਥੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰੁੱਖ 'ਤੇ ਆਉਂਦੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਦੇ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਤੇ ਛੁੱਲ ਚੜਾਉਂਦੇ ਵਾਪਸ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ।

ਪਰ ਇਸ ਵਾਰ ਸਥਿਤੀ ਅਜੀਬ ਬਣ ਰਹੀ ਸੀ। ਜੰਗਲ ਦੇ ਬਹੁਤੇ ਪੰਛੀ ਤੇ ਜਾਨਵਰ ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਸਹਿਮਤੀ ਪ੍ਰਗਟਾ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਰਾਜਾ ਚੁਣਨ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਤੇਤਾ, ਚਿੜੀ ਜਾਂ ਕਬੂਤਰ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਨੂੰ ਮੰਤਰੀ ਦਾ ਅਹੁਦਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕਿ ਅਮਨ ਚੇਨ ਤੇ ਆਪਸੀ ਪ੍ਰੇਮ-ਪਿਆਰ ਦਾ ਪਾਠ ਸਾਰੇ ਜੰਗਲ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ।

ਜਿਉਂ ਹੀ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਭਿਣਕ ਤੋਤੇ ਨੂੰ ਪਈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਦੋਵਾਂ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਕੋਲ ਬੁਲਾ ਕੇ ਕਿਹਾ, 'ਵੇਖੋ ਭਰਾਵੇ, ਸਾਡੇ ਇਮਤਿਹਾਨ ਦੀ ਅਸਲ ਯੜੀ ਹੁਣ ਆਈ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਬਹੁਤੇ ਸਾਥੀ ਸਾਨੂੰ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਭਿੜਨ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕਰਨਗੇ ਤੇ ਅਸੀਂ ਇਸ ਤੋਂ ਬਚਣਾ ਹੈ।'

ਚਿੜੀ ਸਾਰੀ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਸਮਝਦੀ ਬੋਲੀ, 'ਹਾਂ ਬਿਲਕੁਲ, ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਨਾ ਰਹੇ ਤਾਂ ਜੋ ਲੋਕ ਅੱਜ ਸਾਡੀ ਦੋਸਤੀ ਦੀ ਤਾਰੀਫ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਕੱਲ੍ਹ ਉਹ ਹੀ ਸਾਡੀ ਦੋਸਤੀ ਦਾ ਮਜ਼ਾਕ ਉਡਾਉਣਗੇ।' ਕਬੂਤਰ ਨੇ ਵੀ ਨਾਲ ਹੀ ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਹਾਮੀ ਭਰੀ।

ਜਿਉਂ-ਜਿਉਂ ਚੋਣਾਂ ਦਾ ਸਮਾਂ ਨੇੜੇ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਹਰ ਪਾਸੇ ਤਿੰਨਾਂ ਨੂੰ ਚੋਣਾ ਵਿੱਚ ਭਾਗ ਲੈਣ ਦੀ ਚਰਚਾ ਹੀ ਛਿੜ ਰਹੀ ਸੀ। ਕਾਂ ਨੇ ਕਬੂਤਰ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਕੀਤੀ। ਉਸ ਨੇ ਮਿਲਦੇ ਸਾਰੀ ਹੀ ਕਿਹਾ, 'ਭਰਾਵਾ, ਮੇਰੀ ਗੱਲ 'ਤੇ ਗੌਰ ਕਰੀ, ਅਸੀਂ ਸਾਰੀਆਂ ਵੋਟਾਂ ਤੈਨੂੰ ਪਾਉਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹਾਂ ਤੇ ਤੂੰ ਤੋਤੇ ਤੇ ਚਿੜੀ ਨੂੰ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਕਰ, ਆਪ ਚੋਣਾਂ ਵਿੱਚ ਭਾਗ ਲੈ।' ਕਬੂਤਰ ਨੇ ਉਸ ਦੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਤੁਰੰਤ ਕੱਟਦਿਆਂ ਕਿਹਾ, 'ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਇਸ ਬਾਰੇ ਨਾਹ ਹੀ ਸਮਝੋ।'

ਚਿੜੀ ਕੋਲ ਗੁਟਾਰ, ਭਾਲੂ ਆਏ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲਾਲਚ ਦਿੱਤੇ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਵਾਰੀ-ਵਾਰੀ ਤੇਤੇ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮਿਲੇ ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਕਿਸੇ ਦੀ ਇੱਕ ਨਾ ਮੰਨੀ। ਕਈਆਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਆਪਸੀ ਦੋਸਤੀ ਤਾਂ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਅਹੁਦਾ ਵੱਡਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਆਜਿਹੇ ਕਈ ਵਾਕ ਦੁਹਰਾਏ ਪਰ ਤਿੰਨਾਂ 'ਚੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਇਸ ਗੱਲ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਾ ਹੋਇਆ।

ਆਖਿਰ ਜੰਗਲ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਵੱਡੇ ਪਿੱਪਲ ਦੇ ਰੁੱਖ ਹੇਠ ਇਕੱਠ ਹੋਇਆ। ਜੰਗਲ ਦਾ ਰਾਜਾ ਸੇਰ ਆਖਣ ਲੱਗਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ-ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭਿਉਟੀ ਤੋਤੇ, ਕਬੂਤਰ ਤੇ ਚਿੜੀ ਨੂੰ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਤੌੜਨ 'ਤੇ ਲਗਾਈ ਗਈ ਸੀ ਉਹ ਆਪਣੀ ਰਿਪੋਰਟ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ। ਦੇਖਦਿਆਂ-ਦੇਖਦਿਆਂ ਵੀਹ-ਪੱਚੀ ਜਣੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਗਏ ਪਰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤਿੰਨੋਂ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਟੁੱਟਣ ਵਿੱਚ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋਏ ਹਨ। ਤੋਤਾ, ਚਿੜੀ ਤੇ ਕਬੂਤਰ ਵੀ ਉਥੇ ਹੀ ਮੌਜੂਦ ਸਨ।

ਰਾਜਾ ਸੇਰ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਵੱਲ ਇਸਾਰਾ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ, 'ਮਾਫ਼ ਕਰਨਾ, ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਰਖਣ ਲਈ ਅਜਿਹਾ ਕੁਝ ਕੀਤਾ ਪਰ ਤੁਹਾਡੀ ਦੋਸਤੀ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸਾਰੇ ਜੰਗਲ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਅਸੀਂ ਇਸ ਵਾਰ ਤੁਹਾਡੇ 'ਚੋਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਰਾਜਾ ਬਣਿਆ ਦੇਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਤੌੜਨ 'ਤੇ ਟੁੱਟੇ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਹੋਰ ਜੁੜਦੇ ਗਏ।'

ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਕਬੂਤਰ ਬੋਲਿਆ, 'ਰਾਜਾ ਜੀ, ਇਹ ਹੀ ਅਸਲ ਦੋਸਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।' ਰਾਜਾ ਫਿਰ ਬੋਲਿਆ, 'ਚਲੋ ਫਿਰ ਅਸੀਂ ਵੀ ਇਸ ਵਾਰ ਫੈਸਲਾ ਲਿਆ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜਾ ਤੁਹਾਡੇ 'ਚੋਂ ਕੋਈ ਇੱਕ ਬਣੇਗਾ ਤੇ ਇਸ ਰਾਜ-ਭਾਗ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਲਾਏਗਾ ਤੇ ਆਪਣੇ ਇਸੇ ਦੋਸਤੀ ਦੇ ਛੁੱਲ ਨੂੰ ਪੂਰੇ ਜੰਗਲ ਵਿੱਚ ਫੈਲਾਉਣ ਲਈ ਹਰ ਸੰਭਵ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੇਗਾ।'

ਤਿੰਨਾਂ ਨੇ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਵੱਲ ਦੇਖਦਿਆਂ ਭਰੀ ਸਭ ਵਿੱਚ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣਾ ਫੈਸਲਾ ਸੁਣਾਇਆ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਤਾ ਬੋਲਿਆ, 'ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਸਾਨੂੰ ਰਾਜਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਦੇਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਸਾਲ ਵਿੱਚੋਂ ਪਹਿਲੇ 4 ਮਹੀਨੇ ਚਿੜੀ ਰਾਜ-ਭਾਗ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰੇਗੀ।'

ਚਿੜੀ ਨੇ ਗੱਲ ਅੱਗੇ ਤੋਤਦਿਆਂ ਕਿਹਾ, 'ਤੇ ਅਗਲੇ 4 ਮਹੀਨੇ ਕਬੂਤਰ ਰਾਜ-ਭਾਗ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰੇਗਾ ਤੇ ਰਹਿੰਦੇ 4 ਮਹੀਨੇ ਤੋਤਾ ਇਸ ਰਾਜ-ਭਾਗ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰੇਗਾ।' ਸਭ ਨੂੰ ਤਿੰਨਾਂ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਬਹੁਤ ਪਸੰਦ ਆਇਆ। ਤਿੰਨਾਂ ਨੇ ਸਭ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕਰਦਿਆਂ ਰਾਜ-ਭਾਗ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਲਿਆ। ਸਾਰੇ ਅਹੁਦੇ ਸਰਵਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਚੁਣ ਕੇ ਰਾਜ-ਭਾਗ ਦਾ ਕੰਮ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਸ਼ਾਮੀ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਪਰਤ ਰਹੇ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਾਣੀ ਇਸ ਨਵੇਂਕਲੇ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਤਾਰੀਫ਼ ਕਰਦੇ ਨਹੀਂ ਥੱਕ ਰਹੇ ਸਨ। ■

ਤਿਉਹਾਰ ਦੀਵਾਲੀ ਦਾ

ਘਰ ਘਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਜਾਲਾ, ਤਿਉਹਾਰ ਦੀਵਾਲੀ ਦਾ।
ਰੋਸ਼ਨੀਆਂ ਤੇ ਜਿੱਤਾਂ ਵਾਲਾ, ਤਿਉਹਾਰ ਦੀਵਾਲੀ ਦਾ।

ਗਰਮੀ ਨਾਲ ਚੁਮਾਸਾ ਛੂਹ ਕੇ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਖੁਦਕਸ਼ੀਆਂ।
ਅੰਬਰ ਦੇ ਵਿੱਚ ਰਿਮਝਿਮ ਲੈ ਕੇ ਘੋਰ ਘਟਾਵਾਂ ਚੜ੍ਹੀਆਂ।
ਲੈ ਕੇ ਆਏ ਠੰਡੇ ਤੇ ਪਾਲਾ, ਤਿਉਹਾਰ ਦੀਵਾਲੀ ਦਾ।
ਰੋਸ਼ਨੀਆਂ ਤੇ ਜਿੱਤਾਂ ਵਾਲਾ, ਤਿਉਹਾਰ ਦੀਵਾਲੀ ਦਾ।

ਬੱਚੇ-ਬੁੱਢੇ, ਕੁੜੀਆਂ-ਮੁੜੇ ਖੂਬ ਚਲਾਉਂਦੇ ਪਟਾਕੇ।
ਛੁੱਲੜੜੀ ਨਾਲ ਥੋੜਾਂ ਕਰਦੇ ਦਾਦਾ-ਦਾਦੀ ਕਾਕੇ।
ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਵਾਲਾ ਥੋੜੇ ਤਾਲਾ, ਤਿਉਹਾਰ ਦੀਵਾਲੀ ਦਾ।
ਰੋਸ਼ਨੀਆਂ ਤੇ ਜਿੱਤਾਂ ਵਾਲਾ, ਤਿਉਹਾਰ ਦੀਵਾਲੀ ਦਾ।

ਘਰ-ਘਰ ਦੇ ਵਿੱਚ ਦੀਵੇ ਜਗਦੇ ਕਈ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਪੂਜਾ।
ਦੀਵਿਆਂ ਵਿੱਚ ਚਹੁਮੁਖੀਆ ਦੀਵਾ ਜਿਉਂ ਸੂਰਜ ਹੈ ਦੂਜਾ।
ਦੂਰ ਭਜਾਉਂਦਾ ਨੇਰੂ ਕਾਲਾ, ਤਿਉਹਾਰ ਦੀਵਾਲੀ ਦਾ।
ਰੋਸ਼ਨੀਆਂ ਤੇ ਜਿੱਤਾਂ ਵਾਲਾ, ਤਿਉਹਾਰ ਦੀਵਾਲੀ ਦਾ।

ਛੇਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਬਹਿੰਦਾ ਰਾਜੇ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਛੁਡਾਏ।
ਇਸ ਅਦਭੂਤ ਵਰਤਾਰੇ ਕਰਕੇ 'ਬੰਦੀ ਛੋੜ' ਕਹਿਲਾਏ।
ਮਾਨਵਤਾ ਦਾ ਇਕ ਸਿਵਾਲਾ ਤਿਉਹਾਰ ਦੀਵਾਲੀ ਦਾ।
ਰੋਸ਼ਨੀਆਂ ਤੇ ਜਿੱਤਾਂ ਵਾਲਾ ਤਿਉਹਾਰ ਦੀਵਾਲੀ ਦਾ।

ਰਾਮ ਲਛਮਣ ਚੌਂਦਾ ਸਾਲਾਂ ਬਾਅਦ ਅਯਧਿਆ ਆਏ।
ਭਰਤ ਖੜ੍ਹਾਵਾਂ ਲੈ ਕੇ ਆਇਆ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਦੀਪ ਜਗਾਏ।
ਮੌਹ ਮਮਤਾ ਦਾ ਹੈ ਉਜਾਲਾ ਤਿਉਹਾਰ ਦੀਵਾਲੀ ਦਾ।
ਰੋਸ਼ਨੀਆਂ ਤੇ ਜਿੱਤਾਂ ਵਾਲਾ ਤਿਉਹਾਰ ਦੀਵਾਲੀ ਦਾ।

ਸਭ ਧਰਮਾਂ ਤੇ ਜਾਤਾਂ-ਪਾਤਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਪਾਕ ਪਵਿੱਤਰਦੁਸ਼ਮਣ
ਵੀ ਗਲ ਲਗ ਕੇ 'ਬਾਲਮ' ਬਣਦੇ ਮਿੱਤਰ।
ਸਾਂਥਾਂ ਪ੍ਰੀਤਾਂ ਦਾ ਉਪਰਾਲਾ, ਤਿਉਹਾਰ ਦੀਵਾਲੀ ਦਾ।
ਰੋਸ਼ਨੀਆਂ ਤੇ ਜਿੱਤਾਂ ਵਾਲਾ, ਤਿਉਹਾਰ ਦੀਵਾਲੀ ਦਾ।

ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹੋ

- ❖ ਪਾਗਲ ਕੁੱਤੇ ਦੇ ਕੱਟਣ ਨਾਲ ਰੇਬੀਜ਼ ਜਾਂ ਹਾਡ੍ਰੋਫੋਬੀਆ ਰੋਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
- ❖ ਦੱਖਣੀ ਭਾਰਤ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚਾ ਪਰਬਤ ਸਿਖਰ ਅਨਾਈਮੂਦੀ ਹੈ।
- ❖ ਸਰਦਾਰ ਸਰੋਵਰ ਪਰਿਯੋਜਨਾ ਨਰਮਦਾ ਨਦੀ ਤੇ ਬਣਾਈ ਗਈ ਹੈ।
- ❖ ਆਂਧਰਪੁਰੇਸ਼ ਤੇ ਤਮਿਲਨਾਡੂ ਦੇ ਤਟ ਦਾ ਨਾਂ ਕੋਰੋਮੰਡਲ ਹੈ।
- ❖ ਨੀਲੀ ਕੁਂਤੀ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਮਤਸਥ ਪਾਲਨ ਖੇਤਰ ਨਾਲ ਹੈ।
- ❖ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧ ਮੁੰਗਫਲੀ ਦੀ ਪੰਦਾਵਾਰ ਗੁਜਰਾਤ ਵਿਚ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
- ❖ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਘੱਟ ਵਰਖਾ ਵਾਲਾ ਸਥਾਨ ਲੈ ਹੈ (ਜੰਮੂ-ਕਸ਼ਮੀਰ) ਹੈ।
- ❖ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਹਿ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦਾ ਜੁੜਵਾਂ ਭਰਾ ਅਖਵਾਉਂਦਾ ਹੈ।
- ❖ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਹਰੀ ਕੁਂਤੀ ਦੇ ਜਨਕ ਡਾ. ਨਾਰਮਨ ਬੋਰਲਾਂਗ ਹਨ।
- ❖ ਦਲਦਲੀ ਭੁਮੀ ਵਿਚੋਂ ਮੀਥੇਨ ਗੈਸ ਨਿਕਲਦੀ ਹੈ।

- ❖ ਸਵਰਾਜ ਸਬਦ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪ੍ਰਯੋਗ ਮਹਾਰਿਸ਼ੀ ਦਯਾਨੰਦ ਨੇ ਕੀਤਾ।
- ❖ ਟੋਡਰਮਲ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਭੂ-ਰਾਜਸਵ ਵਿਵਸਥਾ ਨਾਲ ਸੀ। ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਰਾਜਧਾਨੀ ਲਾਹੌਰ ਸੀ।
- ❖ ਪੋਲੀਊ ਦੇ ਟੀਕੇ ਦੀ ਖੋਜ ਜੋਨਾਸ ਸਾਲਕ ਨੇ ਕੀਤੀ ਸੀ।
- ❖ 1984 ਵਿਚ ਭੋਪਾਲ ਗੈਸ ਤ੍ਰਾਮਦੀ ਮਿਥਾਇਲ ਆਇਸੋਸਾਇਨੇਟ ਦੇ ਰਿਸਾਵ ਨਾਲ ਹੋਈ ਸੀ।
- ❖ ਅਫਗ਼ਾਨਿਸ਼ਾਨ ਦੇ ਜੰਗਲ ਵਿਚ ਇਕ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਛੱਲ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਇਕ ਮਿੰਟ ਵਿਚ ਸੱਤ ਵਾਰ ਰੰਗ ਬਦਲਦਾ ਹੈ। ਉਥੋਂ ਦੇ ਲੋਕ ਇਸ ਛੱਲ ਨੂੰ 'ਇੰਦਰਪੁਨਸ' ਦੇ ਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਜਾਣਦੇ ਹਨ।
- ❖ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦਾ 70 ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਤ ਹਿੱਸਾ ਸਮੁੰਦਰ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੈ।
- ❖ ਦੱਖਣ-ਪੱਛਮ ਏਸੀਆ ਵਿਚ ਉਗਣ ਵਾਲੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਬਾਂਸ ਦੇ ਰੁੱਖ 24 ਘੰਟੇ ਵਿਚ ਇਕ ਮੀਟਰ ਤਕ ਵੱਧ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।
- ❖ ਕੰਗਾਰੂ ਦਾ ਨਵਜਾਤ ਬੱਚਾ ਦੇ-ਚਾਰ ਇੰਚ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

ਸੰਗ੍ਰਹਿਕਰਤਾ □ ਰਵਨੀਤ

ਪਿਆਰ ਹੀ ਜਿੰਦਗੀ ਹੈ

J ਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰੀ 'ਚੋਂ ਮੇਰੇ ਅੰਕਲ ਲੱਗਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਉਚ ਸਰਕਾਰੀ ਅਫਸਰ ਸਨ। ਸਖਤ ਤਬੀਅਤ, ਰਿਸਵਤਖੋਰ, ਮੂੰਹ-ਫਟ ਅਤੇ ਪੜਾਈ-ਲਿਖਾਈ ਤੇ ਕਾਨੂੰਨ-ਕਾਇਦੇ ਵਿੱਚ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰਿਪੱਕ, ਹੁਸ਼ਿਆਰ, ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ, ਉਰਦੂ, ਹਿੰਦੀ, ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਮਾਹਿਰ। ਕਾਨੂੰਨ ਸਬੰਧੀ ਇਕ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਪੁਸਤਕ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਿਖੀ ਸੀ।

ਅਪਣੀ ਨੌਕਰੀ ਦੇ ਦੌਰਾਨ ਉਹ ਕਈ ਵਾਰ ਸੱਸਪੈਂਡ ਵੀ ਹੋਏ। ਕਈ ਵਾਰ ਜੇਲ੍ਹ ਗਏ। ਪਰ ਹਰ ਵਾਰ ਬਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦੇ। ਜੱਜ ਅੱਗੇ ਨਿਧੜੱਕ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਬੋਲਣ ਵਿੱਚ ਮਾਹਿਰ ਸਨ। ਚਲਾਕੀ, ਚੁਸਤੀ ਠੱਗੀ-ਠੱਗੀ ਕਰਨ ਦੇ ਸਾਰੇ ਦਾਅ-ਪੇਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਉਂਦੇ ਸਨ। ਕਾਨੂੰਨ ਨੇ ਗਲਤੀ ਕਰਕੇ ਫਿਰ ਕਾਨੂੰਨ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਿਵੇਂ ਬਚਣਾ ਹੈ? ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਉਂਦਾ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਕਈ ਮੁਲਾਕਿਆ ਵੀ ਭਰਦੇ ਸਨ। ਇਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਕਈ ਵਕੀਲ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਭੈਅ ਖਾਂਦੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਕਈ ਕਿੱਲੇ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਨੰਬਰ ਵਿੱਚ ਬਣਾਈ ਸੀ।

ਮੁਹੱਲੇ ਵਿੱਚ, ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ, ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ, ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰੀ ਵਿੱਚ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਾਫੀ ਦੁਸ਼ਮਣੀ ਪਾਲ ਰੱਖੀ ਸੀ ਪਰ ਉਥੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਪੱਕੇ ਦੋਸਤ ਵੀ ਬਹੁਤ ਬਣਾਏ ਹੋਏ ਸਨ। ਦੋਸਤਾਂ ਦੀ ਦੁੱਖ ਤਕਲੀਫ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਮਦਦ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਐਨੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਚੁਸਤ ਸਨ ਕਿ ਰਿਟਾਇਰ ਹੋਣ ਦੀ ਸਹੀ ਤਰੀਕ ਲਈ ਉਹ ਆਪਣੀ ਜਨਮ ਮਿਤੀ ਸਹੀ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਚਲੇ ਗਏ ਅਤੇ ਉਥੋਂ ਸਕੂਲ ਦਾ ਰਿਕਾਰਡ ਕੱਢਵਾ ਕੇ ਕੋਰਟ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀ ਜਨਮ ਮਿਤੀ ਸਹੀ ਕਰਵਾ ਕੇ ਲਗਭਗ ਦੋ ਸਾਲ ਉਮਰ ਘਟਾ ਕੇ ਦੋ ਸਾਲ ਵੱਧ ਨੌਕਰੀ ਕੀਤੀ। ਉਹ ਅੱਤ ਦਰਜੇ ਦੇ ਭਾਵੁਕ ਅਤੇ ਜਜ਼ਬਾਤੀ ਵਿਅਕਤੀ ਸਨ।

ਰਿਟਾਇਰ ਹੋਣ ਤੋਂ ਇਕ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੈਸਰ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਉਹ ਲਗਭਗ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਤੱਕ ਇਸ ਬੀਮਾਰੀ ਨਾਲ ਪੀੜਤ ਰਹੇ।

ਜ਼ਿਆਦਾ ਤਕਲੀਫ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਇਕ ਵੱਡੇ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿੱਚ ਦਾਖਿਲ ਕਰਵਾ ਦਿਤਾ ਗਿਆ।

ਰਿਸ਼ਤੇਦਾਰੀ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮੇਰੀ ਕਾਫੀ ਬਣਦੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਚਪਨ ਤੋਂ ਜਾਣਦਾ ਸੀ ਤੇ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ

ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਉਮਰ ਦਾ ਹੀ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨਾਲ ਮੇਰਾ ਕਾਫੀ ਮੇਲ-ਜੋਲ ਸੀ।

ਮੈਂ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਤਾ ਲੈਣ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਇਕ ਬੈਡ ਉਪਰ ਪਏ ਹੁੰਘ ਰਹੇ ਸੀ ਪਰ ਕੁਝ ਹੋਸ਼ ਵਿੱਚ ਸਨ।

ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਜਾ ਕੇ ਕਿਹਾ, "ਅੰਕਲ ਜੀ, ਸਤਿਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਕੀ ਹਾਲ ਏ ਤੁਹਾਡਾ?"

ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੈਨੂੰ ਸਹਿਮੀ ਹੋਈ ਆਵਾਜ਼ ਵਿੱਚ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ, "ਬਸ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਹੈ।"

ਏਨੇ ਚਿਰ ਨੂੰ ਇਕ ਲੇਡੀ ਡਾਕਟਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਆਈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਕਿਹਾ, "ਮਰੀਜ਼ ਦੇ ਸਰੀਰ ਦੀ ਸਫ਼ਾਈ ਕਰ ਦਿਓ?"

ਮੈਂ ਇੱਕਲਾ ਹੀ ਲਾਗੇ ਖੜਾ ਸੀ, ਮੈਂ ਇਕ ਕਪੜਾ ਲੈ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਦੀਆਂ ਲਾਗਾਂ ਸਾਫ਼ ਕੀਤੀਆਂ, ਮੂੰਹ ਸਾਫ਼ ਕੀਤਾ। ਹੱਥ ਪੈਰ ਸਾਫ਼ ਕੀਤੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਗ ਸਾਫ਼ ਕੀਤੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਬਹੁਤ ਬਦਬੂ ਆ ਰਹੀ ਸੀ।

ਲੇਡੀ ਡਾਕਟਰ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਕਿਹਾ, "ਤੁਹਾਡਾ ਇਹਨਾਂ ਨਾਲ ਕੀ ਸਬੰਧ ਹੈ? ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਾਫ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਲੋਕ ਵੀ ਘੱਟ ਹੀ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਸਫ਼ਾਈ ਵਾਲੇ ਸੇਵਾਦਾਰ ਕੋਲੋਂ ਸਫ਼ਾਈ ਕਰਵਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਬਦਬੂ ਬਹੁਤ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਸਹਿਣ ਕਰਨ ਦੇ ਕਾਬਿਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਤੁਹਾਡਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕੀ ਰਿਸ਼ਤਾ ਹੈ? ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਬੜੇ ਚੰਗੇ ਸਲੀਕੇ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਦੀ ਸਫ਼ਾਈ ਕੀਤੀ ਹੈ।"

ਮੈਂ ਲੇਡੀ ਡਾਕਟਰ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, 'ਡਾਕਟਰ ਸਾਹਿਬਾ ! ਇਕ ਮਿੱਟੀ ਦਾ ਮਿੱਟੀ ਨਾਲ ਕੀ ਰਿਸ਼ਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ? ਇਹ ਤਾਂ ਮਿੱਟੀ ਪਈ ਏ, ਜਿਸ ਚੌਂ ਸਿਰਫ਼ ਦਵਾਈਆਂ ਦੀ ਬਦਬੂ ਆ ਰਹੀ ਹੈ, ਜਿਸਮ ਦੀ ਬਦਬੂ ਨਹੀਂ ਆ ਰਹੀ।' ਬੈਗ ਉਹ ਦਵਾਈ ਦੇ ਕੇ ਚਲੀ ਗਈ।

ਅੰਕਲ ਜੀ ਦਾ ਜਿਸਮ ਭੂਤਨੂਮਾ ਬਣ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਸੁੱਕੀ ਤੋਰੀ ਵਰਗਾ ਜਿਸਮਾ। ਅੱਖਾਂ ਅੰਦਰ ਨੂੰ ਧਸੀਆਂ ਹੋਈਆਂ। ਬਾਚੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵੜ ਗਈਆਂ। ਸਿਰ ਦੇ ਵਾਲ ਝੜ ਗਏ। ਸਿਰਫ਼ ਦਿਮਾਗ ਦੀ ਖੋਪੜੀ ਹੀ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਹੀ ਸੀ। ਹੱਥ ਪੈਰ ਮੁੜੇ ਹੋਏ। ਜਿਸਮ ਇਕਦਮ ਕਾਲਾ ਸ਼ਾਹ, ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਡਰਾਉਣਾ ਭੂਤ ਹੋਵੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਚੰਦ ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਮਹਿਮਾਨ ਹਨ। ਡਾਕਟਰਾਂ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।

ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿਰਹਾਣੇ ਦੇ ਨਜ਼ਦੀਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਸਾਹਮਣੇ ਖੜ੍ਹਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਬੜੀ ਹਲੀਮੀ ਨਾਲ ਕਿਹਾ, "ਅੰਕਲ ਜੀ, ਜਿੰਦਗੀ ਹੁਣ ਕਿਵੇਂ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ?"

ਉਨ੍ਹਾਂ ਬੜੀ ਹੋਲੀ ਜਿਹੀ ਆਵਾਜ਼ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ, "ਯਾਰ, ਮੈਂ ਬੜਾ ਜਜ਼ਬਾਤੀ ਅਤੇ ਭਾਵੂਕ ਆਦਮੀ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਗਰ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਦੂਸਰਿਆਂ ਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਸੀ। ਦਿਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਠ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਕੋਲੋਂ ਮੁਆਫ਼ੀ ਮੰਗ ਕੇ ਆਵਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਮੈਂ ਜ਼ਿਆਦਤੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ। ਜੀਵਨ ਦੀ ਸਾਰੀ ਲੀਲਾ ਦਿਮਾਗ ਵਿੱਚ ਚਲਚਿੱਤਰ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਘੁੰਮ ਰਹੀ ਹੈ। ਬਚਪਨ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਹੁਣ ਤਕ ਸਭ ਕੁਝ ਯਾਦ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਚੰਗਾ ਮਾੜਾ ਸਭ ਕੁਝ ਯਾਦ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਜ਼ਿਆਦਤੀਆਂ ਬਹੁਤ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ।" ਤੇ ਡੁਸਕ ਡੁਸਕ ਕੇ ਰੋਣ ਲੱਗ ਪਏ।

ਲੰਬੇ ਲੰਬੇ ਗਲੇਡੂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਦੇ ਕੋਨੇ 'ਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਮੂੰਹ ਨੂੰ ਆ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਕ ਜੀਵਨ ਦਾ ਅੰਤਿਮ ਵਕਤ। ਪਛਤਾਵੇਂ ਵਿੱਚ ਦੁਖਦ ਘੜੀ।

ਉਹ ਰੋਈ ਜਾ ਰਹੇ ਸੀ। ਮੈਂ ਉਤਸੁਕਤਾ ਨਾਲ ਕਿਹਾ, 'ਅੰਕਲ ਜੀ, ਤੁਸੀਂ ਹੁਣ ਵਾਪਿਸ ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੇ। ਤੁਸੀਂ ਹੁਣ ਅਗੇ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਕਰੋਗੇ। ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸੋ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਜੀਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ? ਇਕ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਜੀਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ? ਜਿੰਦਗੀ ਕੀ ਹੈ?"

ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਸ਼ਾਰੇ ਨਾਲ ਮੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਕਾਗਜ਼ ਤੇ ਪੈਨ ਮੰਗਿਆ, ਮੈਂ ਕਾਗਜ਼ ਦਾ ਇਕ ਟੁਕੜਾ ਤੇ ਪੈਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਸ ਕਾਗਜ਼ ਉਪਰ ਸਿਰਫ਼ ਇਕ ਸ਼ਬਦ ਲਿਖ ਦਿੱਤਾ, 'ਲਵ (ਪਿਆਰ) !'

ਸਾਧਾਰਣ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਸ਼ਨੋਤੰਤ੍ਰੀ ਦੇ ਉਤੱਤਰ

1. ਅਫਗਾਨੀ	8. ਰਾਨੀ
2. ਜਰਮਨੀ	9. ਮੁਣਾਲਿਨੀ
3. ਅੰਜਨੀ	10. ਕਾਲਾਪਾਨੀ
4. ਲੰਬਿਨੀ	11. ਪੀਰੂ ਭਾਈ ਅੰਬਾਨੀ
5. ਮਾਰਕੋਨੀ	12. ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਧੋਨੀ
6. ਭਵਾਨੀ	13. ਸੰਜੀਵਨੀ (ਬੂਟੀ)
7. ਮਿਡਨੀ	14. ਜਰਮਨੀ

□ ਪੇਸ਼ਕਸ਼ : ਮੈਡਮ ਪ੍ਰਤਾਪ

ਰੋਗ ਪ੍ਰਤੀਰੋਧਕ ਤਾਕਤ ਵਧਾਉਂਦਾ ਹੈ **ਵਿਟਾਮਿਨ 'ਸੀ'**

ਵਿ

ਵਿਟਾਮਿਨ 'ਸੀ' ਸਰੀਰ ਲਈ ਕਾਫੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਹੈ। ਇਹਨੂੰ 'ਏਸਕਾਬ੍ਰਿਕ ਐਸਿਡ' ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਵੀ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਡੀ ਰੋਗ ਪ੍ਰਤੀਰੋਧਕ ਤਾਕਤ ਵਧਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਿਯਮਤ ਸੇਵਨ ਨਾਲ ਸਰਦੀ, ਖਾਂਸੀ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਨਫੈਕਸ਼ਨ ਹੋਣ ਦਾ ਖਤਰਾ ਘਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਐਨਾ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਕੈਂਸਰ ਤੋਂ ਵੀ ਬਚਾਅ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਿਹਤਮੰਦ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਸਰੀਰ ਦੀ ਕਾਰਜਪੂਲਾਲੀ ਨੂੰ ਸੁਚਾਰੂ ਰੂਪ ਨਾਲ ਚਲਾਉਣ ਦੇ ਲਈ ਵਿਟਾਮਿਨ 'ਸੀ' ਬਹੁਤ ਪੇਸ਼ਕ ਤੱਤਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇਕ ਹੈ। ਸਰੀਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਅੰਗਾਂ ਜਿਵੇਂ ਥੋੜ੍ਹੇ, ਛੇਫੜੇ, ਗੁਰਦੇ ਆਦਿ ਨੂੰ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਵਿਟਾਮਿਨ 'ਸੀ' ਦੀ ਲੋੜ ਚੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਰੀਰ ਵਿੱਚ ਵਿਟਾਮਿਨ 'ਈ' ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਨੂੰ ਪੁਨਰਜੀਵਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਇਰਨ ਵੀ ਵਧਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਇਕ ਐਟੀ-ਏਲਗਜਿਕ ਅਤੇ ਐਟੀ-ਆਕਸੀਡੇਟ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵੀ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੰਦ, ਮਸੂਝਿਆਂ ਅਤੇ ਅੱਖਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸਿਹਤਮੰਦ ਰੱਖਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਘਟ ਦੇ ਲੱਛਣ : ਅਕਸਰ ਸਰਦੀ-ਜੁਕਾਮ ਹੋਣਾ, ਜੋੜਾਂ ਅਤੇ ਮਾਸਪੇਸ਼ੀਆਂ ਵਿੱਚ ਦਰਦ, ਬਕਾਨ, ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋਣਾ, ਬਕਾਵਟ, ਅਚਾਨਕ ਮਸੂਝਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਖੂਨ ਆਉਣਾ, ਮਸੂਝਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸੂਜਨ ਆਉਣਾ, ਅਚਾਨਕ ਵਜਨ ਘੱਟਣਾ, ਵਾਰ-ਵਾਰ ਇਨਫੈਕਸ਼ਨ ਹੋਣਾ, ਸਹ ਲੈਣ ਵਿੱਚ ਤਕਲੀਫ, ਪਾਚਨ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ, ਜਖਮ ਦਾ ਦੇਰੀ ਨਾਲ ਭਰਨਾ ਆਦਿ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਵਿਟਾਮਿਨ 'ਸੀ' ਦੀ ਘਟ ਦੇ ਲੱਛਣ ਮਹਿੰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਇਹਨਾਂ ਤੋਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਵਿਟਾਮਿਨ 'ਸੀ': ਵਿਟਾਮਿਨ 'ਸੀ' ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਖਾਣ-ਪੀਣ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕਰਨ ਲਈ ਆਪ ਖੱਟੇ ਰਸਦਾਰ ਫਲਾਂ ਦਾ ਸੇਵਨ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਟਮਾਟਰ, ਨਾਰੰਜ਼ੀ, ਨਿੰਬੂ, ਸੰਤਰਾ, ਅੰਗੂਹ, ਅਮੂਰਦ, ਸੇਬ, ਜਾਮਨ, ਕੀਵੀ, ਷ੋਕਲੀ ਆਦਿ ਵਿੱਚ ਵਿਟਾਮਿਨ 'ਸੀ' ਭਰਪੂਰ ਮਤਰਾ ਵਿੱਚ ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਲੀਚੀ, ਲਾਲ, ਪੀਲੀ ਅਤੇ ਹਰੀ ਸ਼ਿਮਲਾ ਮਿਰਚ, ਗੋਭੀ, ਪਾਲਕ, ਸਟ੍ਰਾਬੇਰੀਜ਼, ਪਪੀਤਾ ਵਿੱਚ ਵੀ ਵਿਟਾਮਿਨ 'ਸੀ' ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਹ ਵੀ ਧਿਆਨ ਰਹੇ : ਖਾਣ ਵਾਲੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਕੱਟ ਕੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਮੇਂ ਤਕ ਰੱਖਣ ਅਤੇ ਗਰਮ ਕਰਨ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਮੌਜੂਦ ਵਿਟਾਮਿਨ 'ਸੀ' ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਬਦਲਾਵ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਵਿਟਾਮਿਨ 'ਸੀ' ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਘੱਟ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਫਲਾਂ ਅਤੇ ਸਬਜ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਕੋਚਾ ਜਾਂ ਹਲਕਾ ਪਕਾ ਕੇ ਖਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਖਾਣ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਮਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਕੱਟ ਕੇ ਨਹੀਂ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ।

□ ਸੁਰਿੰਦਰ ਕੌਰ ਰੋਮੀ

ਸਿਆਣਾ ਤੇਤਾ

ਤੇਤਾ ਮਨਗਰ ਨਾਂ ਦੇ ਇਕ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਇਕ ਰਾਮੂ ਨਾਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਗਰੀਬ ਲੜਕਾ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਬੁੱਢੀ ਮਾਂ ਗਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਰਾਮੂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਦਾ ਦਿਹਾਂਤ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਰਾਮੂ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਜੰਗਲ ਵਿੱਚੋਂ ਲੱਕੜੀਆਂ ਕੱਟ ਕੇ ਲਿਆਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਲੱਕੜਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਵੇਚ ਕੇ ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਮਿਲਦਾ ਉਸ ਨਾਲ ਉਹ ਆਪਣਾ ਤੇ ਆਪਣੀ ਬੁੱਢੀ ਮਾਂ ਦਾ ਪੇਟ ਭਰਦਾ ਸੀ।

ਇਕ ਦਿਨ ਰਾਮੂ ਜੰਗਲ ਵਿੱਚ ਲੱਕੜੀਆਂ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਗਿਆ। ਉਸ ਦਿਨ ਆਸਮਾਨ ਤੇ ਬੱਦਲ ਛਾਏ ਹੋਏ ਸਨ। ਠੰਢੀ-ਠੰਢੀ ਹਵਾ ਚਲ ਰਹੀ ਸੀ। ਥੋੜ੍ਹੇ ਸਮੇਂ ਬਾਅਦ ਜ਼ੋਰਦਾਰ ਮੀਂਹ ਪੈਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਰਾਮੂ ਇੱਕ ਸੰਘਣੇ ਦਰੱਖਤ ਦੇ ਥੱਲੇ ਬੈਠ ਗਿਆ। ਮੀਂਹ ਬੰਦ ਹੋਣ ਦਾ ਨਾਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਲੈ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਰਾਮੂ ਗਹਿਰੀ ਸੋਚ ਵਿੱਚ ਛੁੱਥ ਗਿਆ। ਉਹ ਸੋਚਣ ਲੱਗ

ਪਿਆ ਕਿ ਲੱਕੜਾਂ ਸਭ ਗਿੱਲੀਆਂ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ ਤੇ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਬਜ਼ਾਰ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਖਰੀਦੇਗਾ। ਅੱਜ ਸਾਨੂੰ ਭੁੱਖੇ ਹੀ ਰਹਿਣਾ ਪਵੇਗਾ।

ਉਸ ਦਰੱਖਤ ਤੇ ਇੱਕ ਤੋਤਾ ਬੈਠਾ ਸੀ। ਰਾਮੂ ਨੂੰ ਉਦਾਸ ਵੇਖ ਕੇ ਤੋਤੇ ਨੂੰ ਤਰਸ ਆ ਗਿਆ। ਤੋਤਾ ਇੱਕ ਮਿੱਠਾ ਜਿਹਾ ਗੀਤ ਗਾਉਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਤੋਤੇ ਦਾ ਮਿੱਠਾ ਗੀਤ ਸੁਣ ਕੇ ਰਾਮੂ ਹੈਰਾਨ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਤੋਤੇ ਤੋਂ ਪੁੱਛਿਆ - ਐ ਤੋਤੇ! ਕੀ ਤੂੰ ਬੋਲ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਤੋਤੇ ਨੇ ਉਤੱਤ ਦਿੱਤਾ, ਹਾਂ ਮੈਂ ਬੋਲ ਸਕਦਾ ਹਾਂ। ਰਾਮੂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਸਾਰੀ ਕਹਾਣੀ ਤੋਤੇ ਨੂੰ ਦੱਸ ਦਿੱਤੀ। ਤੋਤੇ ਨੂੰ ਰਾਮੂ ਤੇ ਤਰਸ ਆ ਗਿਆ। ਤੋਤੇ ਨੇ ਕਿਹਾ-ਤੂੰ ਬਹੁਤ ਗਰੀਬ ਹੈ। ਮੈਂ ਤੇਰੀ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਮਦਦ ਕਰਾਂਗਾ। ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਇਕ ਜਾਦੂ ਵਾਲਾ ਖੰਬਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਲਿਜਾ ਕੇ ਪਕਾ ਲੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਇੱਕ ਬਹੁਤ

ਵਧੀਆ ਭੋਜਨ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਫੇਰ ਤੂੰ ਅਤੇ ਤੇਰੀ ਬੁੱਢੀ ਮਾਂ ਪੇਟ ਭਰ ਕੇ ਸੁਆਦਲਾ ਭੋਜਨ ਖਾ ਲੈਣਾ। ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਤੋਤੇ ਨੇ ਇੱਕ ਜਾਦੂ ਵਾਲਾ ਖੰਬਾ ਰਾਮੂ ਵਲ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ। ਰਾਮੂ ਨੇ ਉਹ ਖੰਬਾ ਲਿਆ ਤੇ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਸਾਰੀ ਗੱਲਬਾਤ ਵੀ ਸੁਣਾ ਦਿੱਤੀ।

ਰਾਮੂ ਦੀ ਮਾਂ ਨੇ ਖੰਬਾ ਪਤੀਲੇ ਵਿੱਚ ਪਾ ਕੇ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਪਾਣੀ ਪਾ ਕੇ ਅੱਗ ਉਤੇ ਧਰ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਆਪ ਉਸ ਵਿੱਚ ਕੜਕੀ ਫੇਰਨ ਲੱਗ ਪਈ। ਥੋੜ੍ਹੇ ਸਮੇਂ ਬਾਅਦ ਪਤੀਲੇ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਭੋਜਨ ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਰਾਮੂ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਬੁੱਢੀ ਮਾਂ ਨੇ ਉਹ ਭੋਜਨ ਬੜੇ ਸੁਆਦ ਨਾਲ ਖਾਧਾ। ਰਾਮੂ ਰਾਤ ਨੂੰ ਸੋਚਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਕਿ ਜੇਕਰ ਉਹ ਤੋਤੇ ਨੂੰ ਫੜ ਕੇ ਕੈਦ ਕਰ ਲਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਉਸ ਕੋਲੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਖੰਬਾ ਲੈ ਸਕੇਗਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਮਾਂ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਜ਼ਿਆਦਾ ਭੋਜਨ ਖਾਇਆ ਕਰਨਗੇ। ਲਾਲਚ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਰਾਮੂ ਨੇ ਦੂਸਰੇ ਦਿਨ ਜੰਗਲ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ ਉਸ ਤੋਤੇ ਨੂੰ ਪਕੜ ਲਿਆ। ਘਰ ਲਿਆ ਕੇ ਤੋਤੇ ਨੂੰ ਪਿੰਜਰੇ ਵਿੱਚ ਕੈਦ ਕਰ ਲਿਆ। ਤੋਤੇ ਨੇ ਬਹੁਤ ਤਰਲੇ ਕੀਤੇ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਅਜ਼ਾਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ, ਪਰ ਰਾਮੂ ਨੇ ਇਕ ਨਾ ਸੁਣੀ।

ਰਾਮੂ ਨੇ ਤੋਤੇ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਲਿਆ ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਖੰਬਾ ਦੇ ਦੇ। ਅਸੀਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਭੋਜਨ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਰਾਮੂ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣ ਕੇ ਤੋਤਾ ਹੱਸ ਪਿਆ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਜੇਕਰ ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਖੰਬਾ ਖਾਤਿਰ ਕੈਦ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਦੱਸ ਦੇਣਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਜਾਦੂ ਵਾਲੇ ਖੰਬਾ ਉਸ ਦਰੱਖਤ ਤੇ ਛੱਡ ਆਇਆ ਹਾਂ। ਲਾਲਚ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਰਾਮੂ ਉਸ ਤੋਤੇ ਨੂੰ ਜੰਗਲ ਵਿੱਚ ਉਸ ਦਰੱਖਤ ਥੱਲੇ ਲੈ ਗਿਆ ਤੇ ਪਿੰਜਰੇ ਵਿੱਚੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਕੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਜਾਕੇ ਆਲੂਣੇ ਵਿੱਚੋਂ ਸਾਰੇ ਖੰਬਾ ਲੈ ਆ। ਤੋਤਾ ਹੁਣ ਅਜ਼ਾਦ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਤੋਤਾ ਉਚੀ-ਉਚੀ ਹੱਸਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਤੇ ਰਾਮੂ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਜਾਹ ਤੇਰੇ ਜਿਹੇ ਮੂਰਖ ਤੇ ਲਾਲਚੀ ਉਪਰ ਤਰਸ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ।

ਸਿੱਖਿਆ - ਪਿਆਰੇ ਬੱਚਿਓ! ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਉਪਕਾਰ ਕਰੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨਾਲ ਧੋਖਾ ਨਾ ਕਰੋ।

□ ਰਾਧਾ ਨਾਚੀਜ਼

ਛਾਪਾਖਾਨਾ (ਪ੍ਰੈਸ)

ਦੀ ਖੋਜ

ਚਿਉ, ਅੱਜ ਤੋਂ ਪੰਜ-ਛੇ ਸੌ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਪੜੇ-ਲਿਖੇ ਲੋਕ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਲੋਕ ਪੜਦੇ ਵੀ ਕਿਵੇਂ? ਪੁਸਤਕਾਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਥੋੜੀਆਂ ਬਹੁਤੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਜੋ ਸਨ, ਉਹ ਬਹੁਤ ਮਹਿੰਗੀਆਂ ਸਨ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਹੱਥ ਨਾਲ ਲਿਖੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ। ਇਕ ਪੁਸਤਕ ਲਿਖਣ ਵਿੱਚ ਮਹੀਨੇ ਲੱਗਦੇ। ਫਿਰ ਇਹ ਪੁਸਤਕਾਂ ਕੋਈ ਧਨੀ ਆਦਮੀ ਖਰੀਦ ਲੈਂਦਾ।

ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਕਾਲ ਵਿੱਚ ਅੱਜ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਗਜ਼ ਅਤੇ ਕਲਮ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਲੋਕ ਰਾਜਹੰਸ ਜਾਂ

ਬਤਖ ਦੇ ਖੰਬਾਂ ਨਾਲ ਕਲਮ ਬਣਾਉਂਦੇ ਅਤੇ ਰੁੱਖ ਦੀ ਖੱਲ ਨੂੰ ਸਾਫ਼ ਕਰਕੇ ਉਸ ਤੋਂ ਕਾਗਜ ਦਾ ਕੰਮ ਲੈਂਦੇ। ਫਿਰ ਆਪਣੇ ਮਨਪਸੰਦ ਰੰਗ ਨਾਲ ਉਸ ਤੇ ਲਿਖਦੇ। ਉਹਨੀਂ ਦਿਨੀਂ ਲਿਖੀ ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਰੰਗ ਅਤੇ ਲਿਖਾਵਟ ਅਲਗ-ਅਲਗ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਅੱਜ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਬਿਲਕੁਲ ਅਜਿਹੀਆਂ ਹੀ ਹਨ, ਜਿਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਤੁਹਾਡੇ ਬਾਕੀ ਸਹਿਪਾਠੀਆਂ ਦੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਹਨ। ਅਗਰ ਛਾਪਾਖਾਨਾ ਦੀ ਖੋਜ ਨਾ ਹੋਈ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਅੱਜ ਹਰੇਕ ਪੁਸਤਕ ਦੂਸਰੀ ਪੁਸਤਕ ਤੋਂ ਭਿੰਨ ਹੁੰਦੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਐਨੀ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਪੁਸਤਕਾਂ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵਿੱਚ ਮਿਲਦੀਆਂ? ਸਾਡੇ ਤੇ ਵੱਡਾ ਉਪਕਾਰ ਕੀਤਾ 'ਵਿਲੀਯਮ ਕੈਕਸਟਨ' ਨੇ।

ਇਕ ਵਾਰ ਵਿਲੀਅਮ ਜਰਮਨੀ ਗਿਆ ਤਾਂ ਕਈ ਧਨੀ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨਾਲ ਮਿਲਿਆ। ਇਹਨਾਂ ਮੁਲਾਕਾਤਾਂ ਨਾਲ ਵਿਲੀਅਮ ਨੂੰ ਕਈ ਪੁਸਤਕਾਂ ਪੜਨ ਲਈ ਮਿਲੀਆਂ। ਇਕ ਵਾਰ ਉਹਨੂੰ ਫ੍ਰਾਂਸੀਸੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਲਿਖੀ ਹੋਈ ਇਕ ਪੁਸਤਕ ਮਿਲੀ। ਉਹਨੂੰ ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਐਨੀ ਚੰਗੀ ਲੱਗੀ ਕਿ ਉਹਨੇ ਇਸਦਾ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਵਿੱਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਵਿਲੀਅਮ ਨੇ ਉਹਨੂੰ ਨਕਲ ਅਤੇ ਅਨੁਵਾਦ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਦਿਨ-ਰਾਤ ਇਕ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਪਰ ਪੁਸਤਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਸੀ। ਉਹ ਕਾਫੀ ਸਮੇਂ ਤਕ ਅਨੁਵਾਦ ਵਿੱਚ ਲੱਗਾ ਰਿਹਾ ਪਰ ਅੰਤ ਉਹਨੂੰ ਹਾਰ ਮੰਨਣੀ ਹੀ ਪਈ। ਲੇਕਿਨ ਉਸੇ ਦਿਨ ਤੋਂ ਉਹ ਸੌਚਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਕੋਈ ਅਜਿਹਾ ਤਰੀਕਾ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਪੁਸਤਕ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਨਕਲ ਹੋ ਜਾਏ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਇਕੱਠੀਆਂ ਨਕਲ ਹੋ ਸਕਣ।

ਜਰਮਨ ਅਤੇ ਇੰਗਲੈਂਡ ਯੂਨਿਵਰਸਿਟੀ ਹੋਈ ਵਿਲੀਅਮ ਨੂੰ ਪਤਾ ਚਲਿਆ ਕਿ ਕਈ ਲੋਕ ਲੱਕੜੀ ਨੂੰ ਖੋਦ ਕੇ ਅੱਖਰ ਉਭਾਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਫਿਰ ਉਸ ਵਿੱਚ ਰੰਗ ਲਗਾ ਕੇ ਕਾਗਜ ਤੇ ਚਿਪਕਾ ਕੇ ਉਸਦਾ ਪ੍ਰਤੀਬਿੰਬ ਉਤਾਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਵਿਲੀਅਮ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਲੱਕੜੀ ਦੇ ਫਟ ਜਾਣ ਤੇ ਅੱਖਰ ਬੇਕਾਰ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਅੰਤ ਉਸ ਨੇ ਧਾਤੂਆਂ ਦੇ ਅੱਖਰ ਬਣਾ

ਕੇ ਇਕ ਚੌਖਟਾ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾਇਆ। ਵਿਲੀਅਮ ਉਸ ਚੌਖਟੇ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਅੱਖਰ ਇੱਕਠੇ ਕਰਕੇ ਕੱਸ ਦਿੰਦਾ। ਅੱਖਰ ਤੇ ਸਿਆਹੀ ਲਗਾਉਂਦਾ ਅਤੇ ਕਾਗਜ ਚਿਪਕਾ -ਚਿਪਕਾ ਕੇ ਉਤਾਰ ਲੈਂਦਾ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸਥਦ ਕਾਗਜ ਤੇ ਬਿਲਕੁਲ ਸਾਫ਼ ਛਪ ਜਾਂਦੇ। ਵਿਲੀਅਮ ਨੇ ਇਹ ਖੋਜ ਪੂਰੀ ਕਰ ਲਈ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਛਾਪਾਖਾਨਾ ਲੈ ਕੇ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਵਾਪਸ ਆ ਗਿਆ।

ਲੰਦਨ ਆਉਂਦੇ ਹੀ ਵਿਲੀਅਮ ਨੇ ਇਕ ਦੁਕਾਨ ਵਿੱਚ ਛਾਪਾਖਾਨਾ ਲਗਾ ਦਿੱਤਾ। ਦੁਕਾਨ ਦੇ ਬਾਹਰ ਬੋਰਡ ਲਗਵਾਇਆ। ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਇਹ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਛਾਪਾਖਾਨਾ ਸੀ। ਵਿਲੀਅਮ ਦੇ ਛਾਪੇਖਾਨੇ ਦੀ ਹਰ ਪਾਸੇ ਧੁੰਮ ਮੱਚ ਗਈ। ਇਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੇ ਸਮਰਾਟ ਏਡਵਰਡ ਨੇ ਆਪਣੇ ਛਾਪੇਖਾਨੇ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਸਸਤੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਛਾਪੀਆਂ।

ਵਿਲੀਅਮ ਦੇ ਬਾਅਦ ਛਾਪੇਖਾਨੇ ਦੀ ਬੜੀ ਤਰੱਕੀ ਹੋਈ। ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਹਰੇਕ ਨਗਰ ਵਿੱਚ ਕਈ-ਕਈ ਛਾਪੇਖਾਨੇ ਖੁਲ੍ਹੇ। ਉਸ ਵਿੱਚ ਹਜ਼ਾਰਾਂ-ਲੱਖਾਂ ਪੁਸਤਕਾਂ, ਪੱਤਰਕਾਵਾਂ ਅਤੇ ਅਖਬਾਰ ਛਪਣ ਲਗੇ। ਅੱਜ ਪ੍ਰੇਸ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੀਆਂ ਮਸੀਨਾਂ ਲੱਗੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ਜੋ ਰਾਤੋ-ਰਾਤ ਲੱਖਾਂ ਅਖਬਾਰਾਂ ਛਾਪ ਕੇ ਤਿਆਰ ਕਰ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ■

ਮੱਖੀਆਂ

ਖਬਰੇ ਕਿਥੋਂ ਆਉਣ ਮੱਖੀਆਂ।
ਹਰ ਥਾਂ ਫੇਰਾ ਪਾਉਣ ਮੱਖੀਆਂ।

ਬੇ-ਸੁਰੀਆਂ ਤੇ ਤਾਲੋਂ ਖੁੰਜੀਆਂ,
ਵਾਪੂ ਭਿੰਨ-ਭਿੰਨਾਉਣ ਮੱਖੀਆਂ।

ਮਿੱਠੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਵੇਖ ਲੈਣ ਤਾਂ,
ਉਥੇ ਡੇਰਾ ਲਾਉਣ ਮੱਖੀਆਂ।

ਜੇ ਕਿਧਰੇ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਏ ਬਿਜਲੀ,
ਫਿਰ ਨਾ ਦਿੰਦੀਆਂ ਸੌਣ ਮੱਖੀਆਂ।

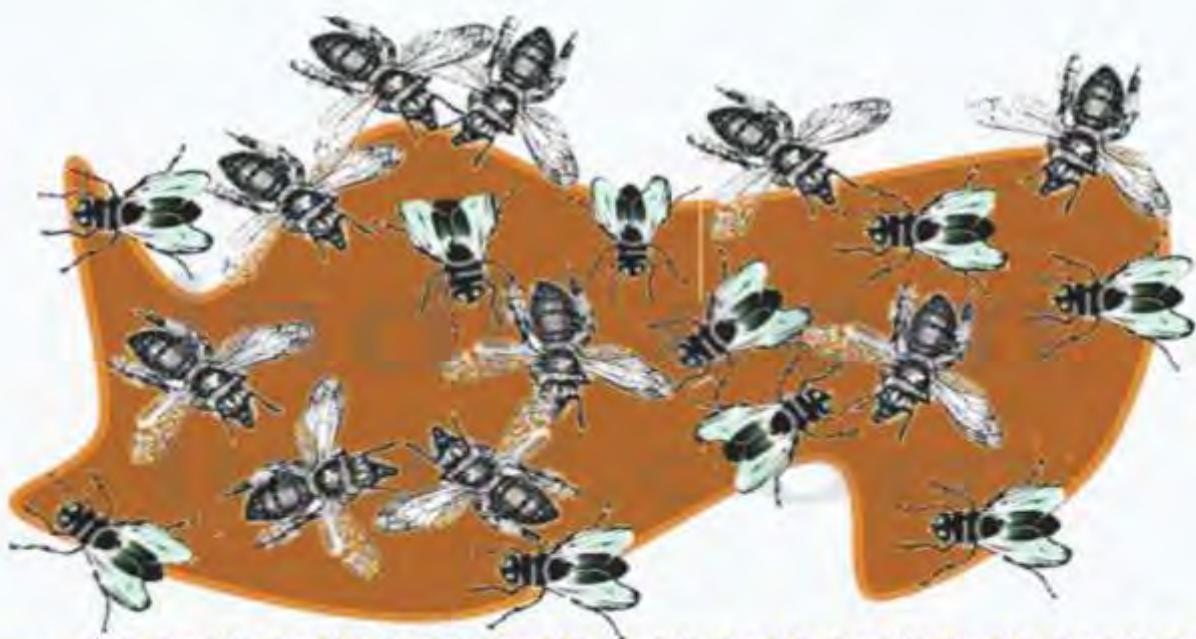
ਮੱਛਰ ਜਿਵੇਂ ਮਲੇਰੀਆ ਕਰਦੇ,
ਹੈਜਾ ਰੋਗ ਫੈਲਾਉਣ ਮੱਖੀਆਂ।

ਆਲ-ਦੁਆਲਾ ਸਾਫ਼ ਜੇ ਹੋਵੇ,
ਆਉਣ ਤੋਂ ਫਿਰ ਘਬਰਾਉਣ ਮੱਖੀਆਂ।

ਫਿਨਾਇਲ ਦੇ ਪੋਚੇ ਫਰਸਾਂ ਉਤੇ,
ਭੈਣਾਂ ਲਾ ਭਜਾਉਣ ਮੱਖੀਆਂ।

ਇੰਸੈਕਟ ਕਿਲਰ ਦੇ ਨਾਲ ਵੀ,
ਲੋਕੀ ਮਾਰ ਮੁਕਾਉਣ ਮੱਖੀਆਂ।

ਸੁਕਰ ਹੈ 'ਮਾਣਕ' ਉਮਰ ਹੈ ਥੋੜ੍ਹੀ,
ਪੰਦਰਾਂ ਵੀਹ ਦਿਨ ਹੀ ਜਿਉਣ ਮੱਖੀਆਂ।

□ ਕਮਲ ਸੌਗਾਨੀ

ਭੇੜੀਏ ਦੀ ਗਜਬ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ, ਸੁੰਘਣ ਅਤੇ ਸੁਣਨ ਦੀ ...

ਤੇ

ਜੋਆ ਜੰਗਲ ਦਾ ਇਕ ਚਲਾਕ ਜਾਨਵਰ ਹੈ। ਇਹ ਧੋਖੇ ਅਤੇ ਚਾਲਾਕੀ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਸਿਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਝ ਇਹ ਉਤਰੀ ਗੋਲਾਗਧ ਦਾ ਮੂਲ ਪ੍ਰਾਣੀ ਹੈ, ਇਥੋਂ ਇਸ ਦੇ ਵੰਸ਼ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਬੀਹੜ ਜੰਗਲਾਂ ਵਿੱਚ ਫੈਲੇ। ਭਿੰਨ-ਭਿੰਨ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦਾ ਰੰਗ-ਤੁਰੂਪ ਵੀ ਕੁਝ ਅਲਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੀਆਂ 18-20 ਪ੍ਰਤਿਆਂ ਮਿਲਦੀਆਂ-ਜਲਦੀਆਂ ਹਨ ਲੋਕਿਨ ਚਿਹਰੇ ਦੀ ਬਨਾਵਟ ਕੁਝ ਭਿੰਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਾਣੀ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿੱਚ ਇਕ ਦਿਲਚਸਪ ਗੱਲ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਥੋਲਦਾ ਹੈ, ਢੂਰ ਤੋਂ ਸੁਣਨ ਤੇ ਕੁਝ ਅਜਿਹਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਦੇਹਤੀ ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਥੋੜਾ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ।

ਇਹ ਪ੍ਰਾਣੀ ਕੁੱਤਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਵੀ ਮਜ਼ੇ ਨਾਲ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਲੋਕਿਨ ਹੌਲੀ-ਚੌਲੀ ਕੁੱਤਿਆਂ ਦੇ ਝੁੰਡ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਕੇ ਭੋਕਣਾ ਵੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਿੱਖ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

ਭੇੜੀਆ ਇਕ ਸਿਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਣੀ ਹੈ। ਇਹ ਆਪਣੀ ਪੂਰੀ ਰਫਤਾਰ ਨਾਲ ਸਿਕਾਰ ਦਾ ਪਿੱਛਾ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦੀ ਗਰਦਨ ਦਬੋਚ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਦੀ ਸੁੰਘਣ, ਸੁਣਨ ਅਤੇ ਵੇਖਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਬਹੁਤ ਚੰਗੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਖੁਸ਼ੀ, ਦੁੱਖ, ਭਰ ਆਦਿ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨੂੰ

ਆਪਣੀ ਆਵਾਜ਼ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਸੂਹੀ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਭੇੜੀਏ ਦੀ ਮੱਤ ਹੋਣ ਤੇ ਇਹ ਰੋਣ ਵਰਗੀ ਆਵਾਜ਼ ਵਿੱਚ ਭੋਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ 8-10 ਘੰਟੇ ਤਕ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਸਿਆਦਾ ਗਮ ਹੋਣ ਦੇ ਕਾਰਨ ਇਹ ਲੇਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਗਮ ਦੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਕੇ ਸਿਕਾਰ ਤੇ ਨਿਕਲ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਮਰਿਆ ਜਾਨਵਰ ਖਾਣਾ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਆਲਸ ਅਤੇ ਮੁਸੀਬਤ ਦੇ ਕਾਰਨ ਹੀ ਮਰੇ ਹੋਏ ਸਿਕਾਰ ਨੂੰ ਕੁਰੇਦਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਹਨੌਰੀ ਰਤ ਵਿੱਚ ਚਲਾਕੀ ਨਾਲ ਸਿਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਇਹ ਇਕ ਲੇਭੀ ਅਤੇ ਸਿਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਣੀ ਹੈ। ਇਸ ਕਾਰਨ ਆਪਣੇ ਸਿਕਾਰ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿੱਚ ਰਤ-ਦਿਨ ਭਟਕਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਪੇਟ ਭਰਿਆ ਹੋਣ ਤੇ ਵੀ ਇਹ ਸਿਕਾਰ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਅਗੇ ਵੱਧ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਮਾਦਾ ਭੇੜੀਆ ਇਕ ਵਾਰ ਵਿੱਚ 5 ਤੋਂ 8 ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਗਾਰਭਕਾਲ ਲਗਭਗ 9 ਹਫ਼ਤੇ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਮਾਦਾ ਭੇੜੀਆ ਇਕ ਹੀ ਸਥਾਨ ਤੇ ਇੱਕਠੇ ਬੱਚੇ ਪੈਂਦਾ ਕਰਨਾ ਪਸੰਦ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਕੁਝ ਵੱਡੇ ਹੋਣ ਤਕ ਉਹ ਦੁੱਧ ਪਿਲਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਹਿੰਸਕ ਜਾਨਵਰਾਂ ਤੋਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਕਈ ਖੂਖਾਰ ਭੇੜੀਆ ਆਪਣੇ ਨਵਜਾਤ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਖਾ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਕਾਰਨ ਮਾਦਾ ਨਾਰਾਜ਼ ਹੋ ਕੇ ਭੇੜੀਏ ਨੂੰ ਨੋਚ ਕੇ ਲਹੂਲਹਾਨ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ■

ਇਹ ਐਨਾ ਕਪਟੀ ਪਾਣੀ ਹੈ ਕਿ ਆਂਰਤਾਂ ਦੀ ਗੋਦ ਵਿੱਚੋਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਖੋ ਕੇ ਭੱਜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ■

□ ਅਮਨਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ

ਚਟਾਨਾਂ ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ

ਲ

ਵਲੀਵਨ ਬਹੁਤ ਹੀ ਪਿਆਰਾ ਤੇ ਸੁੰਦਰ ਜੰਗਲ ਸੀ। ਜੰਗਲ ਦੇ ਵਿੱਚ ਹੀ ਪੱਥਰਾਂ ਨਾਲ ਬਣੀਆਂ ਚਟਾਨਾਂ ਸਨ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਤੁੜ੍ਹਾਂ-ਤੁੜ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਰੱਖਤ, ਛੁੱਲ ਸਨ। ਚਟਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਹਰੀ-ਹਰੀ ਘਾਹ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਇਹਨਾਂ ਪੱਥਰਾਂ ਦੀਆਂ ਚਟਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸਭ ਬਾਂਦਰ ਮਿਲ-ਜੁਲ ਕੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਬਾਂਦਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਕਾਫੀ ਸੀ। ਸੱਭ ਬਾਂਦਰ ਉਥੇ ਖੁਸ਼ੀ-ਖੁਸ਼ੀ ਰਹਿ ਰਹੇ ਸਨ।

ਇੱਕ ਰਾਤ ਉਥੇ ਬਹੁਤ ਅਨੌਥੀ ਘਟਨਾ ਵਾਪਰੀ। ਸਭ ਬਾਂਦਰ ਸੌਂ ਰਹੇ ਸਨ। ਰਾਤ ਵੇਲੇ ਹੀ ਜੰਗਲ ਦੇ ਰਜੇ ਸੇਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਹਮਲੇ ਦਾ ਕਾਰਨ ਸੀ ਕਿ ਇਕ ਵਾਰ ਭਾਲੂ, ਟਾਈਗਰ ਤੇ ਕਹਿਣ ਤੇ ਉਸ ਉਤੇ ਪੱਥਰਾਂ ਦਾ ਹਮਲਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਜਿਸ ਕਾਰਣ ਉਹ ਕਾਫੀ ਜਖਮੀ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਬਾਂਦਰ ਉਸਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਪਰ ਸਭ ਵਿਅਰਥ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਸਭ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪੰਜਿ ਨਾਲ ਹੀ ਦੂਰ ਸੁੱਟ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਬਾਂਦਰਾਂ ਨੂੰ ਰਾਤੋਂ-ਰਾਤ ਸੇਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਭਜਾ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਘਰਾਂ ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲਿਆ। ਸੇਰ ਸਿੰਘ ਬਹੁਤ ਗੁੱਸੇ ਵਿੱਚ ਸੀ। ਸੇਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਸਾਥੀ ਗਿੱਦੜ ਵੀ ਨਾਲ ਹੀ ਸੀ। ਸਭ ਬਾਂਦਰ ਪੱਥਰਾਂ ਦੀਆਂ ਚਟਾਨਾਂ ਛੱਡ ਕੇ ਭੱਜ ਗਏ ਸਨ। ਸਭ ਬਾਂਦਰ ਜੰਗਲ ਵਿੱਚ ਬਿਖਰ ਗਏ

ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਕਦੇ ਇਹ ਘਟਨਾ ਵਾਪਰੇਗੀ। ਸਾਰੇ ਬਾਂਦਰ ਖਤਰੇ ਵਿੱਚ ਸਨ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਛੋਟੇ-ਛੋਟੇ ਬੋਚੇ ਵੀ ਨਾਲ ਹੀ ਸਨ। ਜੰਗਲ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਵੀ ਕਈ ਖਤਰਨਾਕ ਜਾਨਵਰ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਚਣਾ ਅਸੰਭਵ ਸੀ। ਹਣ ਉਹ ਕਰ ਵੀ ਕੀ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਸੇਰ ਸਿੰਘ ਅੱਗੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਵੱਸ ਨਹੀਂ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ ਬਾਂਦਰ ਇੱਕਠੇ ਹੋ ਕੇ ਭਾਲੂ, ਟਾਈਗਰ ਤੇ ਖਰਗੋਸ਼ ਕੋਲ ਗਏ। ਬਾਂਦਰਾਂ ਨੇ ਸਭ ਕੁਝ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਸੇਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਾਡੇ ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਤੇ ਸਾਡੇ ਘਰਾਂ ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਵੀ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਪਿਛਲੀ ਵਾਰ ਦਾ ਬਦਲਾ ਸਾਡੇ ਤੋਂ ਲਿਆ ਹੈ। ਹਣ ਤੁਸੀਂ ਹੀ ਦੱਸੋ ਅਸੀਂ ਕੀ ਕਰੇਣੇ?

ਭਾਲੂ ਬਾਂਦਰਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਹਰ ਵਾਰ ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡੀ ਮਦਦ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਖੁਦ ਸਾਹਸ ਕਰਕੇ ਕੋਈ ਤਰਕੀਬ ਸੋਚਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਸੇਰ ਸਿੰਘ ਤੁਹਾਡੇ ਤੋਂ ਡਰੇ। ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਤਾਂ ਉਹ ਹੋਰ ਗੁੱਸੇ ਵਿੱਚ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਤੁਹਾਡੇ ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰੇਗਾ। ਇਸ ਲਈ ਚੰਗਾ ਇਹੀ ਹੋਵੇਗਾ ਤੁਸੀਂ ਰਲ ਕੇ ਕੋਈ ਤਰਕੀਬ ਸੋਚੋ ਤੇ ਸੇਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਸਬਕ ਸਿਖਾਓ ਤਾਂ ਜੋ ਦੁਬਾਰਾ ਇਹ ਕਰਨੂੰ ਨਾ ਕਰ ਸਕੇ। ਬਾਂਦਰਾਂ ਨੂੰ ਭਾਲੂ ਦੀ ਗੱਲ ਠੀਕ ਲੱਗੀ ਕਿ ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਖੁਦ ਸੋਚ ਕੇ ਮੁਸੀਬਤ

ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ। ਬਾਂਦਰ, ਭਾਲੂ ਦੀ ਗੈਲ ਮੰਨ ਕੇ ਕੋਈ ਤਰਕੀਬ ਸੋਚਣ ਲੱਗੇ ਤਾਂ ਜੋ ਸੇਰ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਮਿਲ ਸਕੇ। ਬਾਂਦਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇਕ ਸਮਝਦਾਰ ਬਾਂਦਰ ਨੇ ਆਪਣੀ ਰਾਇ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਸੇਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ ਤੇ ਹਮਲਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਬਿਹਤਰ ਇਹੀ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਉਸ ਤੇ ਉਦੋਂ ਹਮਲਾ ਕਰੀਏ, ਜਦੋਂ ਉਹ ਸੌ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ।

ਉਸ ਸਮਝਦਾਰ ਬਾਂਦਰ ਨੇ ਅੱਗੇ ਆਪਣੀ ਤਰਕੀਬ ਦੱਸੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਸੇਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਉਸਦਾ ਸਾਥੀ ਸੌ ਰਹੇ ਹੋਣਗੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਉਹਨਾਂ ਤੇ ਜਾਲ ਪਾ ਦੇਵਾਂਗੇ ਤੇ ਰੱਸੀ ਨਾਲ ਲਟਕਾ ਦੇਵਾਂਗੇ। ਇਸ ਨਾਲ ਉਸ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਸਬਕ ਮਿਲੇਗਾ। ਬਾਂਦਰਾਂ ਨੇ ਇਕ ਮਜ਼ਬੂਤ ਵੇਲ ਲੈ ਕੇ ਇੱਕ ਜਾਲ ਬਣਾਇਆ। ਸਾਰੇ ਬਾਂਦਰ ਤਰਕੀਬ ਅਨੁਸਾਰ ਰਾਤ ਸਮੇਂ ਉਹਨਾਂ ਚਟਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਗਏ। ਸੇਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਗਿੱਦੜ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਗੁੜੀ ਨੀਦ ਵਿੱਚ ਇਕ ਦਰੱਖਤ ਥੱਲੇ ਸੌ ਰਹੇ ਸਨ। ਬਾਂਦਰ ਦੱਬੇ ਪੈਰ ਜਾਲ ਲੈ ਕੇ ਦਰੱਖਤ ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਗਏ। ਦਰੱਖਤ ਤੇ ਚੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਬਿਨਾ ਦੇਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾਲ ਸੇਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਗਿੱਦੜ ਤੇ ਪਾ ਦਿੱਤਾ। ਦੂਸਰੇ ਬਾਂਦਰਾਂ ਨੇ ਜਾਲ ਪਾਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਰੱਸੀ ਖਿੱਚ ਦਿੱਤੀ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਸੇਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਉਸਦਾ ਸਾਥੀ ਗਿੱਦੜ ਦੋਵੇਂ ਜਾਲ ਵਿੱਚ ਫਸ ਗਏ। ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਦਰੱਖਤ ਦੇ ਟਹਿਣੇ ਤੇ ਜਾਲ ਵਿੱਚ ਫਸੇ ਲਟਕ ਰਹੇ ਸਨ। ਸੇਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬਹੁਤ ਹੱਥ-ਪੈਰ ਮਾਰੇ ਪਰ ਸਭ ਵਿਅਰਥ ਸੀ।

ਜਾਲ ਬਹੁਤ ਮਜ਼ਬੂਤ ਸੀ। ਉਸ ਵਿੱਚੋਂ ਨਿਕਲਣਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਸੀ। ਸਭ ਬਾਂਦਰ ਉਸ ਥਾਂ ਦੁਬਾਰਾ ਇੱਕਠੇ ਹੋ

ਗਏ ਤੇ ਆਪਸ ਵਿੱਚ ਖੁਸ਼ੀ ਮਨਾਉਣ ਲੱਗੇ। ਸੇਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿਉ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਇਸਦਾ ਨਤੀਜਾ ਬੁਰਾ ਹੋਵੇਗਾ ਪਰ ਹੁਣ ਕਿਥੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸੇਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਗਿੱਦੜ ਨੂੰ ਛੱਡਣਾ ਸੀ। ਸੇਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਗਿੱਦੜ ਜਾਲ ਵਿੱਚ ਫਸੇ ਦਰੱਖਤ ਤੇ ਲਟਕੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਸਵੇਰ ਵੀ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਭੁੱਖ ਵੀ ਲੱਗ ਗਈ ਸੀ। ਉਹ ਜਾਲ ਚੌ ਮੁਕਤ ਹੋਣ ਲਈ ਬਾਂਦਰਾਂ ਅਗੇ ਫਗਿਆਦ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਕਿ ਅੱਗੇ ਤੋਂ ਇਹ ਸਭ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਪਰ ਬਾਂਦਰਾਂ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਛੱਡਿਆ। ਆਖਿਰਕਾਰ ਸੇਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਗਿੱਦੜ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਭੁੱਖ ਕਾਰਨ ਜਾਲ ਵਿੱਚ ਹੀ ਬੇਹੋਸ਼ ਹੋ ਗਏ। ਜਿਸ ਸਮਝਦਾਰ ਬਾਂਦਰ ਨੇ ਇਹ ਯੋਜਨਾ ਦੱਸੀ ਸੀ ਉਹ ਬਾਂਦਰਾਂ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਜ਼ਾਦ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਬਕ ਮਿਲ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਸਾਡੇ ਜੰਗਲ ਦੇ ਮੈਬਰ ਵੀ ਹਨ। ਸਾਇਦ ਦੁਬਾਰਾ ਹੁਣ ਇਹ ਅਜਿਹੀ ਕਰਤੂਤ ਨਹੀਂ ਕਰਨਗੇ।

ਬਾਂਦਰਾਂ ਨੇ ਜਾਲ ਢਿੱਲਾ ਕਰਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਜਾਲ ਚੌ ਆਜ਼ਾਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਪਰ ਉਹ ਬੇਹੋਸ਼ ਸਨ। ਬਾਂਦਰਾਂ ਨੇ ਨਦੀ ਚੌ ਪਾਣੀ ਲਿਆ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਤੇ ਛਿੜਕਿਆ ਤੇ ਹੋਸ਼ ਵਿੱਚ ਲਿਆ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਭੇਜਨ ਵੀ ਦਿੱਤਾ। ਸੇਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਗਿੱਦੜ ਨੇ ਭੇਜਨ ਖਾ ਲਿਆ ਤੇ ਬਾਂਦਰਾਂ ਤੋਂ ਮਾਅਫੀ ਮੰਗ ਕੇ ਉਥੋਂ ਚਲੇ ਗਏ। ਸਭ ਬਾਂਦਰ ਹੁਣ ਆਪਣੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨਾਲ ਪੱਥਰਾਂ ਦੀਆਂ ਚਟਾਨਾਂ ਵਿੱਚ ਆ ਗਏ ਸਨ ਤੇ ਸਾਰੇ ਬਹੁਤ ਖੂਸ ਸਨ। ਸੇਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਸਬਕ ਮਿਲਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਦੁਬਾਰਾ ਬਾਂਦਰਾਂ ਨੂੰ ਤੰਗ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ■

□ ਪਰਿਧੀ ਜੈਨ

ਮੈਂ ਬੇਈਮਾਨ ਨਹੀਂ

ਬੀ

ਰਾਨ ਵਿਚ ਇਕ ਚਰਵਾਹਾ ਸੀ। ਉਸ ਦਾ ਨਾਂ ਰਹੀਮ ਸੀ। ਉਹ ਬਹੁਤ ਇਮਾਨਦਾਰ ਸੀ ਅਤੇ ਮੁਸੀਬਤ ਵਿਚ ਹਰ ਇਕ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਆਪਣੀਆਂ ਭੇਡਾਂ ਚਰਾਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਜਦ ਵੀ ਕੋਈ ਮਦਦ ਲਈ ਬੁਲਾਉਂਦਾ ਸੀ ਉਹ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਹੋਲੀ-ਹੋਲੀ ਉਸਦੀ ਇਮਾਨਦਾਰੀ ਅਤੇ ਨੇਕਦਿਲੀ ਪੂਰੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਫੈਲ ਗਈ। ਐਨੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧੀ ਮਿਲਣ ਦੇ ਬਾਅਦ ਵੀ ਉਸ ਵਿਚ ਜ਼ਰਾ ਵੀ ਘੰਠ ਨਹੀਂ ਆਇਆ। ਉਹ ਇਹ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਭੁਲਿਆ ਕਿ ਉਹ ਇਕ ਮੁੱਲੀ ਜਿਹਾ ਚਰਵਾਹਾ ਹੈ ਜੋ ਭੇਡਾਂ ਚਰਾ ਕੇ ਆਪਣਾ ਘਰ ਚਲਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਹੋਲੀ-ਹੋਲੀ ਉਸ ਦੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧੀ ਈਰਾਨ ਦੇ ਸੁਲਤਾਨ (ਬਾਦਸ਼ਾਹ) ਤਕ ਪਹੁੰਚੀ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਦੇ ਕੁਝ ਮੰਤਰੀ ਲੜਾਈ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਜਿਸ ਕਰ ਕੇ ਸੁਲਤਾਨ ਨੂੰ ਗੱਦੀ ਦਾ ਖਤਰਾ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ।

ਸੁਲਤਾਨ ਨੇ ਰਹੀਮ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਬੁਲਵਾਇਆ। ਕੁਝ ਦੇਰ ਉਸ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਉਹ ਉਸ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਸਕ ਬਣ ਗਏ। ਉਸ ਨੇ ਰਹੀਮ ਨੂੰ ਉਸ ਨਿੱਕੇ ਜਿਹੇ ਪ੍ਰਾਂਤ ਦਾ ਜਗੀਰਦਾਰ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਥੇ ਉਹ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ।

ਰਹੀਮ ਬੋਲਿਆ - ਹਜ਼ੂਰ ਮੈਂ ਇਕ ਮੁੱਲੀ ਜਿਹਾ ਚਰਵਾਹਾ ਹਾਂ ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਸ਼ਾਸਨ ਕਿਵੇਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸੁਲਤਾਨ ਨੇ ਕਿਹਾ - ਤੇਰੇ ਵਿਚ ਇਮਾਨਦਾਰੀ ਹੈ। ਇਹੀ ਤੇਰਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਗੁਣ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਤੂੰ ਹਰ ਆਦਮੀ ਦੀ ਮਦਦ ਲਈ ਤਿਆਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਇਕ ਚੰਗੇ ਸ਼ਾਸਕ ਦੇ ਗੁਣ ਹਨ।

ਅੰਤ ਵਿਚ ਰਹੀਮ ਨੇ ਸੁਲਤਾਨ ਦੀ ਗੱਲ ਮੰਨ ਲਈ ਪਰੰਤੂ ਉਹ ਖੁਸ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸੁਲਤਾਨ ਦੇ ਮੰਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਬੁਰੀ ਲੱਗ ਗਈ ਕਿ ਇਕ ਮਮੂਲੀ ਚਰਵਾਹਾ ਹੁਣ ਜਗੀਰਦਾਰ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ।

ਆਪਣੇ ਹੀ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਰਹੀਮ ਚਰਵਾਹੇ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਜਗੀਰਦਾਰ ਬਣਿਆ ਵੇਖ ਕੇ ਉਥੋਂ ਦੇ ਲੋਕ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੋਏ। ਲੇਕਿਨ ਰਹੀਮ ਵਿਚ ਜਗ ਵੀ ਘੰਟ ਨਾ ਆਇਆ। ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾ ਦੀ ਤ੍ਰਾਂ ਸਾਦਾ ਭੋਜਨ ਕਰਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਯਾਦ ਰਹੇ ਕਿ ਉਹ ਇਕ ਮਮੂਲੀ ਚਰਵਾਹਾ ਹੈ। ਰਹੀਮ ਘੋੜੇ ਉਤੇ ਸਵਾਰ ਹੋ ਕੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਜਾਂਦਾ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਜ਼ਿਕਾਇਤਾਂ ਦੂਰ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੇ ਪੂਰੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਖੁਸ਼ਗਲੀ ਛਾ ਗਈ। ਸੁਲਤਾਨ ਨੂੰ ਵੀ ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਈ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਇਕ ਚੰਗੇ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਚੁਣਿਆ ਹੈ।

ਕੁਝ ਦਿਨ ਬਾਅਦ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਗੱਲ ਸਮਝ ਨਾ ਆਈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਰਹੀਮ ਦੌਰੇ ਤੋਂ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਇਕ ਟੱਟੂ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਰਹੀਮ ਉਸ ਦਾ ਧਿਆਨ ਜ਼ਰੂਰਤ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਰੱਖਦਾ ਸੀ। ਕੁਝ ਲੋਕ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਰਹੀਮ ਨੇ ਉਸ ਵਿਚ ਸੋਨੇ-ਚਾਂਦੀ-ਹੀਰੇ ਦੇ ਗਹਿਣੇ ਲੁਕਾ ਕੇ ਰੱਖੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਹ ਅਫਵਾਹ ਫੈਲ ਗਈ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਪਿੰਡ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਯਕੀਨ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਰਹੀਮ ਉਸ ਵਿਚ ਧਨ ਜਮਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਹ ਪਿੰਡ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਲੁਟ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਜਦ ਸੁਲਤਾਨ ਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਪਤਾ ਲੱਗੀ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਬੁਰਾ ਲੱਗਾ। ਉਸ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚ ਆਉਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਸੱਚ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝਿਆ। ਇਕ ਦਿਨ ਸੁਲਤਾਨ ਉਸ ਜਗ੍ਹਾ ਪਹੁੰਚਿਆ ਜਿੱਥੇ ਰਹੀਮ ਨੇ ਆਪਣਾ ਤੰਬੂ ਲਗਾਇਆ ਸੀ। ਸੁਲਤਾਨ ਦੇ ਆਉਣ ਦੀ ਖਬਰ ਸੁਣ ਕੇ ਰਹੀਮ ਬਾਹਰ ਆ ਗਿਆ। ਉਸ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਉਸ ਦਾ

ਨੌਕਰ ਵੀ ਟੱਟੂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਬਾਹਰ ਆ ਗਿਆ ਜਿਸ ਦੇ ਉਪਰ ਇਕ ਬਕਸਾ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਸੁਲਤਾਨ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਉਸ ਟੱਟੂ ਤੇ ਟਿਕੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਰਹੀਮ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ ਕਿ ਗੱਲ ਕੀ ਹੈ?

ਸੁਲਤਾਨ ਨੇ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਕਿਹਾ - ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਗਰੀਬਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਲਈ ਜਗੀਰਦਾਰ ਬਣਾਇਆ ਸੀ। ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਲੁਟ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਧਨ ਲੁਟਣ ਲਈ ਨਹੀਂ। ਹੁਣ ਤੁ ਇਸ ਪਦ ਦੇ ਲਾਇਕ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ। ਇਸ ਬਕਸੇ ਨੂੰ ਖੱਲ, ਇਸ ਵਿਚ ਕੀ ਹੈ?

ਰਹੀਮ ਨੇ ਚੁਪਚਾਪ ਬਕਸੇ ਨੂੰ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿਤਾ। ਸੁਲਤਾਨ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਬੜੀ ਹੈਰਾਨੀ ਹੋਈ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਇਕ ਪੁਰਾਣੀ ਕਮੀਜ਼ ਨਿਕਲੀ।

ਰਹੀਮ ਨੇ ਕਿਹਾ - ਮਹਾਰਾਜ਼ ! ਇਹ ਹੀ ਮੇਰਾ ਖਜਾਨਾ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਸੋਨਾ-ਚਾਂਦੀ ਕਹਿ ਲਉ ਜਾਂ ਹੀਰੇ-ਜੇਵਰ। ਮੈਂ ਇਸ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਇਸ ਲਈ ਸਾਥ ਰਖਦਾ ਹਾਂ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਇਹ ਨਾ ਭੁੱਲ ਜਾਵਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਇਕ ਮਮੂਲੀ ਚਰਵਾਹਾ ਹਾਂ।

ਸੁਲਤਾਨ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਭਰ ਆਈਆਂ। ਉਸ ਨੇ ਰਹੀਮ ਨੂੰ ਗਲ ਨਾਲ ਲਾਇਆ ਅਤੇ ਕਿਹਾ - ਮੈਨੂੰ ਮਾਫ ਕਰ ਦਿਉ। ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੇ ਉਤੇ ਖਾਮਖਾਹ ਸੱਕ ਕੀਤਾ। ਤੁਸੀਂ ਸਾਡੇ ਰਾਜ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਇਮਾਨਦਾਰ ਆਦਮੀ ਹੋ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸੁਲਤਾਨ ਨੇ ਰਹੀਮ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵੀ ਵੱਡਾ ਜਗੀਰਦਾਰ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ। ■

ਸੂਰਜ

ਨਿਕਲਿਆ ਸੂਰਜ ਪੂਰਬ ਤੋਂ
ਲਾਲ-ਲਾਲ ਕਿਰਣਾ ਆਈਆਂ।
ਹੋਇਆ ਢੂਰ ਹਨ੍ਹੇਰਾ ਸਾਰਾ,
ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਨੇ ਰੁਸਨਾਈਆਂ।

ਤੁਖਾਂ ਦੀ ਡਾਲੀ-ਡਾਲੀ ਤੇ,
ਚਿੜੀਆਂ ਸ਼ੋਰ ਮਚਾਇਆ।
ਕੁਕੜੂ-ਕੁ ਮਰਗਾ ਬੋਲੇ,
ਕੋਇਲ ਕੂੰ-ਕੂੰ ਗਾਇਆ।

ਜਾਗ ਕੇ ਸਾਰੀ ਢੁਨੀਆਂ ਵੇਖੋ,
ਆਪਣੇ ਕੰਮ ਵਲ ਧਾਈ।
ਬੱਚਿਊ! ਜਾਗੋ, ਨੀਂਦ ਤਿਆਰੋ,
ਉਠ ਕੇ ਛੱਡੋ, ਕਰੋ ਪੜਾਈ।

ਛੁੱਲ

ਰੰਗ-ਬਿਰੰਗੇ ਸੁੰਦਰ ਛੁੱਲ,
ਬਗੀਚੀ ਵਿੱਚ ਮੁਸਕਰਾਂਦੇ ਨੇ।
ਅਪਣੀ ਮਨਮੋਹਕ ਮਹਿਕ ਨਾਲ
ਸਭ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕਰ ਜਾਂਦੇ ਨੇ।

ਭੌਰੇ ਲੈਂਦੇ ਮਿੱਠਾ ਪਰਾਗ,
ਉਹ ਵੀ ਗੁਨ-ਗੁਨ ਗਾਂਦੇ ਨੇ।
ਤਿਤਲੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਛੁੱਲ,
ਅਪਣਾ ਪਿਆਰ ਲੁਟਾਂਦੇ ਨੇ।

ਜਿਥੇ ਵੀ ਇਹ ਜਾਂਦੇ ਨੇ,
ਸੋਭਾ ਖੂਬ ਵਧਾਉਂਦੇ ਨੇ।
ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਦੁੱਖ ਵਿੱਚ ਘਬਰਾਏ,
ਹੱਸਦੇ ਅਤੇ ਹਸਾਉਂਦੇ ਨੇ।

ਹੁਣ ਰੁੱਖਾਂ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਏਗੀ ਬਿਜਲੀ ੦੦੦

ਰੁੱਖ

ਖਾਂ ਪੌਦਿਆਂ ਤੋਂ ਸਾਨੂੰ ਸੁਧ ਹਵਾ ਦੇ ਇਲਾਵਾ ਫਲ-ਫੁੱਲ ਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਦੇ ਹਨ, ਲੇਕਿਨ ਹੁਣ ਆਪ ਨੂੰ ਜਾਣ ਕੇ ਹੈਰਾਨੀ ਹੋਏਗੀ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਰੁੱਖਾਂ ਪੌਦਿਆਂ ਤੋਂ ਬਿਜਲੀ ਮਿਲੇਗੀ।

ਹਾਂ, ਹੁਣ ਉਹ ਦੁਰ ਨਹੀਂ ਜਦ ਬਿਜਲੀ ਰੁੱਖਾਂ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਜਾਏਗੀ। ਇਸ ਕਲਪਨਾ ਨੂੰ ਸਾਕਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਫਿਲਗਾਲ ਫ੍ਰਾਸ਼ੀਸੀ ਇੰਜੀਨੀਅਰ ਨੇ ਇਕ ਆਰਟੀਫਿਸਲ ਰੁੱਖ ਵਿਕਸਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਰੁੱਖ ਹਵਾ ਦੇ ਉਪਯੋਗ ਨਾਲ ਬਿਜਲੀ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਇਸ 'ਵਿੰਡ ਟ੍ਰੀ' ਨੂੰ ਫ੍ਰਾਸ਼ੀਸੀ ਵਿਗਿਆਨਕਾਂ ਦੀ ਟੀਮ ਨੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਸੇ ਵਿੱਚ ਵਿਗਿਆਨਕਾਂ ਦਾ ਕਥਨ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਰੁੱਖ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਬਿਆਲ ਦਿਮਾਗ ਵਿੱਚ ਤਦ ਆਇਆ, ਜਦ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਹਵਾ ਨਾ ਚੱਲਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਪੱਤੀਆਂ ਨੂੰ ਹਿਲਦੇ ਵੇਖਿਆ।

ਦਰਾਸਲ ਇਸ ਰੁੱਖ ਦੀਆਂ ਪੱਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਛੋਟੇ-ਛੋਟੇ ਬਲੇਡ ਲਗਾਏ ਗਏ ਹਨ, ਜੋ ਹਵਾਵਾਂ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਵੱਲ ਮੋੜਦੇ ਹਨ ਅਰਥਾਤ ਇਹ 'ਵਿੰਡ ਟ੍ਰੀ' ਹਵਾ ਦੇ ਬਹਾਵ ਨਾਲ ਬਿਜਲੀ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਵਿਗਿਆਨਕਾਂ ਦੀ ਟੀਮ ਨੇ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਦੀ ਖੋਜ ਦੇ ਬਾਅਦ 26 ਫੁੱਟ ਉੱਚਾ ਪ੍ਰੋਟੋ ਟਾਈਪ ਰੁੱਖ ਵਿਕਸਿਤ ਕੀਤਾ

ਹੈ। ਇਹਨੂੰ ਉੱਤੱਰ ਪੱਛਮ - ਫ੍ਰਾਸ਼ ਦੇ ਬਿਟਨੀ ਸਹਿਰ ਦੇ ਪਲੂਮਰ ਬੋਡੋਯੂ ਕਮਿਊਨ' ਵਿੱਚ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਇਹ ਰੁੱਖ ਇਕ ਪਰੰਪਰਿਕ 'ਵਿੰਡ ਟਰਾਬਾਈਨ' ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਬਿਜਲੀ ਪੈਦਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸਿਰਫ 4.5 ਮੀਲ ਪ੍ਰਤੀ ਘੰਟੇ ਦੀ ਰਫਤਾਰ ਵਾਲੀਆਂ ਹਵਾਵਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਬਿਜਲੀ ਪੈਦਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਵਿਗਿਆਨਕਾਂ ਦਾ ਇਕ ਕਥਨ ਇਹ ਵੀ ਹੈ- ਪਹਾੜੀ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਉਗੇ ਉਚੇ-ਉਚੇ ਰੁੱਖਾਂ ਦੇ ਪੱਤਿਆਂ ਵਿੱਚ ਆਸਮਾਨੀ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਚਮਕ ਸਮਾ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਕਈ ਘੰਟਿਆਂ ਤਕ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਇਸ ਚਮਕ ਨੂੰ ਹਾਸਿਲ ਕਰਨ ਲਈ ਵਿਗਿਆਨਕ ਵਿਸੇਸ਼ ਕਿਸਮ ਦੇ ਉਪਕਰਣ ਬਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਜੁੱਟੇ ਹੋਏ ਹਨ।

ਵਿਸ਼ਵ ਦੇ ਕਈ ਘਣੇ ਜੰਗਲਾਂ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੇ ਰੁੱਖ ਵੀ ਮੌਜੂਦ ਹਨ, ਜੋ ਰਾਤ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਪੱਤਿਆਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀਆਂ ਕਿਰਣਾਂ ਪੈਦਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਆਖਿਰ ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀਆਂ ਕਿਰਣਾਂ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਕਿਥੋਂ ਆਉਂਦੀ ਹੈ? ਇਹ ਇਕ ਭੇਤ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ। ਵਿਗਿਆਨਕ ਇਹਨਾਂ ਰੁੱਖਾਂ ਦੀ ਸੂਖਸ਼ਮ ਜਾਂਚ ਪੜਤਾਲ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਤਾਂਕਿ ਘੱਟ ਖਰਚ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਬਿਜਲੀ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ। ■

ਕਦੇ ਨਾ ਭੁੱਲੋ

- * ਅਭਿਮਾਨੀ ਇਨਸਾਨ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਕੋਈ ਬੁਰਾਈ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਦੀ ਕੋਈ ਚੰਗਿਆਈ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ।
  - ਸਤਿਗੁਰੂ ਮਾਤਾ ਸੁਦੀਕਸ਼ਾ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜਾ
- * ਉਤਮ ਸਿਖਿਆ ਕਿਤੋਂ ਵੀ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਲੈਣ ਵਿੱਚ ਸੰਕੇਚ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ।
  - ਚਾਣਕਯ
- * ਦੁਨੀਆ ਵਿੱਚ ਸਭ ਕੁਝ ਦੁਬਾਰਾ ਮਿਲ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਮਾਂਬਾਪ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੇ।
  - ਸਿਸਰੇ
- * ਉਹ ਵੀਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜੋ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤਦਾ ਹੈ, ਵੀਰ ਉਹ ਹੈ ਜੋ ਮਨ ਨੂੰ ਜਿੱਤਦਾ ਹੈ।
  - ਗੌਤਮ ਬੁੱਧ
- * ਜੋ ਬਾਣੀ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖ ਨਾਲ ਜੋੜੇ, ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਦਿੱਲ ਵਿੱਚ ਦੁਸਰੇ ਲਈ ਪ੍ਰਿਆਰ, ਭਾਈਚਾਰਾ ਅਤੇ ਨਿਮਰਤਾ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਉਜਾਗਰ ਕਰੇ, ਉਹੀ ਸਹੀ ਬਾਣੀ ਹੈ।
  - ਪਿਗਵੇਦ
- * ਜਿਥੇ ਨਿਮਰਤਾ ਨਾਲ ਕੰਮ ਨਿਕਲ ਆਏ, ਉਥੇ ਗੁੱਸਾ ਨਹੀਂ ਵਿਖਾਉਣਾ ਚਾਹੀਦਾ।
- * ਤਸੀਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਇਕ ਵਾਰ ਮੂਰਖ ਬਣਾ ਸਕਦੇ ਹੋ, ਵਾਰ-ਵਾਰ ਨਹੀਂ।
- * ਬੁੱਧੀਮਾਨ ਆਦਮੀ ਬੋਲਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾ ਸੌਚਦਾ ਹੈ ਪ੍ਰੰਤੂ ਮੂਰਖ ਬੋਲਣ ਦੇ ਬਾਅਦ।
  - ਪ੍ਰਮਚੰਦ
- * ਮਨੁੱਖ ਜਿਹੋ ਜਿਹੀ ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਰਹੇਗਾ, ਉਹ ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਹੀ ਬਣ ਜਾਏਗਾ।
- * ਯਾਦ ਰੱਖੋ ਕਿ ਬੀਤਿਆ ਹੋਇਆ ਸਮਾਂ ਵਾਪਿਸ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ।
- * ਵਿਦਿਆ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਤੀਸਰਾ ਨੇਤਰ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
  - ਵੇਦਵਿਆਸ
- * ਜਦੋਂ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਡਿਗਏ ਹਾਂ ਸਾਨੂੰ ਅਗੇ ਚੱਲਣ ਦਾ ਤਜ਼ੁਰਬਾ ਹੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
  - ਸੁਕਰਾਤ
- * ਲੋਭੀ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਕਾਮਨਾ ਕਦੇ ਪੂਰਣ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ।
- * ਕੋਧ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਦਸ ਵਾਰ ਸੌਰ ਕੇ ਬੋਲੋ।
  - ਦੀਸਾ ਮਸੀਹ
- * ਆਪਣੀ ਗਲਤੀ ਨੂੰ ਮੰਨ ਲੈਣਾ ਮਹਾਨ ਗੁਣ ਹੈ।
- * ਜੋ ਸਮਾਂ ਬਰਬਾਦ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਸਮਾਂ ਉਸਨੂੰ ਬਰਬਾਦ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।
  - ਡਾ. ਰਾਮੰਦਰ ਪੁਸਾਦ

ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਕਰਤਾ : ਡਿਪਲੋਮੀਡ ਰੰਗਾਵਾ

□ ਮਨਮੋਹਣ ਸਿੰਘ

ਵੱਡੇ ਦੰਦਾਂ ਵਾਲਾ ਬਬੀਰੂਸਾ

ਬ

ਚਿਉ! ਇਹ ਗੱਲ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ
ਜਾਣਦੇ ਹੀ ਹੋ ਕਿ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਅਜ਼ਬ-
ਅਨੋਖੇ ਪਸੂ-ਪੰਛੀ ਵੀ ਪਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਥੇ ਇਕ
ਅਜਿਹੇ ਹੀ ਅਜੂਬੇ ਪਸੂ 'ਬਬੀਰੂਸਾ' ਦਾ ਜਿਕਰ ਹੈ।

ਇੰਡੋਨੇਸ਼ੀਆਂ ਦੇ 'ਮੌਲਕਾ' ਅਤੇ 'ਸੇਲੇਕਸ' ਨਾਮਕ
ਟਾਪੂਆਂ ਤੇ 'ਬਬੀਰੂਸਾ' ਨਾਮਕ ਇਕ ਅਨੋਖਾ ਸੂਰ
ਪਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਜੂਬਾ
ਜੰਗਲੀ ਸੂਰ ਹੈ ਅਤੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀਆਂ ਵਿਭਿੰਨ
ਪ੍ਰਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਸੂਰਾਂ ਤੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਭਿੰਨ ਹੈ। ਇਸਦਾ
ਆਕਾਰ ਗਧੇ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਰੰਗ
ਗਹਿਰਾ ਲਾਲ, ਕਥਣੀ, ਚਿਤਕਬਰਾ ਜਾਂ ਕਾਲਾ ਵੀ
ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਦੰਦ ਬਹੁਤ ਤਿੱਖੇ ਅਤੇ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ
ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਇਹ ਅਕਸਰ ਦਲਦਲੀ ਜੰਗਲਾਂ ਅੰਦਰ ਸਮੂਹ
ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਨਰ ਬਬੀਰੂਸਾ ਦਾ ਉਪਰੀ ਦੰਦ

ਵਿਹਿੱਤਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਘੁਮਾਵਦਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਦੰਦ 50
ਸੈਟੀਮੀਟਰ ਤਕ ਲੰਮੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਮਾਦਾ ਬਬੀਰੂਸਾ ਦੇ
ਮੂੰਹ ਤੇ ਕੇਵਲ ਮਾਸ ਦੀਆਂ ਰੰਢਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ।
ਉਹ ਹਰੀ ਬਨਸਪਤੀ ਦੀਆਂ ਜੜਾਂ, ਕੰਦਮੂਲ ਅਤੇ
ਛਲਾਂ ਨੂੰ ਖਾਂਦੀ ਹੈ।

ਮਾਦਾ ਬਬੀਰੂਸਾ ਇਕ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਕੇਵਲ ਇਕ
ਜਾਂ ਦੋ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਹੀ ਜਨਮ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਇਹਨਾਂ
ਦੀ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ 20-25 ਦਿਨਾਂ ਤਕ ਕਰਦੀ ਹੈ।
ਆਪਣਾ ਦੁੱਧ ਪਿਲਾਉਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਖੱਡੇ ਵਿੱਚ
ਲੁਕਾ ਕੇ ਰੱਖਦੀ ਹੈ ਤਾਂਕਿ ਹਿੰਸਕ ਪਸੂ ਅਚਾਨਕ
ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਸਿਕਾਰ ਨਾ ਕਰ ਸਕਣ।

ਨਰ ਬਬੀਰੂਸਾ ਗਧੇ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੱਡਾ ਸੁਸਤ ਅਤੇ
ਸਨਕੀ ਮਿਜਾਜ਼ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਘੰਟਿਆਂ ਤਕ ਉਹ
ਇਕ ਜਗ੍ਹਾ ਖੜਾ ਜਾਂ ਬੈਠਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਮਾਦਾ ਦੇ
ਛੇੜਨ ਤੇ ਉਹ ਉਠ ਕੇ ਘਾਹ ਕੰਦਮੂਲ ਖਾ ਕੇ ਪੇਟ
ਭਰਦਾ ਹੈ। ਕਈ ਵਾਰ ਇਹ ਘੰਟਿਆਂ ਤਕ ਆਪਣੀ
ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਗਧੇ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਵੀ ਕੱਢਦਾ
ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਔਸਤ ਉਮਰ 8 ਸਾਲ ਹੁੰਦੀ
ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਖੱਲ ਅਤੇ ਦੰਦਾਂ ਨਾਲ ਸਜਾਵਟੀ
ਸਮੱਗਰੀ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਸਰੀਰ
ਦੇ ਵਾਲਾਂ ਨਾਲ ਬਰਸ ਬਣਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਇਕ
ਵਧੀਆ ਤੈਰਾਕ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਆਪਣੇ ਦੰਦਾਂ ਦੀ
ਬਦੌਲਤ ਦੁਸਮਣਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰ ਭਜਾਉਂਦਾ ਹੈ। ■

ਪੰਛੀ ਅਤੇ ਗਰੀਬ ਇਨਸਾਨ

ਪੰਛੀ ਫੌ ਪੁਰਾਣੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਇੱਕ ਗਰੀਬ ਇਨਸਾਨ ਜੰਗਲ ਤੋਂ ਲੱਕੜੀਆਂ ਕੱਟ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਪੇਟ ਭਰਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਦਾ ਘਰ ਜੰਗਲ ਤੋਂ ਥੋੜੀ ਹੀ ਦੂਰ ਸੀ। ਉਸ ਇਨਸਾਨ ਨੇ ਆਪਣੇ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਘਰ ਨਾਲ ਹੀ ਇਕ ਬਰੀਚਾ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਜੰਗਲ ਤੋਂ ਕਾਫ਼ੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੰਛੀ ਆਉਂਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਗਰੀਬ ਇਨਸਾਨ ਉਹਨਾਂ ਪੰਛੀਆਂ ਨੂੰ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਥੋੜਾ ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਅੰਨ ਪਾ ਦਿੰਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਕਾਰਨ ਪੰਛੀਆਂ ਅਤੇ ਉਸ ਇਨਸਾਨ ਵਿੱਚ ਪਿਆਰ ਪੈ ਗਿਆ ਸੀ। ਸਵੇਰੇ ਜਦੋਂ ਪੰਛੀ ਚਹਿਰਦੇ-ਚਿਲਾਉਂਦੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਕੂਨ ਮਿਲਦਾ ਅਤੇ ਉਹ ਉਹਨਾਂ ਲਈ ਪਾਣੀ ਅਤੇ ਅੰਨ ਪਾ ਦਿੰਦਾ ਸੀ। ਸਵੇਰੇ-ਸਵੇਰੇ ਬਰੀਚਾ ਵਿੱਚ ਪੰਛੀ ਹੀ ਪੰਛੀ ਹੁੰਦੇ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਉਹ ਦੇਖ ਕੇ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਸੀ।

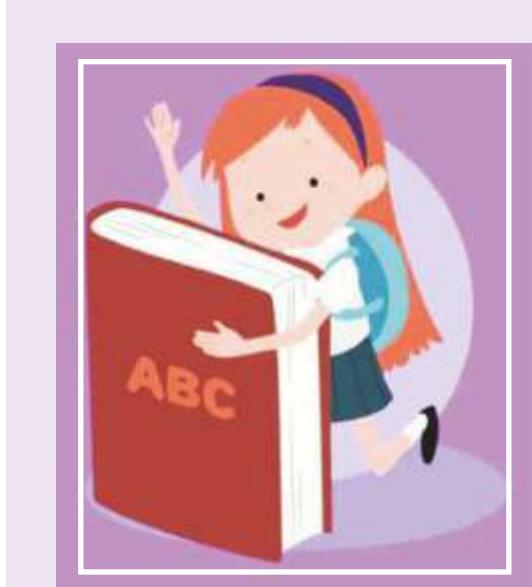
ਇੱਕ ਦਿਨ ਉਹ ਗਰੀਬ ਇਨਸਾਨ ਜੰਗਲ ਤੋਂ ਲੱਕੜਾਂ ਕੱਟਣ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਅੱਜ ਬਰੀਚਾ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਹੀ ਘੱਟ ਪੰਛੀ ਦੇਖੇ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਇਨਸਾਨ ਜੰਗਲ ਤੋਂ ਲੱਕੜਾਂ ਕੱਟ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪੰਛੀਆਂ ਦੇ ਚਿਲਾਉਣ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣਾਈ ਦਿੱਤੀ। ਉਹ ਜਲਦੀ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਪੰਛੀਆਂ ਵੱਲ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪੰਛੀ ਜਾਲ ਵਿੱਚ ਫਸੇ ਹਨ। ਉਹ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਣ ਲਈ ਆਪਣੇ ਖੰਭ ਫੜ-ਫੜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਸ ਇਨਸਾਨ ਨੇ ਬਿਨਾਂ ਦੇਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾਲ ਨੂੰ ਕੱਟਿਆ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਪੰਛੀਆਂ ਨੂੰ ਆਜ਼ਾਦ ਕੀਤਾ। ਕਈ ਪੰਛੀ ਉਸਦੇ ਸਿਰ ਉਪਰ ਘੁੰਮਣ ਲੱਗੇ ਜਿਵੇਂ ਉਹਨੂੰ ਉਹ ਸ਼ੁਕਰੀਆ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋਣ। ਆਖਿਰ ਉਸ ਇਨਸਾਨ ਨੇ ਸਾਰੇ ਪੰਛੀ ਆਜ਼ਾਦ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਅਤੇ ਆਪ ਵੀ ਲੱਕੜਾ ਕੱਟ ਕੇ ਘਰ ਵਾਪਿਸ ਆ ਗਿਆ।

ਕਾਫੀ ਦਿਨ ਲੰਘ ਗਏ। ਇਕ ਦਿਨ ਲੱਕੜਹਾਰਾ ਬੀਮਾਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਸ ਕੋਲ ਖਾਣ ਲਈ ਅੰਨ ਵੀ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਸਦੇ ਬੱਚੇ ਵੀ ਭੁੱਖੇ ਸਨ। ਉਸਦਾ ਗੁਜਾਰਾ ਲੱਕੜਾਂ ਵੇਚ ਕੇ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਸਵੇਰੇ-ਸਵੇਰੇ ਪੰਛੀ ਕਾਫੀ ਰੋਲਾ ਪਾ ਰਹੇ ਸਨ ਪਰ ਉਸ ਕੋਲ ਅੰਨ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਸਾਰੇ ਪੰਛੀ ਉਸ ਇਨਸਾਨ ਦੇ ਘਰ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਉਸ ਇਨਸਾਨ ਨੂੰ ਇਕ ਮੰਜ਼ੂਸ਼ ਤੇ ਪਿਆ ਵੇਖਿਆ। ਬਸ ਥੋੜੀ ਹੀ ਦੇਰ ਵਿੱਚ ਉਹ ਸਾਰੇ ਪੰਛੀ ਇੱਕ ਲੰਬੀ ਉਡਾਰੀ ਮਾਰ ਕੇ ਉਡ੍ਹੇ ਗਏ। ਬਗੀਚੇ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਪੰਛੀ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਹ ਇਨਸਾਨ ਸੌਚ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਵਿਚਾਰੇ ਕਿਧਰ ਗਏ ਹੋਣਗੇ। ਥੋੜੀ ਹੀ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਉਸ ਲੱਕੜਹਾਰੇ ਨੇ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਪੰਛੀ ਇਕੱਠੇ ਹੀ ਬਗੀਚੇ ਵਿੱਚ ਪਏ ਇਕ ਘੜੇ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਪਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਬਸ ਕੁਝ ਹੀ ਪਲਾਂ ਵਿੱਚ ਘੜਾ ਭਰ ਗਿਆ। ਉਹ ਇਨਸਾਨ ਵਿਚਾਰਾ ਕਾਫੀ ਬੀਮਾਰ ਸੀ, ਤੁਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪਾ ਰਿਹਾ। ਉਸਨੇ ਹਿੰਮਤ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਬਗੀਚੇ ਵਿੱਚ ਗਿਆ, ਜਦੋਂ ਉਸਨੇ ਘੜਾ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਹ ਅੰਨ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਅੱਖਰੂ ਢਿੱਗ ਪਏ।

ਉਸ ਨੇ ਅੰਨ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਪੇਟ ਭਰਿਆ ਅਤੇ ਉਹ ਪੰਛੀ ਬਗੀਚੇ ਵਿੱਚ ਹੀ ਰੋਲਾ ਪਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਬਸ ਦੌਨਿਆਂ ਤੱਕ ਲੱਕੜਹਾਰਾ ਠੀਕ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਛੀਆਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪਿਆਰ ਕੀਤਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਦੋ ਦਿਨ ਲਗਾਤਾਰ ਉਸ ਇਨਸਾਨ ਨੂੰ ਅੰਨ੍ਹ ਦਿੰਦੇ ਰਹੇ ਸਨ। ਹੁਣ ਉਹ ਗਰੀਬ ਇਨਸਾਨ ਪੰਛੀਆਂ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਸਮਾਂ ਬਤੀਤ ਕਰਦਾ ਅਤੇ ਫਿਰ ਤੋਂ ਪੰਛੀਆਂ ਨੂੰ ਅੰਨ ਅਤੇ ਪਾਣੀ ਪਾਉਣ ਲੱਗਾ।

ਸੋ ਪਿਆਰੇ ਬੱਚਿਓ! ਅਗਰ ਅਸੀਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਪੁਮਾਤਮਾ ਉਸ ਦਾ ਫਲ ਜ਼ਰੂਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

□ ਮਦਨ-ਰਾਣਾ

ਬੇਟੀ ਬਚਾਓ ਬੇਟੀ ਪੜ੍ਹਾਓ,

ਬੇਟੀ ਬਚਾਓ ਬੇਟੀ ਪੜ੍ਹਾਓ,
ਆਪਣੇ ਘਰ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਵਧਾਓ।
ਅਨਮੋਲ ਜਿਹੀ ਦਾਤ ਹੈ ਬੇਟੀ,
ਰੱਬ ਵਰਗੀ ਸੌਂਗਾਤ ਹੈ ਬੇਟੀ।

ਵੱਡਮੁੱਲੀ ਪ੍ਰਭਾਤ ਹੈ ਬੇਟੀ,
ਮੁਸ਼ਕੀਆਂ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਹੈ ਬੇਟੀ।
ਜੱਗ ਜਨਣੀ ਮਹਾਨ ਹੈ ਬੇਟੀ,
ਮੁਸ਼ਕੀਆਂ ਦੀ ਇਕ ਖਾਨ ਹੈ ਬੇਟੀ।

ਉਚੱਚ ਸਿੱਖਿਆ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ,
ਛੋਹਵੇ ਅਸਮਾਨ 'ਕਲਪਨਾ' ਬਣ ਕੇ।
ਸਿੱਖਿਆ ਖੇਡਾਂ ਬਿਜਨਸ ਸਾਰੇ,
ਹਰ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਮੱਲਾਂ ਮਾਰੇ।

ਤਾਕਟਰ ਇੰਜੀਨੀਅਰ ਪਾਇਲਟ ਬਨਣਾ,
ਹਰ ਰੁਤਬਾ ਇਸ ਨੇ ਹਾਸਿਲ ਕਰਨਾ।
ਗੋਦ 'ਚ ਲੈ ਕੇ ਜਿੰਦ ਨਿਮਾਣੀ,
ਬਣੀ ਕਦੀ ਇਹ ਝਾਂਸੀ ਰਾਣੀ।

ਕੱਲ੍ਹ ਨੂੰ ਕੀ ਬਣ ਜਾਣਾ ਇਸ ਨੇ,
ਪੂਰਾ ਜੱਗ ਗੁਸ਼ਨਾਉਣਾ ਇਸ ਨੇ।
ਰੱਬ ਦੀ ਦੌਲਤ ਨੂੰ ਅਪਨਾਉ,
ਨੰਨੀ ਜਾਨ ਜੱਗ ਵਿੱਚ ਲਿਆਓ।

ਦਾਦਾ ਜੀ

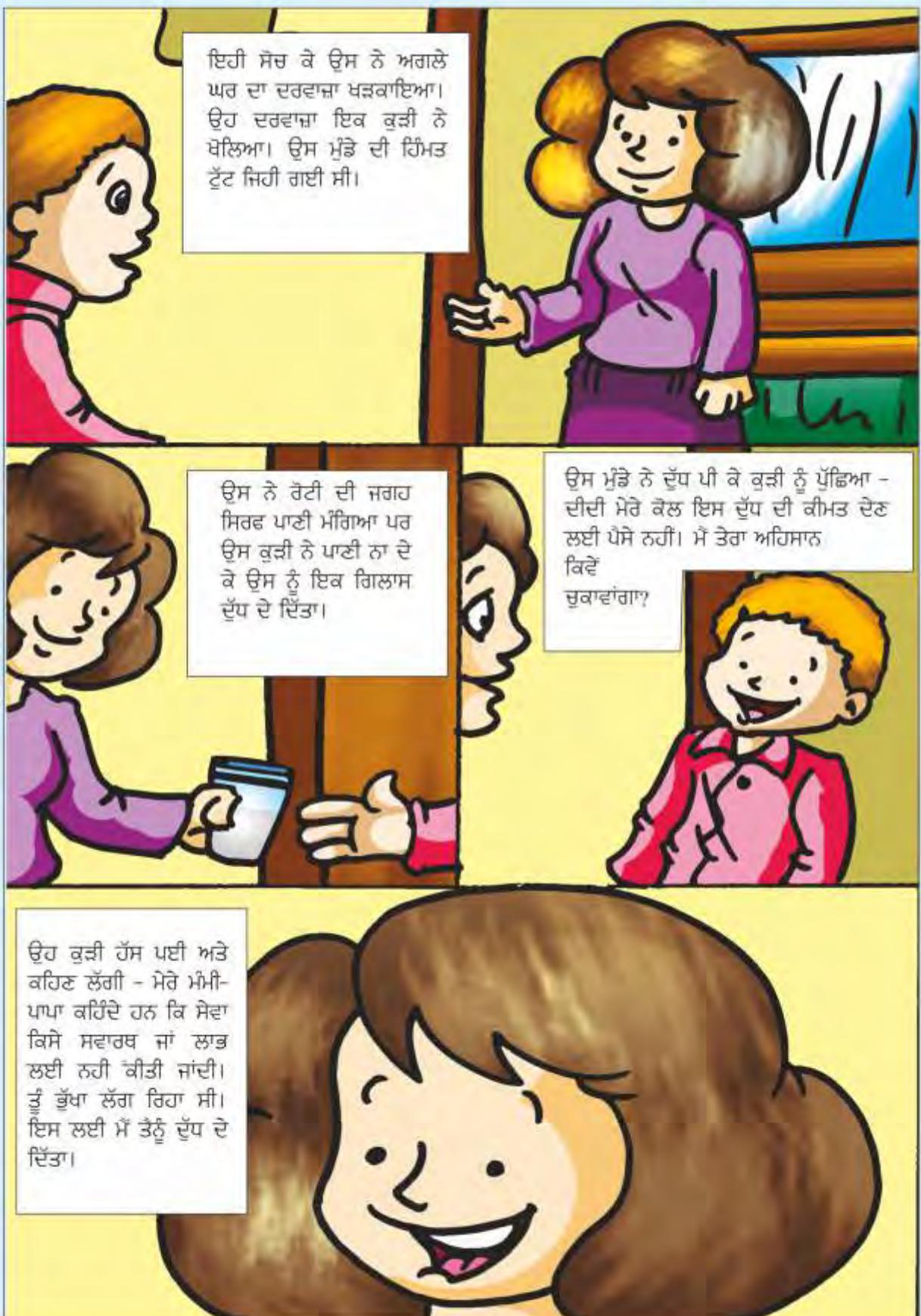
ਚਿੱਤਰਕਾਰ ਅਤੇ ਲੇਖਕ : ਅਜੈ ਕਾਲੜਾ

ਇਕ ਬਹੁਤ ਗਰੀਬ ਮੁੰਡਾ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਬਹੁਤ ਸੋਕ ਸੀ ਪਰੰਤੁ ਪੈਸਿਆਂ ਦੀ ਕਮੀ ਦੇ ਕਾਰਣ ਉਸ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਵਿਚ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਰੁਕਾਵਟ ਆਉਂਦੀ ਸੀ।

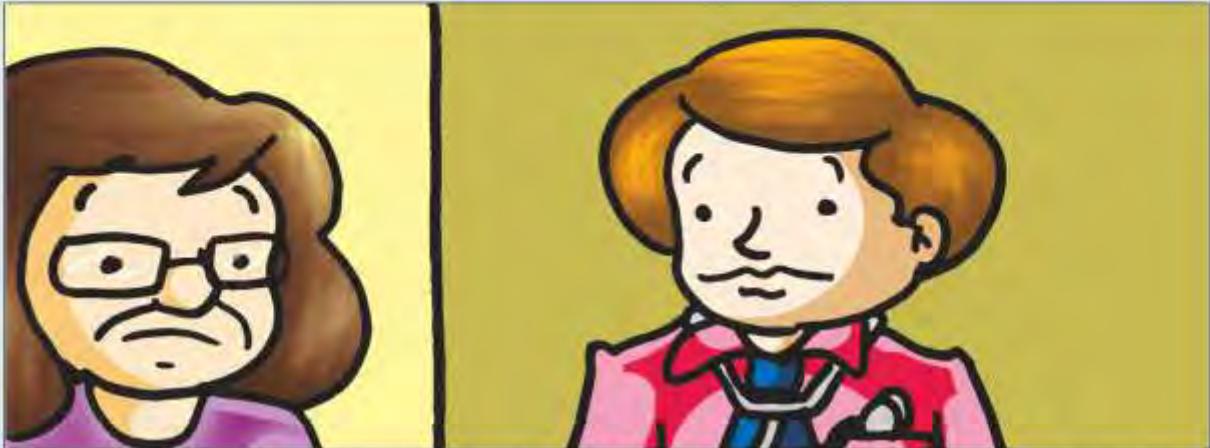

ਪੈਸਿਆਂ ਲਈ ਉਹ ਮੁੰਡਾ ਘਰ-ਘਰ ਜਾ ਕੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਰੱਦੀ ਇਕੱਠੀ ਕਰਦਾ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਚ ਦਿੰਦਾ। ਫਿਰ ਉਹਨਾਂ ਪੈਸਿਆਂ ਨਾਲ ਉਹ ਆਪਣੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦਾ ਖਰਚਾ ਉਠਾਉਂਦਾ ਸੀ।

ਜਦ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਉਸ ਅੋਰਤ ਦੇ ਪਿੰਡ ਦਾ ਨਾਂ ਸੁਣਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਭੱਜਦੇ ਹੋਏ ਆਏ। ਉਹ ਉਹੀ ਅੋਰਤ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਦੁਧ ਦਾ ਗਿਲਾਸ ਪਿਲਾਇਆ ਸੀ ਪਰ ਉਹ ਡਾਕਟਰ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਨਹੀਂ ਸਕੀ।

ਡਾਕਟਰ ਕੈਲੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਮਿਹਨਤ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਉਸ ਅੋਰਤ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਉਸ ਅੋਰਤ ਦੇ ਕੋਲ ਜਦੋਂ ਹਸਪਤਾਲ ਦਾ ਬਿਲ ਆਇਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਘਰਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਲਿਫਾਹਾ ਥੋੜ੍ਹਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਬਿਲ ਨੂੰ ਭਰਦੇ-ਭਰਦੇ ਉਸ ਦੀ ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬੀਤ ਜਾਵੇਗੀ।

ਹਰ ਸੇਵਾ ਦਾ ਫਲ ਜ਼ਰੂਰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਤੁਹਾਡੇ ਦੁੱਧ ਦੇ ਗਿਲਾਸ ਦੇ ਲਈ ਧੰਨਵਾਦ।

ਜਦ ਉਸ ਅੋਰਤ ਨੇ ਬਿਲ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਹੌਰਾਨ ਰਹਿ ਗਈ। ਉਸ ਉਤੇ ਲਿਖਿਆ ਸੀ -

- ਡਾਕਟਰ ਹਾਵਰਡ ਕੈਲੀ'।

ਹਰ ਸੇਵਾ ਦਾ ਫਲ ਜ਼ਰੂਰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਤੁਹਾਡੇ ਦੁੱਧ ਦੇ ਗਿਲਾਸ ਦੇ ਲਈ ਧੰਨਵਾਦ। ਡਾਕਟਰ ਹਾਵਰਡ ਕੈਲੀ'। ਇਹ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਉਸ ਅੋਰਤ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਹੁੰਦੂ ਆ ਗਏ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਰੱਬ ਉਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੋਰ ਪੱਕਾ ਹੋਗਿਆ।

ਬੁੱਧੀ ਦੀ ਪਰਖ

ਦੋਹਾਂ ਚਿਤੱਗਾਂ ਵਿਚੋਂ
10 ਅੰਤਰ ਲੱਭੋ!

radio.nirankari.org

24x7

kids.nirankari.org

Catch the latest episode
on **23rd** of every month

Bhakti Sangeet

radio.nirankari.org

Catch the latest episode
on **20th** of every month

www.nirankari.org

Catch the latest episode
on **10th** of every month

radio.nirankari.org

Catch the latest episode
on **1st & 16th** of every month

Video & Audio Webcasts on www.nirankari.org - Every month

SANT NIRANKARI MISSION

Registered with the
Registrar of Newspaper
For India Under RNI No. 32345/77

Delhi Postal Regd. No. G-3/DL (N)/137/2018-20
Licence No. U (DN)-60/2018-20
Licenced to post without Pre-payment

ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ

ਹਿੰਦੀ, ਪੰਜਾਬੀ ਅਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀਆਂ
ਨਿਰਕਾਰੀ ਪੱਤਰ-ਪੜ੍ਹਕਾਵਾਂ : ਸੰਤ ਨਿਰਕਾਰੀ,
ਏਕ ਨਿਸ਼ਤ ਅਤੇ ਹੋਸਤੀ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ
ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਪੱਤਰ-ਪੜ੍ਹਕਾਵਾਂ ਦੇ ਰਿਕਾਰਡ ਨੂੰ
ਅਪਡੇਟ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸਲਈ ਆਪ
ਅਪਣਾ ਮੇਬਾਇਲ ਨੰ. ਅਤੇ ਈ-ਮੇਲ ਪੜ੍ਹਕਾ
ਵਿਭਾਗ ਨੂੰ ਈ-ਮੇਲ:

sulekh.sathi@nirankari.org

ਅਤੇ patrika@nirankari.org

ਅਤੇ WhatsApp Mobile No.
926662984। ਤੇ ਜਲਦੀ ਤੋਂ ਜਲਦੀ ਭੇਜੋ ਤਾਂਕਿ
ਆਪਦਾ ਰਿਕਾਰਡ update ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ।

ਲੇਖਕਾਂ ਦੇ ਲਈ

- ❖ **ਸੰਤ ਨਿਰਕਾਰੀ**: ਗਿਆਤ੍ਰਾਂ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਮਾਸਿਕ ਪੜ੍ਹਕਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਅਨੁਭਵੀ ਲੇਖਕਾਂ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਅਧਿਆਤਮ, ਸਾਹਿਤ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਰਚਨਾਤਮਕ ਤਾਲਮੇਲ ਦਾ ਜਤਨ ਵੀ ਇਸ ਪੜ੍ਹਕਾ ਰਾਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
- ❖ ਤਿੰਨ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਪੰਦਰਵਾੜਾ ਸਮਾਚਾਰ-ਪੱਤਰ 'ਏਕ ਨਿਸ਼ਤ' ਦੀ ਵਿਸ਼ੇ-ਵਸਤੂ ਮੁੱਖਰੂਪ ਵਿਚ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਲੇਖ, ਗਹਿਰੇ ਪਾਨੀ ਪੈਠ, ਬਾਲ ਜਗਤ, ਗਿਆਨ-ਵਿਗਿਆਨ, ਪ੍ਰੇਰਕ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਪ੍ਰੇਰਕ ਵਿਚੂੰਤੀ ਆਦਿ ਹੈ। ਇਸਦੀ ਰੂਪ-ਰੇਖਾ ਵਿਚ ਸੁਧਾਰ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਹੋਰ ਆਕਰਸ਼ਕ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਨਿਰੰਤਰ ਜਤਨ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ।
- ❖ ਚਾਰ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿਚ ਛੱਪਣ ਵਾਲੀ ਬੱਚਿਆਂ ਦੇ ਬੋਧਿਕ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਅਨੈਕੀ ਬਾਲ ਮਾਸਿਕ 'ਹੋਸਤੀ ਦੁਨੀਆ' ਵਿਚ ਰੋਚਕ ਕਹਾਣੀਆਂ, ਗਿਆਨਵਰਧਕ ਵਿਗਿਆਨ ਲੇਖ, ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਆਦਿ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।
- ❖ ਉਪਰੋਕਤ ਪੱਤਰ-ਪੜ੍ਹਕਾਵਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਸੱਮਗਰੀ ਜਿਵੇਂ ਲੇਖ, ਗੀਤ, ਕਹਾਣੀ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਆਦਿ ਈ-ਮੇਲ: sulekh.sathi@nirankari.org ਅਤੇ editorial@nirankari.org ਤੇ ਹੀ ਭੇਜੋ ਤਾਂਕਿ ਆਪ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸਮੇਂ ਅਨੁਸਾਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ।

□ ਸੁਲੇਖ 'ਸਾਬੀ',
ਪ੍ਰਬੰਧ ਸੰਪਾਦਕ, ਪੜ੍ਹਕਾ ਵਿਭਾਗ